

**KÖYHYYSSTIETOISTA SOSIAALITYÖTÄ YHTEISKUN-
NALLISESSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄÄN - INTEG-
ROIVA KIRJALLISUUSKATSAUS**

Päivi Naukkarinen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Naukkarinen Päivi	
Työn nimi Köhyystietoista sosiaalityötä yhteiskunnallisessa toimintaympäristössään - integroiva kirjallisuuskatsaus	
Ohjaaja YTT Sirkka Alho	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 64
<p>Sosiaalityö ammattikuntana on oikeuttanut itsensä köyhien auttamisen kautta ja suuntautunut ammatillisen toimintansa alkuaajoista asti köyhyyden lievittämiseen ja poistamiseen. Sosiaalityön tutkimus on kuitenkin suurimmalta osin kohdentunut asiakasprosesseihin sekä ammattikäytäntöihin, jolloin vähemmälle huomiolle ovat jääneet hyvinvointipolitiikan aihealueet. Tässä kirjallisuuskatsauksessa haetaan vastausta siihen, miten köyhyys näyttäytyy tutkimuskirjallisuudessa ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana, ja mitä on köhyystietoinen sosiaalityö. Sosiaalityössä tarvitaan vahvaa köhyystietoa, sillä köyhät ihmiset muodostavat suurimman osan sosiaalityön asiakaskunnasta. Lisääntyvä köyhyys korostaa ammatillisen sosiaalityön toiminnan merkitystä ja tarvetta erityiseen asiantuntijatietoon köyhyyden ilmiöstä.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on integroiva kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä sosiaalityön asiantuntijatietaa ja erityisosaamista köyhyydestä, tavoitteena on tuottaa tietoa köyhyydestä sosiaalisena ongelmana. Teoreettisena lähestymistapana tutkimus nojaa rakenteellisen sosiaalityön teoriaan. Tutkimuksen aineisto muodostuu Jyväskylän yliopiston kokoelmätietokannoista haetusta tutkimuskirjallisuudesta, ja näin koottu aineisto tulkitaan, kuvataan ja tiivistetään synteetiksi.</p> <p>Vastauksena tutkimuskysymyksiin osoitetaan köyhyyden yhteiskunnallisena, sosiaalisena ongelmana tulevan ylläpidetyksi 1990-luvun lamaa seuranneilla hyvinvointipolitiikan muutoksilla, jolloin myös muodostuivat köyhyyden ja työn uudet tulkinnat. 2000-luvun aikakaudella köyhyyteen edelleen kohdistuu "laiska köyhä" ja "laiska työtön" kulttuurinen tulkinta, joka tulee näkyviin yhteiskunnan kaventuudessa solidaarisuudessa heikompiosaisia kohtaan sekä poliittisissa päätöksissä heikompiosaisten toimeentuloon. Köhyystietoinen sosiaalityö tämän tutkimuksen mukaan tulkittuna on köyhyyden näkemistä yksittäisen asiakkaan ongelmien kietoutumisena yhteiskunnallisiin ja hyvinvointipolitiikan kehyksiin. Kirjallisuuskatsauksen tuloksena nykyisen sosiaalityön käytännöissä köyhyys katsotaan asiakkaan luonnolliseksi olotilaksi, eikä köyhyyttä "nähdä" omana ongelmanaan. Sosiaalityön köhyyssoikeus on samalla niin sanottu "köhyysparadoksi", joka kytkeytyy tiedon tuottamisen kysymyksiin; tätä tehtävää ei sosiaalityössä voida toteuttaa silloin, kun köyhyys on normalisoitu sosiaalityön asiakkaan ominaisuudeksi. Sosiaalityön köhyysparadoksi tuottaa näkymättömyyden kasvot köyhyyteen.</p>	
Asiasanat köyhyys, sosiaalinen ongelma, yhteiskuntapolitiikka, pohjoismainen hyvinvointivaltio	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Kolme lähestymistapaa rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotantoon. (Kivipelto 2022, 14; myös Mullaly & Dupré 2019; Payne 2014, 2020)	4
KUVIO 2	Objektiivinen ja subjektiivinen huono-osaisuus Suomessa sekä suomalaisten käsitykset köyhyysmittareista 2010-luvun alussa (% vastaajista) (Saari 2015, 76).....	19
KUVIO 3	Vaikeasti työllistyvät sukupuolittain ja yhteensä vuosina 2006–2017. Osuus (%) 15–64-vuotiaasta väestöstä (Karvonen, Kestilä & Mukkila 2019, 53).....	21
KUVIO 4	Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden osuus sukupuolen mukaan vuosina 2008-2019 (Suomen virallinen tilasto 2021)	21
KUVIO 5	Kelan perustoimeentulon saajat vuosina 2019–2020. (Taskutilasto Kela 2021, 34)	22

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN TEORIA	3
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	6
	3.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset	6
	3.2 Tutkimusmenetelmä	7
	3.3 Aineiston hankinta	8
	3.4 Aineiston analysointi	11
	3.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	12
4	MONIULOTTEINEN KÖYHYYS	14
	4.1 Mitä köyhyys on?	14
	4.2 Miten köyhyyttä on tutkittu	17
	4.3 Köyhyden riskitekijät	21
5	HYVINVOINTIVALTIOILLISTA KÖYHYTTÄ	25
	5.1 Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja universalismi.....	25
	5.2 Yhteiskuntapolitiikkaa hyvinvointivaltiossa	31
	5.3 Yhteiskunnan jakolinjat.....	33
	5.4 Sosiaalinen ongelma	36
	5.5 Sosiaalityö ja köyhät asiakkaat.....	40
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
	6.1 Köyhyden ylläpitoa hyvinvointivaltion rakentumisen varjoissa	46
	6.2 Kulttuurinen ja moraalinen ulottuvuus tuottaa yhä "laiska köyhä", "laiska työtön" tulkintaa	48
	6.3 Sosiaalityön köyhyyssokeus ja köyhyysparadoksi; tarve sitoutua uudelleen köyhyden torjuntaan ja vahvaan köyhyystietoisuuteen	50
7	YHTEENVETO	52
8	POHDINTA	55
	LIITTEET Liite 1 Tutkielman aineistossa käytetyt lähteet.....	65
	Liite 2 Tutkielman aineisto jaoteltuna aihepiirijäsennyksen mukaan.....	72

1 JOHDANTO

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion universaalien toimintatapojen siirtyminen marginaaliseen sosiaalipolitiikkaan ovat aiheuttaneet muutoksia ihmisten toimeentuloon. Lisääntyvä köyhyys osoittaa hyvinvointivaltion toimintatapojen riittämättömyyttä, mutta myös korostaa ammatillisen sosiaalityön toiminnan merkitystä. (Raunio 2010, 240.) Sosiaalityö puolestaan on suuntautunut ammatillisen toimintansa alkuaajoista lähtien taloudellisesti haavoittuvien väestöryhmien auttamiseen. Tämän päivän sosiaalityön käytäntö edellyttää, että sosiaalityöntekijöillä on riittävä määrä tietoa, asiantuntemusta ja erityisosaamista työskentelyssään myös pienituloisten kotitalouksien kohdalla. (Loke, Birkenmaier & Hageman 2017, 84–86.)

Tarkastellessa sosiaalityön koulutusta ajassa taaksepäin, voidaan havaita siihen sisältyneen huomiointia sosiaalisiin olosuhteisiin ja niiden ymmärtämiseen osana taloudellisia kysymyksiä. Painopiste on kuitenkin ajan kuluessa siirtynyt enemmän käytännön interventioihin, ja sen myötä kiinnostus ja huomiointi on vähentynyt makrotason huolenaiheista, kuten taloudellisesta kehityksestä ja sen vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin. (Jacobson, Sherraden, Birkenmaier & Callahan 2017, 97.)

Tässä kirjallisuuskatsauksessa etsitään integroivan kirjallisuuskatsauksen keinoin vastausta siihen, minkälaisena köyhyys näyttäytyy tutkimuskirjallisuudessa ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana, ja mitä on köyhyystietoinen sosiaalityö. Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa nojaa rakenteellisen sosiaalityön teoriaan. Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön teoria haastaa tarkastelemaan moraalinäkökulmasta yhteiskunnan rakentumista, seuraamaan yhteiskunnallisia muutoksia ja niiden vaikutuksia suhteessa heikompiosaisiin. Sosiaalityön etiikka tulee siten vahvasti esiin Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön sisällöissä. Weinberg artikkelissaan kirjoittaa:

“Structural theory adds immeasurably to an understanding of the importance of context in the framing of what constitutes “ethics” in social work.” (Weinberg 2008.)

Anna-Maria Isola, Elina Turunen ja Heikki Hiilamo (2016) ovat pohtineet, kuinka yleisesti on ollut vallalla ajattelu, missä pohjoismainen sosiaalipolitiikka kykenee voittamaan köyhyysongelman yksinkertaisesti kehittämällä universaalia hyvinvointivaltiota; siten köyhyysongelma on ratkaistu. Kuitenkin hyvinvointivaltio ja sen laajeneminen käytännössä pysähtyi 1990-luvulla tapahtuneeseen lamaan. Talouden kasvusta huolimatta työllisyys ei enää palautunut ennen lamaa olleelle tasolle ja köyhyys näyttää jääneen pysyväksi ilmiöksi suomalaisessa todellisuudessa. (Isola, Turunen & Hiilamo (2016, 150.)) Siten tutkimusmaailmassa on edelleen tarvetta köyhyyden tutkimukseen.

Richard Sennet (2004) kertoo toimivasta hyvinvointivaltiosta, missä hyvinvointivaltion voi nähdä olevan olevan velkaa yksilön osallistumisesta saadun rahallisen vastineen lisäksi. Tämä velka tulee kuitatuksi kun hyvinvointivaltio suo kohtuullista turvaa niin työttömyyttä, sairautta, vanhuutta kuin kuolemaakin vastaan. (Sennet 2004, 215.) Pohjoismaisen hyvinvointivaltion universalismin voikin syvimmiltään katsoa perustuvan sodan opetuksiin. Ketä tahansa voi kohdata riski ennalta arvaamattomaan köyhtymiseen. (Sipilä & Anttonen 2016, 57–67.)

Yhteiskuntapolitiikka puolestaan on merkityksellistä sen esiin tullessa poliittisen järjestelmän toimintatavoissa ja niiden muutoksissa, jotka osaltaan vaikuttavat sosiaalityöhön, niin sen toimintatapoihin, resursseihin kuin hyvinvoinnin jakautumiseenkin. Riitta Vornanen, Juha Hämäläinen ja Maritta Törrönen (2016) kertovat, että sosiaalityö on luonteeltaan yhteiskuntapoliittista. Tällöin politiikka ei suoranaisesti viittaa puoluepolitiikkaan, vaan siihen yhteiskunnassa toteutettavaan politiikkaan, jonka kautta luodaan hyvinvointia ja voidaan vaikuttaa kansalaisten elinoloihin. (Vornanen ym., 2016, 202–203).

Tutkimusraportissa edetään johdannosta lukuun kaksi, jossa taustoitetaan tutkielman teoreettista lähestymistapaa. Luvussa kolme esitellään tutkimuksen toteuttaminen kuten tutkimuskysymykset, aineiston hankintaan, sen analyysitapaan sekä tutkimusetiikkaan liittyvät kysymykset. Tutkimusraportin luvut neljä ja viisi sisältävät laajasta tutkimuskirjallisuudesta kootun ja tiivistetyn aineiston. Tutkimusaineistossa käytetyt lähteet tuodaan esiin liitteissä koko aineiston lähteinä sekä eriteltyinä aihepiirijäsennyksenä. Tutkimusraportin luvussa kuusi esitetään kirjallisuuskatsauksesta saadut johtopäätökset ja luvussa seitsemän tutkielman yhteenveto. Tutkielma päätetään luvun kahdeksan pohdintaan.

2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN TEORIA

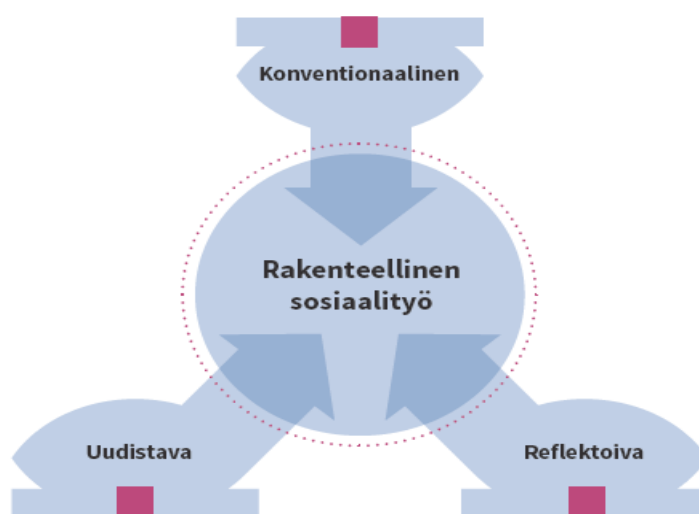
Hanna Vilkan (2009) mukaan teoriat toimivat tapoina tarkastella todellisuutta. Teorian avulla voidaan luoda ikään kuin kehykset tutkimukselle, mutta keskeisesti teoria toimii tutkimuksessa näkökulmana, jonka avulla on mahdollista tarkastella tutkimusaihetta. Teorian myötä tutkija saa käyttöönsä käsitteitä, joiden avulla voi kuvata, tulkita tai selittää tutkimuskohdetta, samoin kuin siitä saatuja päätelmiä tai tulkintoja. (Vilka 2009, 24–27.) Tämän tutkimuksen viitekehyksenä toimivat köyhyyttä ja hyvinvointipolitiikkaa sekä pohjoismaista hyvinvointivaltiota käsittelevä yhteiskuntatieteellinen tutkimuskirjallisuus. Tutkielman teoreettisena lähestymistapana hyödynnetään Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön teoriaa.

Miksi juuri rakenteellisen sosiaalityön teoria on köyhyyden tarkastelussa toimiva teoreettinen lähestymistapa? Rakenteellisen sosiaalityön teoria (ks. myös Lundy, 2004; Moreau, 1989; Mullaly, 1997, 2007; Payne, 2005; Wood & Tully, 2006), on osa tradiota, missä on tarkasteltu laajasti niin sosioekonomisia kuin poliittisiakin ulottuvuuksia. Teoria ehdottaa piilevien syiden sosiaalisissa ongelmissa juontavan ”eroista hallita resursseja ja poliittista valtaa”. Teoria ottaa siten moraalisen kannan näihin kysymyksiin ja kartoittaa samalla moraalista polkua hyödyntäjilleen sosiaalialalla. (Weinberg 2008.) Moraalinen ulottuvuus on nähtävissä kriittisissä, rakenteellisissa sekä radikaaleissa teorioissa. Kriittinen sosiaalityö itsessään näyttäytyy jännitteisenä kenttänä, jossa on sekä otettava kantaa että tehtävä valintoja. (Pohjola 2014, 22-25.)

Rakenteellinen sosiaalityö käsitteellisenä viitekehyksenä asettuu siten radikaalin sosiaalityön ryhmään, pohjautuu kriittiseen teoriaan ja näkee sosiaalisten ongelmien nousevan tietystä sosiaalisesta kontekstista, kuten liberaalista ja uusliberaalista ideologiasta, ei niinkään yksilöiden epäonnistumisista. Rakenteellinen sosiaalityö

esittää eriarvoisuuden sisältyvän rakenteisiin, siinä taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus nähdään yhteen kietoutuneina. (Mullaly & Dupre, 2019, 85, 229.)

Rakenteellisen sosiaalityön keskeinen huomio kiinnittyy sosiaalisiin ongelmiin, kuten eriarvoisuuteen ja tekijöihin, jotka luovat epäoikeudenmukaisuutta; näihin pyritään vaikuttamaan ja saamaan muutosta tiedon avulla. Se, miten syvällisesti rakenteellisia tekijöitä huomioidaan tai sosiaalityössä näiden havaintojen mukaan toimitaan, selviää tarkastelmalla kolmea erilaista lähestymistapaa rakenteelliseen sosiaalityöhön (Kuvio 1). (Kivipelto 2022,14.)

KUVIO 1 Kolme lähestymistapaa rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotantoon. (Kivipelto 2022, 14; myös Mullaly & Dupré 2019; Payne 2014, 2020)

Minna Kivipellon (2021) mukaan rakenteellisen sosiaalityön lähestymistavoista (Kuvio 1) konventionaalinen ilmentää, kuinka tieto sosiaalityössä on väline asioiden seurannassa sekä arvioinnissa. Tällöin ei kuitenkaan saadun tiedon avulla puututa sosiaalisten ongelmien taustoilla oleviin tekijöihin. Reflektioiva lähestymistapa puolestaan tarkoittaa tiedon tuottamista asiakkaiden ja sosiaalityön verkostojen kanssa yhdessä. Tavoitteena on tiedon tuottaminen päätöksentekijöille; vastuu tiedon avulla tapahtuvasta muutoksesta on kuitenkin osoittautunut jäävän vain harvoille päättäjille. Uudistava lähestymistapa rakenteelliseen sosiaalityöhön haastaa konventionaalista lähestymistapaa, sillä uudistava rakenteellinen sosiaalityö tavoittelee tuotetun tiedon välityksellä myös muutosta. Sosiaalityössä kiinnostuksen tulisi ulottua myös siihen, miksi sosiaalityön kautta tuotettu tieto sosiaalisista olosuhteista, palveluista tai etuuksista ei näytä päätyvän päätöksentekijöille muutosta vaativana. (Kivipelto 2022, 13-16.) Tässä tutkielmassa rakenteellisen sosiaalityön eri

lähestymistavoista nähdään uudistava rakenteellinen sosiaalityö ja tiedon tuottaminen muutokseen johtavana tärkeänä osana sosiaalityötä ja sen kehittämistä.

Anneli Pohjolan (2014) mukaan sosiaalityön ymmärtäminen muutostyönä on ollut vallitsevana itseymmärryksenä, mutta sosiaalityön kehityskulkua tarkastellessa on havaittavissa yksilötyön painottuminen. Sosiaalityö muutostyönä ankkuroituu kriittisen teorian sekä radikaalin teorian ajatteluun. Rakenteellinen sosiaalityö kiinnittyy teoreettisesti yhdeksi osaksi kriittistä sosiaalityötä ja tällöin huomion kohteina yhteiskunnassa ovat epätasa-arvoiset suhteet, sosiaaliset, taloudelliset sekä poliittiset ulottuvuudet. (Pohjola 2014, 17-22.)

Rakenteellista työtä on myös voimakkaasti kritisoitu. Tätä kritiikkiä on perusteltu teorian lähtökohtien vanhentuneisuudella ja toisaalta on kaivattu vahvempaa teoretisointia yksilöiden toimijuuden suhteen, katsottu rakenteet ja yksilö vastakkaisina tai nähty rakenteen olevan jossain yksilön ulkopuolella. (Pohjola 2014, 23.) Merlinda Weinbergin (2008) vastaus omalta kohdaltaan kritiikkiin on, että täydellisen teorian etsinnästä olennaisempaa on se, millaisena haluamme yhteiskunnan olevan. (Weinberg 2008; myös Pohjola 2014, 23) Rakenteellisen sosiaalityön teoria siten antaa suuntaviivoja sosiaalityölle teoreettisena työvälineenä selittäen, millaista yhteiskuntaa pitäisi rakentaa. Teoria samalla ohjaa arvojen suuntaa, joita sosiaalityöntekijän tulisi omaksua sekä ehdottaa yhteisöllistämään yksittäisiä ongelmia tutkimalla sosiaalipoliittista ja taloudellista kontekstia. (Weinberg 2008).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset

Anneli Pohjola (2017) on todennut, että muutos sisältyy kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan. Muutokseen on voitu liittää eräänlainen myyttinen totuus, jolloin korostetaan, kuinka kaikki muuttuu eikä entiseen enää ole paluuta. Sosiaalityön tutkimuksessa tämä on näkynyt siinä, kuinka tutkijat ovat sortuneet väittämään köyhyyden häviämistä, kunnes taas havaitaan köyhyyden olevan edelleen olemassa. Näin tapahtui myös köyhyystutkimukselle; oletettiin köyhyyden poistuneen yhteiskunnasta hyvinvointivaltion kehittymisen myötä, vaikka köyhyys ei kuitenkaan ole poistunut keskuudestamme, ja tähän on saatu uudelleen havahtua tutkimusmaailmassa. (Pohjola 2017, 70–73.)

Tämän tutkielman tavoitteena on tutkimuskysymyksiin vastaamalla tuottaa tietoa, taustoittaa ja kuvata köyhyyttä yhteiskunnallisena ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana. Tutkielman tarkoituksena on lisätä sosiaalityön asiantuntijatietoa ja erityisosamista köyhyydestä ylittämällä yksilö- ja perhetasoiset tarkastelut.

Hannu Uusitalon (2001) mukaan erityyppisten tutkimusongelmien suhteen jako niitä ryhmiteltäessä kulkee teoreettisen ja empiirisen tutkimuksen välillä. Kuvailevan ja selittävän tutkimuksen keskinäinen erottaminen ei ole selkeää, johtuen molempien piirteiden olemassaolosta tutkimuksessa, mutta keskeinen ero on löydettävissä tutkimuskysymyksistä; selittävä tutkimus vastaa kysymykseen miksi ja kuvaileva tutkimus vastaa kysymykseen mitä tai miten. (mt., 2011, 60–63.) Tutkimuksessa kysytään:

- ❖ *Minkälaisena ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana köyhyys näyttäytyy yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa?*

❖ *Jatkokysymys: Mitä on köyhyystietoinen sosiaalityö erityisenä osaamisena?*

Anita Sipilän (2011) mukaan sosiaalityön tutkimus on suurimmalta osin kohdentunut ammattikäytäntöihin sekä yksilö- ja perhekohtaisiin asiakasprosesseihin. Näin ollen sivuun ovat jääneet hyvinvointipolitiikkaan liittyvät aihealueet. (mt., 2011, 74.) Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoite on kuitenkin asetettu juuri sosiaalityölle. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää sosiaalityön huomion kiinnittämistä myös yhteiskuntaan ja sosiaalityön politiikkakäytäntöön. (Metteri 2012, 227.) Sosiaalityön tutkimuksen avulla on mahdollista nostaa tietoisuuteen niin kansalaisten elinoloja kuin yhteiskunnallisia epäkohtiakin. Tutkimustieto sosiaalisten ongelmien ja heikompisaisuuden taustoilta kietoutuu politiikkaan ja talouden kysymyksiin. (Hämäläinen 2017, 64–77.)

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielman on tutkimusmenetelmäksi valikoitunut kuvaileva, integroiva kirjallisuuskatsaus. Kyseessä ei ole täysin ”puhdas” integroiva katsaus sen tiukemman määritelmän mukaisesti. Tässä tutkielmassa ei perinteisen laadullisen tutkimuksen tavoin tavoitella tutkittavan ilmiön ymmärtämistä siitä, kuinka ihmiset kokevat reaali maailman, vaan integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä tutkimus pohjautuu tutkimuskirjallisuuteen. Tutkielman luonne on kuitenkin laadullinen teoreettisen tutkimuksen sijaan ja Hannu Uusitalo (1991, 60) onkin todennut, että teoreettisessa tutkimuksessa tutkimuskohteet kiinnittyvät joko tieteenalan teorioihin, sen käsitteistöön tai näkökulmiin. Tämän tutkielman tutkimusaineisto koostuu Uusitalon näkemysten mukaisesti aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen ja silloin voidaan todeta, että teoreettisen ja empiirisen tutkimuksen välinen raja on ainakin osittain häilyvä. (mt., 1991, 60.) Helen Aveyardin (2014) mukaan kirjallisuuskatsaus toimii käytännön kannalta hyödyllisempänä johonkin muuhun yksittäiseen tutkimukseen verrattuna, koska kirjallisuuskatsauksessa yhdistyy useiden tutkimuksien tulokset yhteydessä toisiinsa. Siten myös tutkimuskohteen tarkastelu kirjallisuuskatsauksessa ulottuu laajempaan kontekstiin. (mt., 2014, 17).

Karkeasti jaoteltuna kirjallisuuskatsaukset voidaan luokitella systemaattisiin ja kuvaileviin kirjallisuuskatsauksiin sekä metatutkimuksiin. Näistä vaihtoehdoista toteutetaan systemaattisella kirjallisuushaulla esimerkiksi metatutkimukset; silloin meta-analyysissä on tarkastelun kohteena aikaisempi kvantitatiivinen tuotettu

tutkimustieto. Metasynteesi puolestaan kohdentuu joko kvalitatiivisesti tai teoreettisesti tuotettuun tutkimustietoon. Aikaisemmasta tutkimustiedosta yhteenvetona tehty systemaattinen kirjallisuuskatsaus pohjautuu eksplisiittiseen menetelmään. Kirjallisuuskatsauksien suhteen on kuitenkin syntynyt tilanne, jossa menetelmällisen kehittämisen myötä on seurauksena eräänlainen vakiintumattomuus liittyen katsauksista käytettäviin käsitteisiin; käsitteet voivat olla keskenään ristiriitaisia ja usein sitä ovatkin. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen (2013, 293.)

Kirjallisuuskatsaukset Ari Salmisen (2011) kertomana on mahdollista jakaa kolmeen erilaiseen tyyppiin, kuten kuvailevaan, systemaattiseen sekä meta-analyysikatsaukseen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka on myös yleisin näistä katsauksien tyypeistä, on jaettavissa vielä kahteen linjaan; narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Narratiivisessa katsauksessa tietoa yhtenäistetään ikään kuin jatkuvaksi tapahtumaksi, narratiiviksi. Integroivaan katsausta käytetään silloin, kun tutkimusaihetta halutaan kuvata mahdollisimman laajasti ja silloin kun tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa. Moniulotteisen köyhyys tutkimuskohteena edellyttää laajaa kuvausta. Integroivaan katsaukseen voidaan sisällyttää sekä laadullista että tilastollista tutkimusta ja sisällönanalyysimenetelmää. Systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta integroiva katsaus eroaa tyyppinä siinä, että sen on mahdollista olla vähemmän kriittinen metodologiselta otteeltaan, samoin kuin sen toteuttamisen vaiheiden kannalta. Tämän tutkielman tutkimusmetodina käytetään integroivaa kirjallisuuskatsausta, jonka valitseminen on perusteltua silloin, kun tutkimuskohdetta halutaan kuvata laajasti ja monipuolisesti. (mt. 2011, 6–11.)

Integroiva kirjallisuuskatsaus on Salmisen (2011) mukaan sisällytettävissä systemaattiseen kokonaisuuteen; siihen on mahdollista ja suotavaa ulottaa kriittistä tarkastelua. Kuitenkin verrattuna systemaattiseen katsaukseen, integroiva kirjallisuuskatsaus ei edellytä samanlaista tarkkaa ja valikoivaa tutkimusaineistoa kuin systemaattinen katsaus. Salminen korostaa, että systemaattisen kirjallisuuskatsauksen lähdeaineiston seulonta erittäin tarkasti toteutettuna toimii tekijänä, joka erottaa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen omaksi kokonaisuudekseen. (Salminen 2011, 8–11.)

3.3 Aineiston analyysi

Tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa mahdollisimman monipuolinen kuvaus köyhyyden haastavasta tutkimuskohteesta ja siihen liittyvästä aihealueesta. Ari Salmisen (2011) mukaan aineiston valinnassa voidaan sille asettaa niin kutsuttu ”käytännön seula”. Siten kirjallisuushaulla on mahdollista asettaa joitain tiettyjä kriteerejä. (mt., 2011, 10.) Sisäänto ja ulossulkukriteerien avulla voidaan tiedonhankinnan

hakuprosessissa seuloa pois merkityksetön tutkimus tutkimuskysymysten osalta. Käytännön seula tämän tutkielman kirjallisuushaussa:

- ❖ Tutkimusartikkelit ja tutkimuskirjallisuus ovat saatavilla luettavaksi maksuttomana ja kokonaisena
- ❖ Sisäänottokriteereinä: Tutkimusartikkelit / tutkimuskirjallisuus on joko suomenkielinen tai englanninkielinen, tutkimus on julkaistu tieteellisessä lähteessä tai kirjoittaja on tunnustettu tutkimusalueen tutkija. Tutkimus sisällöltään vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin tai tutkimusalueeseen
- ❖ Poissulkukriteereinä: Kirja-arvioit, puheenvuorot, pääkirjoitukset, alemmat opinnäytetyöt. Tutkimusartikkeli tai tutkimuskirjallisuus ei ole tieteellisestä lähteestä. Tutkimus ei ole suomenkielinen tai englanninkielinen. Tutkimus ei vastaa tutkimuskysymyksiin eikä tutkimuksen aihealueeseen.

Tutkielman aineiston valintatapa on implisiittinen. Mari Kangasniemen ym. (2013) mukaan implisiittistä aineiston valintaa käytettäessä ei aineiston osalta välttämättä raportoida erikseen sisäänotto- ja arviointikriteerejä. Tällöin aineiston osuvuus sekä luotettavuus ilmenevät raportin tekstissä; siinä, kuinka vakuuttava tekstin argumentaatio on. Vakuuttavuus puolestaan syntyy kokonaisuudesta; lähteiden valinnasta sekä käytetystä lähdekritiikistä, jotka kaikki sisältyvät siihen, millä tavoin aineistoa on käsitelty ja kuvattu tutkimuskysymykseen suhteutettuna. (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Tässä tutkielmassa kuitenkin esitetään aineistohaun sisäänotto- ja ulossulkukriteerit, joiden avulla lisätään tutkimuksen luotettavuutta ja rajataan samalla pois epäolennaisia tutkimuksia.

Parhaimmillaan kirjallisuuskatsaukseen tulisi kerätä kaikki löydettävissä oleva relevantti tutkimuskirjallisuus ja tutkimuskohteeseen liittyvä aineisto. Käytännön tilanteessa tämä on kuitenkin harvoin mahdollista. (Flinkman & Salanterä 2007, 91.) Tarkastellessa menetelmäkirjallisuutta siitä, kuinka kuvaileva kirjallisuuskatsaus aineiston valintaprosessin osalta etenee, ei ole löydetty täyttä yksimielisyyttä tästä prosessista. Vaihtoehtoisina aineiston valintatapoina on mahdollista suorittaa aineiston valinta joko implisiittisinä tai eksplisiittisenä valintana, jolloin molemmissa tavoissa aineisto on haettava relevanteista lähteistä; erot syntyvät näiden kahden tavan kesken sekä systemaattisuudessa että raportointitavassa. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 295.)

Aineiston hankinnassa käytetään yhteiskuntatieteiden kirjallisuustietokantoja, kuten Social Services Abstracts (Proquest) sekä Sociological Abstracts (Proquest) ja hyödynnetään Jyväskylän yliopiston kokoelmätietokantoja, joista haetaan

väitöskirjoja sekä julkaisusarjojen kotimaisia sekä kansainvälisiä tutkimusraportteja ja tutkimuskirjallisuutta. Tutustuminen myös tutkimuskirjallisuuden lähdeluetteloihin sekä yhteiskuntatieteiden keskeisiin vaikuttajiin on moniulotteisen köyhyyden tavoittamisen onnistumisessa tärkeää. Aineiston hankinnassa ensisijaisena tavoitteena on löytää relevantteja, luotettavia tietolähteitä, jotka kiinnittyvät tutkimusaiheeseen sekä osaltaan vastaavat tutkimuskysymyksiin aihealueeltaan. Tiedonhaussa myös huomioidaan tutkimuskysymyksiensä kohdalla, miten keskeiset käsitteet suhteutuvat keskenään, jolloin myös hakutermien riippuvuussuhteet sekä rinnasteiset suhteet tulevat huomioiduksi.

Kirjallisuuskatsaus aloitetaan hakutermien asettamisella. Yleinen suomalainen ontologia YSO hakuterminä ”köyhyys” kertoi, että köyhyys on yleiskäsite, joka kuuluu osana yhteiskuntapolitiikan ryhmään. Tutkielman keskeisiä avainsanat ovat: köyhyys, sosiaalinen ongelma, yhteiskuntapolitiikka ja pohjoismainen hyvinvointivaltio. Aineistoa haetaan myös englannin kielellä ja hakuja rajataan sosiaalityö ja social work käsitteiden avulla. Suomenkielistä aineistoa Jyväskylän yliopiston Jykdokin sähköisestä aineistoista haetaan avainsanoilla [sosiaalityö AND köyhyys], [sosiaalityö AND köyhyys OR huono-osaisuus], [sosiaalityö AND yhteiskuntapolitiikka], [sosiaalityö AND yhteiskuntapolitiikka OR hyvinvointivaltio], [sosiaalityö AND pohjoismainen hyvinvointivaltio], [sosiaalityö AND ”sosiaalinen ongelma”].

Hakutuloksia tarkastellaan ensin otsikkotasolla ja hyväksytään mukaan lähemmin tarkasteltaviksi ne artikkelit ja tutkimuskirjallisuus, jotka parhaiten vastaava aihealueeltaan tutkimuskysymyksiin. Aineiston hakuprosessissa rajataan ulossulkukriteerien mukaisesti kirja-arvioit, pääkirjoitukset, puheenvuorot, alemmat opinnäytetyöt sekä ei-tieteellisestä lähteestä oleva tutkimuskirjallisuus. Hakuprosessin edetessä parhaiten tutkimuskysymyksiin vastasivat suomenkielisen aineiston osalta toimitetut kokoomateokset. Siten suomenkielisen aineiston osalta aineistossa painottuvat köyhyyden ja hyvinvointivaltion kysymyksiä tarkastelevat kokoomateokset.

Englanninkielisen aineiston avainsanat ovat: [”social work” AND poverty], [”social work” AND ”social policy”] OR ”welfare state”], [”social work” AND ”Nordic welfare state”], [”social work” AND ”social problem” OR poverty]. Englanninkielisen aineiston kohdalla hakuprosessin osalta on havaintona ilmenee, kuinka hyvinvointivaltion ja hyvinvointipolitiikan osalta artikkeleista on mahdollista relevantteina hyväksyä vain muutamia, sillä useat artikkelit johtavat tarkastelemaan eri maiden yhteiskuntapolitiikkaa, jolloin pro gradu -tutkielma tulisi muodostumaan liian laajaksi. Tästä syystä aineistoon relevantteina englanninkielisen aineiston osalta hyväksytään sosiaalityötä köyhyyden kontekstissa tarkastelevia tutkimusartikkeleita, jotka parhaiten vastaavat tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen aineistoon hyväksytyiksi tulleet lähteet esitetään tutkielman liitteissä erillisinä (Liite 1) sekä aihepiirijäsennyksenä eriteltynä. (Liite 2).

3.4 Aineiston analysointi

Aineiston analysoinnissa tutkimusongelman luonne on ratkaiseva ohjaten aineiston analyysimenetelmän valintaa. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston kokoaamisen osalta painottuu aikaisemman tutkimuksen sisällölliseen valintaan, jossa käydään jatkuvaa sekä vastavuoroista pohdintaa ja harkintaa suhteessa tutkimuskysymyksiin. Tällöin valittu aineisto tulee tarkentumaan koko tutkimusprosessin ajan. (Kangasniemi ym. 2013, 296.)

Aineiston analysointi valitun analysointimenetelmän jälkeen on aineiston pilkkomista osiin, sen erittelyä sekä tulkintaa siitä, kuinka voidaan tavoittaa keskeiset ilmiöt tutkimuskohteesta eli toisin sanoen se tieto, mihin todellisuuden osaan kiinnostus tutkielmassa kohdistuu. Tutkimusaihe ja sen tarkasteluun valittu näkökulma määrittävät tutkimusaineiston käyttöä. Aineiston tarkastelussa ensivaiheena on tietokannoista hakea keskeistä köyhyyttä jäsentävää tutkimuskirjallisuutta. Tässä tutkielmassa aikaisempi tutkimusaineisto ja tutkimuskirjallisuus analysoidaan, kuvataan ja tulkitaan tiiviiksi synteesiksi. Laajan integroivan kirjallisuuskatsauksen kokonaisuus on Jamie Callahanin (2014) mukaan muodostettava tiiviiksi synteesiksi tutkimusaiheesta, jolloin on mahdollista täyttää kirjallisuuskatsauksien kriteerien mukainen ytimekkyys. Aineiston tarkastelu integroivassa kirjallisuuskatsauksissa on Callahanin mukaan tehtävä valitusta näkökulmasta käsin, joka tässä tutkielmassa on moraaliteoria rakenteelliseen sosiaalityöhön ulottuva näkökulma sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Kirjallisuuskatsauksien tulee myös olla ytimekkäitä, selkeitä, kriittisiä, vakuuttavia ja tieteellisesti vaikuttavia. (Callahan 2014, 272.) Moniulotteisen köyhyyden ollessa tutkimusalueena, on sen tiivistämisessä muistettava tieto laajan aineiston tiivistämiseen liittyvistä haasteista. Tutkimusprosessissa aineiston tiivistämisen vaiheessa on huomioitava alttius erilaisille virheille. (Flinkman & Salanterä 2007, 94–95.)

Aineiston analyysissa Richard J. Torracon (2005) mukaan edetään tutkimuskirjallisuutta tarkastellen pyrkimyksenään paljastaa mahdollisesti epäselvää, piiloutuvaa tai jopa itsestään selvää tietoa, tutkimusaiheen pääkäsitteitä ja niiden keskinäisiä suhteita tutkimuskohteen ymmärtämiseksi. Kuten Callahan (2014) puhuu valitusta näkökulmasta, myös Torraco (2005) toteaa, että aineiston analyysissa tutkimuskirjallisuutta tarkastellaan tietyn linssin kautta, jonka avulla aineiston näkökohtia tarkastellaan ja arvioidaan kriittisesti. Integroivan kirjallisuuskatsauksen aineiston analyysin tuloksena pyritään saamaan aikaan kriittinen synteesi. Tutkimuskirjallisuuden analyysiin kuuluu siten myös kriittistä arviointia siitä, kuinka hyvin kirjallisuus edustaa tutkimusongelmaa. (Torraco 2005, 361–363.)

Yhdysvaltalainen sosiologi C. Wright Mills (1990) on todennut tieteen muodostuvan erillisistä palasista, eivätkä nämä liity itsenäisesti yhteen. Tutkijan tehtävänä osaltaan on yhdistää eri tieteen palaset yhdeksi kokonaisuudeksi. (mt., 1990, 68.)

Kirjallisuuskatsaukseen liittyvää ominaista luontoa voidaan kuvata selkeämmin puhumalla ”tutkimuksen tutkimuksesta”. Siten kirjallisuuskatsauksen sijaan voitaisiin puhua tutkimuskirjallisuuden meta-analyysistä (research literature meta-analysis), joka kuvastaa oikeutetummin kirjallisuuskatsauksen luonnetta. (Salminen 2011, 39.)

3.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkimusprosessin toteuttamisessa pidetään keskeisenä hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tutkimusprosessissa on edetty noudattamalla tiedeyhteisön mukaisia toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen eri vaiheissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Eettiset kysymykset sisältyvät erottamattomasti osana kaikkeen tutkimukseen. Eettiseksi voidaan mieltää myös kysymys siitä, tulisiko tutkimuksen keinoin tarttua haastavimpiin kysymyksiin vai pysyä helpon ja varman tutkimuksen parissa? On myös hyvä pohtia, onko valittu tutkimusaihe ajan ja vaivan arvoinen, kannattaako ilmiön tutkiminen? Eettisten kysymysten kohdalla pohdittavia kysymyksiä on paljon ja eettisesti hyvät tutkimusratkaisut vaativat tutkimusetiikan pohdintaa. Keskeinen perusta tutkimuksen tekemiseen on pysyvää; pyrkimys objektiivisuuteen sekä rehellisyyteen. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 15, 52–53.)

Tämän tutkimuskohteen valintaan on vaikuttanut tutkielman tekijän oma, sosiaalityön opinnoista syttynyt mielenkiinto köyhyyteen. Onhan sosiaalityö oikeuttanut professionaalisuutensa köyhyyteen kiinnittyvällä tehtävällä (Karvinen-Niinikoski & Meltti 2005, 43–45), mutta on myös huomioitava tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 27–28.) Rosi Enroosin ja Mikko Mäntysaaren (2017) mukaan hyvinvointivaltioon ja eriarvoistumiskehitykseen kietoutuva tutkimus korostaa tutkimuksen missiota sosiaalityön osalta. Tutkimuksen välityksellä voi antaa paljon yhteiskunnalliseen keskusteluun. (mt., 2007, 14.)

Tutkimusmenetelmän luotettavuutta arvioitaessa aineiston valinta on keskeisellä sijalla. Aineiston luotettavuuden arvioinnin osalta on kuitenkin huomioitava sidos aineiston valinnan tapaan, sillä aineiston käsittely valintoineen ja kuvauksineen implisiittisessä aineiston valinnassa rakentuu sen kuvauksen lomaan. Tässä kirjallisuuskatsauksessa aineiston valintaan sekä sen käsittelyyn kiinnitetään erityisesti huomiota, sillä kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä sallii väljyyttä tutkijan tekemiin valintoihin ja raportointiin; tämä myös asettaa tutkijalle vahvan eettisyyden vaatimuksen. Omana prosessinaan aineiston valinta sekä sen rakentumisen kuvailu on kuitenkin mainittava olevan subjektiivinen, jolloin samaa aineistoa tarkastellessa eri tutkijan on mahdollista päätyä johtopäätösten osalta erilaiseen tulkintaan. (Kangasniemi,

ym. 2013, 297–298.) Tässä kirjallisuuskatsauksessa tavoitellaan osoittaa laajaa perehtyneisyyttä tutkimusalueeseen. Tutkielman tekijänä erityistä huolellisuutta osoitetaan lähdemerkintöjen osalta niiden alkuperäisyyteen ja siten myös toisten tutkijoiden kunnioittamiseen. (Pohjola 2007, 11–21.)

Anneli Pohjola (2007) on todennut, että tutkimukseen liittyvät eettisyyden haasteet ovat myös siinä ajatuksessa, ketä tutkimuksen tulokset tulevat hyödyttämään. Sitä hyötynäkökulmaan kiinnittyvä kysymys on myös arvovalinta, kuten tutkimukselliset valinnat yleensäkin. Yhteiskuntatutkimuksen merkitys syntyy sen antaessa ”välineitä sosiaalisten ilmiöiden ymmärtämiseen, tulkitsemiseen sekä ongelmien ratkaisemiseen.” Tutkimusten siten tulee tuottaa eri ilmiöiden osalta uutta tietoa sekä ymmärrystä. Sosiaalitieteiden osalta tutkimuksen asemointi tulee olla heikompiosaisten puolella jo lähtökohtaisesti ja tehtävä hyvinvointia vaikeuttavaa todellisuutta tutkimuksen keinoin näkyväksi. (mt., 2007, 28.)

4 MONIULOTTEINEN KÖYHYYS

4.1 Mitä köyhyys on?

Mistä siis puhutaan, kun puhutaan köyhyydestä? Pasi Moisio (2006) mukaan suomalainen köyhyys ymmärretään yleensä suhteellisena köyhyytenä. Suhteellisen köyhyyden määrittelyssä vaikuttaa se, mikä vallitsevassa ajassa nähdään säädyllisen elämän vähimmäiselintasona. Suhteellinen köyhyys on siten määriteltynä kyvyttömyyttä saavuttaa sitä elintaso, jota katsotaan minimiksi yhteiskunnassa. Yksinkertaisena esimerkkinä voidaan mainita puhelimen omistaminen, joka isovanhempiemme elinaikana oli omistamisen ylellisyyttä, mutta tämän päivän yhteiskunnassa välttämättömyys selviytymisen näkökulmasta. Mikäli ei ole varoja hankkia puhelinta, muuntuu "normaali" eläminen vaikeaksi, jollei jopa mahdottomaksi. Näin tarkasteltuna voi suhteellinen köyhyys lähestyä absoluuttista suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Absoluuttista köyhyyttä kuitenkin katsotaan yleisimmin esiintyvän lähinnä kehitysmaissa ja se ymmärretään puutteena perustarpeista, käytännössä siis absoluuttinen köyhyys on aliravitsemusta ja puutetta; köyhyys silloin tuottaa haasteen hengissä pysymiselle sekä fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiselle. (Moisio 2006, 639.)

Absoluuttisen köyhyyden määrittelyssä ollaan tietyiltä osin kaltevilla pinnalla, sillä vaikka näkemys absoluuttisen köyhyyden luonteesta yhteisesti hyväksyttäisiinkin, on vielä epäselvää, kuka päättää mikä on absoluuttinen raja köyhyydelle. Kansainväliset järjestöt ovat osaltaan päättäneet absoluuttisen köyhyysrajan muutamaa dollaria päivässä, mutta mittana tämä raja on mielivaltainen ja muuttuu sen myötä kuin tulotasokin. (Kangas & Ritakallio 2005, 29, 2008, 3.) Seppo Sallila (2009) tuo väitöskirjassaan esiin absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden erosta Amartya Senin (1983, 155) näkemyksen: "On eri asia saavuttaa suhteellisesti vähemmän kuin muut ja saavuttaa absoluuttisesti vähemmän, koska jää jälkeen muista". Sallila tulkitsee

Amartya Senin ajattelua siten, että ”absoluuttisesti köyhä putoaa aina veneestä, mutta suhteellisesti köyhä ei aina niin tee”. (Sallila 2009, 52–55.)

Juho Saaren (2005) mukaan vauraissa länsimaissa köyhyys yleisesti ymmärretään suhteellisenä ilmiönä ja suhteellisuutta arvioitaessa vertauskohteena on yhteiskunnassa vallitseva elintaso. Kuitenkin vauraissa yhteiskunnissa suhteellinen köyhyys merkitykseltään esimerkiksi sosiaaliselle toimintakyvylle tai ihmisen itsekunnioidukselle, voi olla täysin yhteneväinen kehitysmaiden äärimmäisestä köyhyydestä aiheutuviin toimintakyvyn rajoituksiin. (Saari 2005, 13.)

Suhteellisen köyhyyden tarkastelussa on myös eroavuutta siinä, onko lähestymistapana angloamerikkalainen vai sosiaalidemokraattinen näkökulma, joiden myötä seuraa myös sosiaalipoliittisia seurannaisvaikutuksia. Angloamerikkalaisissa maissa sosiaalipoliitikalla tähdätään pitäytymisessä minimitasoiseen hyvinvointivaltioon, tällöin ”vapaus alkaa siitä, mihin valtio loppuu”. Sosiaalidemokraattisissa maissa, kuten Pohjoismaissa, huomiota kiinnitetään eriarvoisuuteen sekä resursseihin ja nähdään angloamerikkalainen vapaus riittämättömänä. Tällöin ”kaikille yhtäläiset mahdollisuudet” antaminen edellyttää valtion roolissa suurempaa väliintuloa. (Kangas & Ritakallio 2005, 30–32.)

Pohjoismaissa köyhyys tulee selkeimmin näkyviin suhteessa toisiin ihmisiin. Köyhyyden kriteereiksi määrittyvät ihmistä ympäröivän yhteiskunnan normaalina pidetyt vaatimukset sekä elämisen ehtoina toimivat vähimmäisstandardit. (Saari 2020, 73.) Köyhyyskäsitteen osalta kriteerit täyttyvät silloin, kun taloudellisten resurssien puute yhdistyy sosiaaliseen rajoittuneisuuteen. Tällöin puhutaan köyhyyden kaksoisehdoista, missä taloudellisten resurssien puute johtaa syrjäytymiseen ja näiden kahden tekijän välillä on havaittavissa syysuhde. Rahatalouden vallitsemassa yhteiskunnassa rahan puute rajoittaa arkielämää; ruoka, vaatteet sekä liikkuminen arjen asioina vaikeutuvat köyhyydessä. (Kangas & Ritakallio 2008, 16.) Tuomo Laihialan (2018) mukaan toimeentulotukiasiakkuutta on mahdollista pitää köyhyysmittarina, koska tunnettu kaksoisehtoon pohjaava köyhyyden määritelmä toteutuu juuri toimeentulotuen tarvitsijoissa. Tällöin siis toimintakyvyn rajoittuneisuus on samanaikaista taloudellisten resurssien puutteen kanssa. (Laihiala 2018, 17, 29–30.)

Mikäli köyhyys määritellään tuloina, niin minkälaiseen euromäärään raja köyhän ja ei-köyhän välille voidaan asettaa? Tähän antaa erään vastauksen suomalaisessa yhteiskunnassa toimeentulotuen määritelmä, jossa toimeentulotuki määrittyy euromääräisesti sellaisina normeina, jotka ymmärretään olevan tarpeeksi välttämättömään kulutukseen. ”Poliittinen köyhyysraja” tulee siten näkyviin toimeentulotuen normeissa. Toimeentulotuen alhaisia normeja on puolestaan puolusteltu toimeentulotuen tarpeen tilapäisyydellä. (Sallila 2009, 52–61.)

Minkälaista sitten on köyhän ihmisen perusturva? Terveiden ja hyvinvoinnintaitoksen (THL) perusturvan arviointiraportin (2019) mukaan se, minkä katsotaan

olevan riittävä perusturvan taso, on sekä arvovalinta että sen mukainen poliittinen päätös. Perusturvan riittävyyttä on Suomen lainsäädännön mukaisesti arvioitava joka neljäs vuosi; perusturva määritellään näissä Terveiden ja hyvinvointilaitoksen (THL) arviointiraporteissa toimeentuloturvaksi niille henkilöille, jotka ovat sekä työelämän ulkopuolella että myös ansiosidonnaisten etuuksien piiriin kuulumattomia. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen (THL) perusturvan arviointiraportti vuosien 2015–2019 välillä osoittaa, että perusturva ei riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Vuosien 2015–2019 aikana kotitalouksien toimeentulon kehitykseen vaikuttivat merkittävästi perusturvan indeksikorotuksien jäädytykset vuosina 2017–2019. Indeksikorotuksia perusturvan osalta oli jo aikaisemmin leikattu vuonna 2015. Samanaikaisesti myöskään asumistuen vuokrattojen tarkistukset eivät ole toteutuneet, jolloin näiden leikkausten sekä indeksijäädytysten vaikutukset kumulatiivisesti perusturvaan ovat olleet merkittäviä. Perusturvan taso jo ensimmäisestä arviointiraportista (2011) lähtien on ollut riittämätöntä saavuttamaan kohtuullista minimikulutusta. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL 2019, 3–10.)

Jo laman myötä 1990-luvun jälkeen perusturva jäi alhaiselle tasolle, jonka seurauksena on ollut vahvempi tukeutumisen tarve viimesijaiseen toimeentuloturvaan. Siten nähdään, että alhaista perusturvaa joudutaan paikkaamaan viimesijaisella toimeentuloturvalla. 1990-luvun puolivälin jälkeen myös vahvistunut aktivointipolitiikka on johtanut toimeentulotuen tarpeeseen, lähinnä lisääntyneistä sanktioista, työttömyysetuuksien tiukentuneista ehdoista sekä etuuksien saamista estävistä karsennoista ja näiden vaikutuksista ihmisten taloudelliseen selviytymiseen. (Korpela, Heinonen, Laatu, Raittila & Ylikännö 2020, 10–15.)

Toimeentulotuen luonnetta on myös leimannut ristiriitaisuudet sekä eräänlainen kaksijakoisuus. Kansalaisista enemmistö toimeentulonsa vaarantuessa on oikeutettu joko universaaleihin tai ansiosidonnaisiin etuuksiin. Moraalinen ulottuvuus puolestaan suuntautuu yhteiskunnan suunnalta ihmisiin, jotka eivät täytä ansiotyöhön kiinnittyviä vaatimuksia ja joutuvat turvautumaan viimesijaiseen sosiaaliturvaan. Viimesijainen sosiaaliturva näyttäytyy leimaavana ja kontrolloivana, eräänlaisena jatkumona köyhäinhoidon perinteille. Näiden perinteiden mukaisesti viimesijaista sosiaaliturvaa tarvitsevat eivät saa sosiaalisena statuksena täysivaltaista kansalaisuutta; heihin ulottuu muista ihmisistä poikkeavat oikeudet ja velvollisuudet. Pohjoismaissa viimesijaisen perusturvan varassa olevia ei nähdä ”arvokkaina” köyhinä. (Linnanvirta, Kroll & Blomberg, 154.)

Perustoimeentulotuki on myös myöntämiskäytännöiltään monimutkainen ja tuen hakijan on voitava osoittaa olevansa köyhä; toimeentulotukeen siten kiinnittyä tuen hakijan osalta sekä todistamistaakkaa että stigmaa. Lisänä toimeentulotukeen kietoutuvat toimenpiteinä menettelyt, joiden myötä asiakasta pyritään saamaan ohjauksella työllistämistoimiin, epävirallisen avun piiriin tai selviytymään omin voimin.

Näitä epäsuoria, poiskäännyttäviä toimenpiteitä voidaan kuvata asiakkaan asiointia hankaloittavina tekijöinä (hassle factors), joita ovat esimerkiksi vaikeaselkoiset tuen määräytymisperusteet, erilaisten tositteiden vaatimus, asiakkaan elämäntilanteen avaamisen vaatimus, siihen kiinnittyvä eriasteinen kontrolli sekä eräänlaisena sokeena pohjalla vilpin tai väärinkäytösten epäily. Tulonsiirtona toimeentulotuki on tarveharkintainen, tilapäiseksi tarkoitettu - pitkäaikainen todellisuudessa - muita tuloja täydentävä ja matala korvaustasoltaan. (Laatu, Airio & Mattila 2020, 116, 124.)

Riittävä perusturva osaltaan kuitenkin vähentäisi köyhyyttä. OECD:n tutkimus (ks. OECD 2008, 28) vuodelta 2008 paljastaa, kuinka köyhyys on lisääntynyt Suomessa vauhdikkaammin verrattuna muihin Pohjoismaihin. Köyhyyden kasvun ohella myös tuloerojen kasvussa Suomi osoittautui kuuluvan kärkiluokkaan muihin OECD-maihin verrattuna. (Kuivalainen 2010, 378.)

Euroopan Unionissa köyhyysrajaksi on määritelty 60 prosenttia kansallisesta mediaanista käytettävissä olevasta vastaavasta tulosta. Siten muutokset mediaanituloissa siirtävät myös köyhyysriskikynnystä, mikä luultavammin vaikuttaa joidenkin väestöryhmien köyhyysriskiin enemmän kuin toisten. Tutkimustietoa on kuitenkin niukasti saatavilla siitä, kuinka köyhyysrajasta tehty valinta vaikuttaa köyhyystrendien kokonaiskuvaan. (Ilmakunnas 2021.)

Suomessa on kuitenkin ollut nähtävissä köyhyyden trendinomaista lisääntymistä. Köyhyyden sijaan voidaan puhua myös pienituloisuudesta, mutta puhutaan kummalla käsitteellä tahansa, havaittavissa on kasvua ja tuloeroista eriarvoisuutta; vuonna 1990 köyhiä oli kahdeksan prosenttia, vuonna 2007 luku oli jo 13 prosenttia. Pohdittaessa onko köyhyyden lisääntymisestä varsinaista haittaa, voidaan nähdä tuloeroista eriarvoisuuden myötä syntyvän pitkäaikaista köyhyyttä, ylisukupolvista köyhyyttä sekä sosiaalista syrjäytymistä ja mikäli tuloerot jatkavat kasvuaan, edessä voi hämmöttää Suomessakin päätyminen luokkayhteiskuntaan. (Hiilamo ym. 2010, 39.)

4.2 Miten köyhyyttä on tutkittu

Seppo Sallilan (2009, 49) mukaan varsinaisena köyhyystutkimuksen kehtona voidaan pitää Englantia, sillä sieltä syntyy aina vain uusia perinteitä köyhyyden tutkimukseen, johtuen lähinnä köyhyyden ilmiöstä sen muuttuessa sen myötä kuin yhteiskuntakin. Siten tutkittaessa köyhyyttä edellytetään tutkijalta herkkyyden taitoa lähestyä köyhyyttä aina uudella tavalla. Köyhyystutkijoista laajimman teoksen on julkaissut vuonna 1979 brittiläinen Peter Townsend, joka teoksessaan *Poverty in the United Kingdom* käsitteli englantilaista köyhyyttä 1200 sivun verran. Townsandin (1979, 31) määritelmä köyhyydestä on kuuluisa ja usein hyödynnetty:

“Yksilöiden, perheiden ja ryhmien voidaan sanoa olevan köyhiä, kun heillä ei ole resursseja, joilla hankkia sellainen ruokavalio, osallistua sellaisiin aktiviteetteihin ja nauttia sellaisista elinoloista ja mukavuuksista, jotka ovat tavanomaisia tai ainakin laajasti hyväksytyt yhteiskunnassa, johon he kuuluvat. Heidän resurssinsa ovat niin selvästi keskivertoihmisen tai perheen hallitsemien resurssien alapuolella, että heidät on itse asiassa suljettu tavanomaisten elämäntyylien, tapojen ja aktiviteettien ulkopuolelle.” (Suomennos Ritakallio 1994, 22.)

Peter Townsendin (1979) määritelmässä korostuvat resurssien merkitys. Resurssit mahdollistavat aktiviteetit ja elämän. Köyhiä ovat tämän määritelmän mukaan ihmiset, jotka resurssien puutteessa ovat ulkopuolella tavanomaisesta elämästä. (Sallila 2009, 49.) Tuomo Laihiala (2018) toteaa, että Townsend itse asiassa tällöin määrittelee köyhyyden suhteessa yhteiskunnan resurssienjakoon. Siten ne mekanismit, jotka saavat aikaan eliittejä, saavat aikaan myös köyhyyttä. (Laihiala 2018, 29 ; ks. Kangas & Ritakallio 2008 ; myös Therborn 2014.) Peter Townsendin (1969, 1979) keskeisenä käsitteenä toimi deprivatio eli kurjistuminen. Suhteellisesti kurjistuneiden ja köyhien elämänmahdollisuudet Townsendin mukaan ovat keskimäärään verrattuna niin paljon niukemmat, että he tulevat syrjäytetyksi tavanomaisista elämän- ja toimintatavoista. Tällöin voidaan puhua sosiaalisen toimintakyvyn vajeista, jotka ehkäisevät osallistumisen tavanomaiseen arkielämään, ei niinkään fyysisestä toimintakyvyn puutteesta. (Saari, Taipale & Kainulainen 2013, 265.) Amartya Sen (1983) puolestaan käsitteli köyhyyttä toimintakyvyn (capability) käsitteellä. Toimintakyvyn myötä yksilöllä on käytössään kykyjä, jotka mahdollistavat elää ilman häpeää, oman itsekunnioitusta sekä yhteisön toimintaan osallistumisista. (Laihiala 2018, 29.)

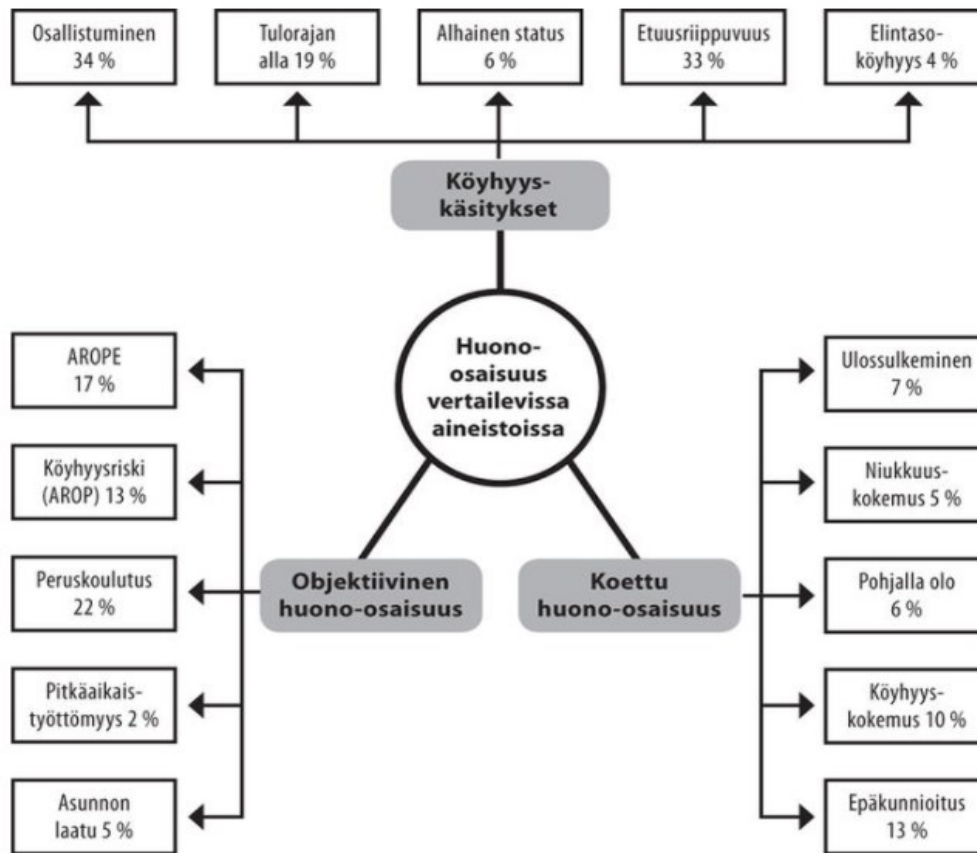
Köyhyyttä on tutkimuksellisesti tarkasteltu monista eri näkökulmista, kuten myös tulojen, vähimmäistoimeentulon tai epävirallisen avun suunnista. Köyhyyttä ei tuloihin suhteutettuna tutkita subjektiivisesti nojaten ihmisten omiin käsityksiin, vaan objektiivisesti perustuen tutkijan tekemiin valintoihin köyhyysmäärittelyssään. (Raunio 2010, 241.) Köyhyystutkijoista useimmat määrittelevät köyhyyden yhteiskunnan normaalista elämästä syrjäytymisenä, mutta erimielisyyttä esiintyy tutkimuksellisista ratkaisuista, joissa rintamalinja on asettautunut resurssipohjaisten ja elinolopohjaisten lähestymistapojen väliin. Oleellista on ymmärtää, että kuva köyhyydestä muuttuu tutkimuksissa käytettävien köyhyysrajojen sekä mittarien mukaan. (Kangas & Ritakallio 2005, 33-34.)

Käsitteellisesti köyhyyden mittaamisessa on erotettavissa kolme eri kysymystä kuten köyhyysrajan määrittäminen, köyhyysindikaattorin valitseminen sekä valinta käytettävästä talousyksiköstä. Tutkimuksellisesti tyytyminen vain yhteen

indikaattoriin on rajoittavaa köyhyyden moniulotteisuuden luonteen huomioitaessa. Indikaattorin valitsemisen kautta tapahtuu myös päätös siitä, minkä suhteen köyhyys määritellään. (Kauhanen, Riihelä & Tuomela 2020, 7.) Seppo Sallila (2009) kertoo, kuinka köyhyyden moniulotteisuudesta todistavat sen monet käsitteelliset jaottelut (ks. Spicker 1999, 2001), jotka pohjautuvat tietyn kaltaisiin peruskäsitteisiin kuten: elintaso, rajalliset resurssit, tarve, syrjäytyminen, luokka, eriarvoisuus, kasautuva deprivatio, ankarat vaikeudet (serious hardship), riippuvuus sekä oikeuksien puute. Nämä kaikki käsitteet moniulotteisesti kuvaavat ja erittelevät köyhyyttä ilman että selkeästi voidaan kuitenkaan erottaa köyhät ei-köyhistä. (Sallila 2009, 58.)

Tutkimuksellisesti köyhyydestä on myös mahdollista erottaa huono-osaisuus, jolloin kiinnostus kohdistuu resurssien vähäisyyteen tai sen vajeisiin. Huono-osaisuuden tutkimuksen kautta voidaan köyhyyden mittaamisesta laajentaa eri huono-osaisuuden ulottuvuuksiin, kuten esimerkiksi sosiaalisiin, terveydellisiin ja taloudellisiin ulottuvuuksiin sekä työ- ja asuntomarkkinoilta tai koulutuksesta syrjäytymisiin. (Ohisalo, Laihiala & Saari 2015, 437.) Käsitteellisesti köyhyyden, huono-osaisuuden ja syrjäytymisen tarkastelu myös paljastaa, ettei niillä ole keskenään suuria eroja. Köyhyys ja syrjäytyminen itsessään sisältävät selkeän yhteyden toisiinsa, mutta käsitteiden osalta vaikutustaan luovat tarve kuvata köyhyyttä hienostuneemmin tai hyväksyttävämmin esimerkiksi sosiaalisen syrjäytymisen käsitteellä. Tarpeessa ymmärtää laajasti köyhyyttä, huono-osaisuutta ja myös syrjäytymistä voidaan näitä käsitteitä pitää jopa synonyymeina keskenään. (Kainulainen & Saari 2013, 23.)

Köyhyyden tutkimuksissa on aina tarkastelussa mukana jollakin tavoin huono-osaisuus ja eriarvoisuus, koska eriarvoisuus itsessään määrittää köyhyyttä ja huono-osaisuus puolestaan köyhyyttä. Kärjistäen ilmaistuna ero köyhyyden ja eriarvoisuuden välillä on määrällinen, kun ero köyhyyden ja huono-osaisuuden välillä on laadullinen. Köyhyyttä tutkittaessa sitä voidaan mitata ja määritellä eri tavoin, mutta eri köyhyyden käsitteistä huono-osaisuus kuvastaa äärimmäistä köyhyyttä. (Saari 2015, 64-73.)

Kuvio 2 Objektiivinen ja subjektiivinen huono-osaisuus Suomessa sekä suomalaisten käsitykset köyhyysmittareista 2010-luvun alussa (% vastaajista) (Saari 2015, 76)

Juho Saari (2015) on tarkastellut köyhyyteen liittyviä ulottuvuuksia (Kuvio 2) objektiivisten, subjektiivisten sekä kansalaisten köyhyyskäsitteiden mukaan. Näistä ulottuuksista objektiiviset eli elintason liittyvät erilaiset resurssimittarit ja koettuun huono-osaisuuteen subjektiiviset, elämänlaatuun liittyvät mittarit. Näiden mittareiden samanaikainen käyttö antaa moniulotteisempaa kuvaa köyhyydestä verrattuna esimerkiksi tarveteoreettiseen näkökulmaan, joka toki auttaa köyhyyden paikallistamisessa, mutta jättää myös paljon tulkinnanvaraa. Kansalaisten köyhyyskäsitteet köyhyysmittareista puolestaan viestivät köyhyyden moninaisuudesta ilmiönä. (Saari 2015, 72-76.)

Niin analyttisesti kuin yhteiskuntapoliittisesti on tärkeää välttää ihmisen elämäntilanteen käyttöä myös hänen identiteetin määrittelyssä. Tutkimuskohteen määrittely institutionaalisen rakenteen mukaan voi esimerkiksi aineistolähtöisessä tutkimuksessa johtaa ylisukupolvista huono-osaisuudesta kärsivien määrittelyyn alkoholisteiksi tai huumeidekäyttäjiksi haavoittuvassa asemassa olevan ihmisryhmän sijaan. Niiden ihmisten kohdalla, joiden elämänedellytykset ovat muuhun väestöön

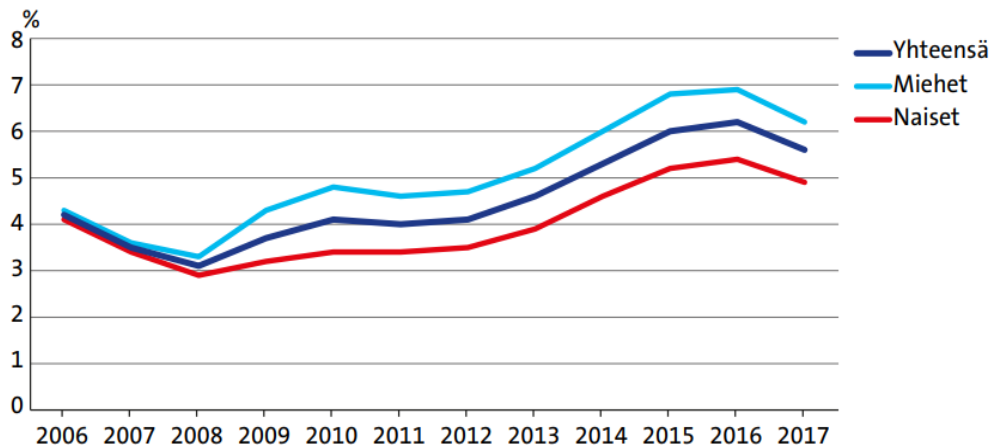
verrattuna heikommat on hyvä ymmärtää, kuinka tieteellisesti kuin poliittisesti tapahtuvan määrittelyn kautta ihmiseen liitetään ominaisuuksia, jotka voivat luoda sosiaalista etäisyyttä väestöryhmien välille. (Saari 2020, 44-45.)

Köyhyys näyttäytyy tutkimusten mukaan ensijaisesti tilana, josta ei ole poispääsyn mahdollisuutta. Köyhyys itsessään saattaa aiheuttaa kielteisiä tunteita, kuten ulkopuolisuuden tunnetta, häpeää ja tunteet voi yltää jopa vihaan. Köyhyyteen ei näin ollen liity vain puutetta rahasta, vaan köyhyys voi esiintyä myös aineettomana köyhyytenä sisältäen negatiivisten tunteiden, elämän kurjistumisen ja vastoinkäymisten sävyttämää arkea. (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 157.)

4.3 Köyhyyden riskitekijät

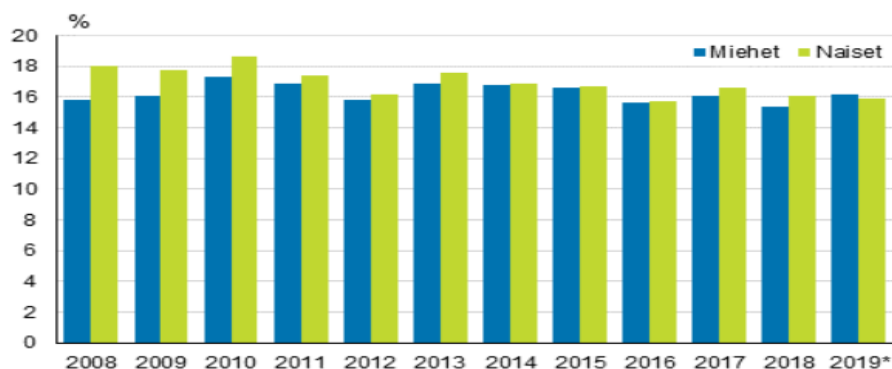
Toimeentulotuen asiakkuus ja toimeentulotuen tarve käytännössä selittyy tuloköyhyydellä, työttömyydellä sekä työkyvyttömyydellä. Nämä tekijät yhdessä selittävät useimmiten suomalaista köyhyyttä. Erityiseksi riskiryhmäksi voidaan kuvata pitkäaikaistyöttömät. Pitkäaikaistyöttömyyteen liitetään usein myös pitkittynyt tuloköyhyys. (Isola & Suominen 2016, 43.) Köyhyys on siten yhä enenevässä määrin perusturvaa saavien ongelma. Köyhyysriski pitkäaikaistyöttömillä verrattuna muuhun väestöön on monikertainen ja itse asiassa työttömät ovat edustaneet sitä ainoaa ryhmää, jonka taloudelliset olot kaikilla köyhyysmittareilla mitattuna heikentyivät 1990-luvun loppupuolella. (Raunio 2010, 247.)

Eri sosioekonomisista ryhmistä pitkäaikaistyöttömät eroavat niin köyhyysriskitason osalta kuin sen kasvunkin perusteella. 1990-luvun puolivälistä kasvuun lähtenyt pitkäaikaistyöttömien köyhyysriski on jatkunut voimakkaana 2000-luvun alkupuoleen asti, minkä jälkeen taso kokonaisuutena on jäänyt korkealle. Lama-aikaan köyhyysriski oli pitkäaikaistyöttömillä alle 20 prosenttia, vuonna 2000 se oli 38 prosenttia ja vuonna 2008 jo 52 prosenttia. Siten sekä köyhyysriski että köyhyyskuilu on pitkäaikaistyöttömien kohdalla syventynyt jo vuodesta 1996 lähtien. Köyhyyskuilun huomioivan mitan mukaan eri sosioekonomisista luokista kaikkein vakavin köyhyys kohdistuu juuri pitkäaikaistyöttömiin. (Kauhanen, Riihelä & Tuomala 2020, 16.)

Kuvio 3 Vaikeasti työllistyvät sukupuolittain ja yhteensä vuosina 2006-2017. Osuus (%) 15-64-vuotiaasta väestöstä (Karvonen, Kestilä & Mukkila 2019, 53)

Vaikeasti työllistyviksi (Kuvio 3) ryhmänä sisällytetään pitkäaikaistyöttömät, joiksi määritetään vähintään vähintään vuoden yhdenjaksoisesti työttömänä työnhakijana olevat henkilöt. Vaikeasti työllistyvät kuvastavat työikäisistä niin sanottua rakenteellista työttömyyttä, missä rakenteellisuus selittyy siten, että työttömyys ei vähene vaikka työllisyysaste olisi korkea tai vallitsisi työvoimapula. Tarkastelujaksolla vuosien 2006-2017 välillä miesten osuus vaikeasti työllistyneiden määrässä on ollut korkeampi kuin naisten, molempia sukupuolia yhdessä tarkasteltuna vaikeasti työllistyvien osuus on vaihdellut 3,1 ja 6,2 prosentin välillä. (Karvonen, Kestilä & Mukkila 2019, 53.)

Kuvio 4 Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden osuus sukupuolen mukaan vuosina 2008-2019 (Suomen virallinen tilasto 2021)

Yllä olevasta kuvioista (Kuvio 4) selviää, että köyhyys- ja syrjäytymisriski vuonna 2019 kosketti 873 000 henkilöä. Siten kaikista kotitalouksista köyhyys- ja syrjäytymisriski ulottui 16,0 prosenttiin. Tilastollisesti tarkasteltuna köyhyys- ja syrjäytymisriski henkilöiden osalta määritellään vajaatuloisen, pienituloisen tai vakavaa aineellista puutetta kokevan kotitalouden jäseneksi. Vuonna 2019 pienituloisia oli Suomen virallisen tilaston mukaan 669 000, vakavaa aineellista puutetta kokeneita oli 139 000 ja vajaatyöllisiä 376 000. Vuonna 2019 naisten osuus köyhyys- ja syrjäytymisriskistä oli henkilömääränä 438 000 eli 15,9 prosenttia, miesten vastaava määrä oli 435 000 henkilöä eli 16,2 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto 2021.)

Kelan perustoimeentulotuen saajat

	2019	2020
Saajat yhteensä (kotitalouksia)	274 408	288 329
Yhden henkilön kotitaloudet	205 585	218 012
Lapsettomat pariskunnat	14 698	15 703
Kahden huoltajan perheet	20 168	21 362
Yhden huoltajan perheet	33 957	33 252
Saajat (henkilöt)	396 636	417 071

Kuvio 5 Kelan perustoimeentulon saajat vuosina 2019-2020. (Taskutilasto Kela 2021, 34.)

Kelan tilastoista (Kuvio 5) selviää perustoimeentulotuen saajien määrät vuosina 2019-2020. Perustoimeentulosaajien määrä oli siten kasvanut 20 435 henkilöllä vuodesta 2019 vuoteen 2020. (Taskutilasto Kela 2021, 34.)

Perusturvan varassa elävät ihmiset ovat köyhiä, mikäli mitataan pelkkää tulotasoa. Perusturvan saajien kohdalla niukkaa taloudellista tilannetta tuovat esiin ja myös todistavat useat tehdyt tilastolliset sekä laadulliset tutkimukset. Perusturvan saajista osa tarvitsee etuutta vain lyhyen ajanjakson, osa koko elämänsä ajan, kuten on esimerkiksi pitkäaikaissairaiden kohdalla. Myöskin elämäntilanteiden erot voivat ylläpitää köyhyyttä. (Hirvilampi & Mäki 2013, 120–123.)

Köyhyyden taustaa tarkastellessa sen alkamiseen kiinnittyy aina jokin yksilön tai perheeseen kohdentuva negatiivinen muutos. Köyhyyteen voi suistaa työttömäksi joutuminen, tapaturma, sairastuminen tai vanhuus. Perheenäkään ei ole köyhyydeltä täysin turvassa, sillä perhe voi myös kohdata jonkin yllättävän riskin, kuten puolison kuoleman, avioeron tai arvon menetyksen varallisuudessa. (Hiilamo & Saari 2010, 27.) Usein taloudellisten ongelmien taustoilta on löydettävissä elämäntilanteeseen tai terveydentilaan liittyviä ongelmia. Tällöin esimerkiksi työllistyminen ilman

sosiaalityön tukea ei ole realistista. (Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015, 55.) Köyhien ihmisten elämää sävyttää taloudellinen alistussuhde: he ovat usein matalapalkkaisia, sairauksien vaivaamia sekä työttömiä. Köyhät ovat ihmisiä, jotka elävät elämäänsä ihmisarvon suunnasta katsottuna alisteisessa tunnustussuhteessa, joka syyperustaisissa työttömyysetuuksissa sekä tarveharkintaisissa työllisyyspalveluissa vain vahvistuu. (Isola & Suominen 2016, 104.)

Pohjoismainen hyvinvointivaltio on suonut vaikeuksia vastaan kamppaileville ihmisille sekä ennakoitavuutta että turvaa, jotta tulevaisuuden suunnitteleminen voi mahdollistua. Jokaisen ihmisen kohdalla ei näin kuitenkaan ole. Toimeentulotuen saajilla voi ennakoitavuuteen liittyä epävarmuutta; toimeentulotuen katketessa kuukaudeksikin, voi seurauksena olla ajautuminen velkakierteeseen. Tilanteessa, jossa on keskityttävä asumisen ja jokapäiväisen leivän turvaamiseen, voidaan myös estyä näkemästä tulevaisuudessa mitään myönteistä. (Isola, Turunen, Hänninen, Karjalainen & Hiilamo 2015, 81.) Kotitalouksien velkaantuminen puolestaan lisää riskiä jäädä täysin ulkopuolelle sosiaaliturvasta. Tämänkaltainen väliinpuotoaminen syntyy siitä, että velat eivät toimi hyväksyttävänä menoina toimeentuloturvasa. Näin ollen velkaantuminen voi johtaa ajatumiseen pikavippien maailmaan ja samalla kulkeutumiseen täysin sosiaaliturvan ulkopuolelle. (Määttä 2012, 65-67.)

Anna-Mari Isolan, Lotta Virrankarin ja Heikki Hiilamon (2021) mukaan pitkittynyt köyhyys on elämää, jossa vallitsee niukkuuden noidankehä. Näiden tutkijoiden mukaan köyhyys rahan puutteena johtaa merkityksettömyyden tunteeseen sekä käytöksen epäjohdonmukaisuuteen. Pitkittynyt köyhyys voi muuttaa pitkän tähtäimen tavoitteet lyhyen matkan tavoitteiksi sekä kehystää elämän negatiivisella ennakoinnilla, samalla vähentäen yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä osallistumista. (mt., 2021, 654.)

Silloin kun niukkuus jostakin resurssista valtaa mielen, ei ajattelun kapasiteetissa ole enää tilaa mihinkään muuhun ja tämä on tavallaan ymmärrettävää; niukkuus vangitsee henkistä kapasiteettia, koska se mistä on niukkuutta, on elämässä tärkeää. Ajatusten suuntautuminen vain yhden asian ympärille on kuitenkin pois kaikesta muusta, kuten kokonaiskuvasta tai oman terveyden vaalimisesta, mikä voi johtaa negatiivisiin lopputuloksiin. Niukkuus (scarcity) ei ole vain jonkin resurssin puutetta, vaan mielen vangitseva mielentila, joka vaikeuttaa yksilön päätöksentekoa sekä myös tehtyjen päätösten laatua. (Mullainathan & Safir 2013, 11, 23-38.) Pitkällinen eläminen taloudellisessa niukkuudessa vie merkittävästi edellytyksiä muilla elämänalueilla toimimiseen ja vaikeuttaa myös kykyä tehdä rationaalisia päätöksiä. Tämä voi tulla näkyville siten, että ihminen suoranaisesti jättää asiansa hoitamatta. (Saari 2015, 39.)

5 HYVINVOINTIVALTIOILLISTA KÖYHYTTÄ

5.1 Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja universalismi

Hyvinvointivaltio käsitteenä rantautui Suomen kieleen jo 1950 luvun puolivälissä. Hyvinvointivaltio arkisena ymmärryksenä on lähinnä kuvastanut toimivia hyvinvointipalveluja sekä sosiaalista turvaa. (Julkunen 2017, 40.) Käsitteenä hyvinvointivaltioksi voidaan ymmärtää valtio, jossa perustuslaki turvaa sosiaalisia oikeuksia tai vastaavasti lainsäädännöllä katetaan systemaattisesti väestön sosiaalisia oikeuksia. Hyvinvointivaltiossa laki määrittää myös kansalaisten sekä organisaatioiden maksuvelvollisuudet. (Saari 2020, 47.)

Suomen perustuslaki turvaa sosiaalisia oikeuksia, kuten kansalaisten riittävän toimeentulon. Perustuslaki suo turvaa myös työttömyyden, työkyvyttömyyden, sairauden sekä vanhuuden varalta. (Suomen Perustuslaki 1999.) Richard Sennet (2004) tuo esiin näkökulmaa toimivasta hyvinvointivaltiosta, missä hyvinvointivaltion voi nähdä olevan olevan velkaa yksilön osallistumisesta saadun rahallisen vastineen lisäksi. Tämä velka tulee kuitatuksi kun hyvinvointivaltio suo kohtuullista turvaa niin työttömyyttä, sairautta, vanhuutta kuin kuolemaakin vastaan. (mt., 2004, 215.)

Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon yleensä liitetään pienet tulo- ja terveyserot kansalaisten välillä sekä talous- ja sosiaalipolitiikan yhteen kytkeytyminen. Pohjoismainen hyvinvointimalli tiivistettynä voidaan kuvata kolmella tunnusmerkillä: tasavertaisuus, universaalisuus sekä julkisella vastuulla. (Metteri 2012, 24–25.) Pohjoismaisen hyvinvointivaltion tyypilliseksi piirteeksi voidaan kuvata myös se, kuinka julkinen valta vastaa kansalaisten tarvitsemasta hoivasta luomalla sosiaalipalveluja. Pohjoismainen malli eroaa markkinamuotoisesta patriarkaalisuudesta, kuten

Englannissa, samoin kuin sosiaalivaltiollisesta patriarkaalisuudesta, kuten esimerkiksi Saksassa. (Nieminen 2001, 198.)

Kirsi Juhilan (2006) mukaan Suomessa hyvinvointivaltion perustaa ryhdyttiin rakentamaan jo 1930-luvulla kansaneläkejärjestelmän ja lapsilisäjärjestelmän voimin, mutta vasta 1960-luku toi mukanaan varsinaisen hyvinvointivaltioprojektin suomalaiseen yhteiskuntaan. Sosiaaliturvajärjestelmä sekä sen kaltainen palveluideologia, jossa kansalaisten oikeudet painottuivat, ajoittuivat hyvinvointivaltion vahvistumisen matkalle. 1980-luvulla uudistettu sosiaalihuollon lainsäädäntö edellytti sosiaalityön ammattina vaativan tiettyä koulutusta ja samalla lainsäädännön uudistus muutti sosiaalityön enemmän asiakaslähtöisemmäksi sekä palveluhenkiseksi. Hyvinvointivaltioprojektissa tapahtuvien muutosten myötä samalla luotiin sosiaalityölle uudenlaista hyvinvointivaltiollista toimintaympäristöä. (Juhila 2006, 41–43.)

Mennyttä aikaa tarkastelemalla voidaan havaita, kuinka vahva visio, poliittinen tahto ja vakaa toimintaympäristö liittyi hyvinvointivaltion rakentamiseen, vaikka rahaa oli tuolloin käytettävissä merkittävästi vähemmän. Tulotaso Suomessa kansaneläkkeen voimaantullessa oli 2000-luvun Namibian tasolla, universaalien lapsilisälain voimaantullessa Suomessa oltiin Brasilian vuoden 1974 tulotasolla ja universaali sairausvakuutus tuli lanseeratuksi Suomessa vuonna 1963 Brasilian vuoden 2007 tulotasolla. (Vaarama 2011, 23.)

Hyvinvointivaltion rakentaminen oli tuskin saatu vakiintumaan, kun suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyi keskustelu hyvinvointivaltion kriisistä. Hyvinvointivaltion kritiikkiin liitettiin sosiaalityö, jonka toiminnan nähtiin tuottavan passiivisia hyvinvointikansalaisia, ei niinkään näkökulmaa sosiaalityöstä turvaamassa asiakkaan oikeuksia. (Juhila 2006, 43–44.)

Raija Julkusen (2017) mukaan hyvinvointivaltiota on suomalaisessa keskustelussa myös herkästi lakkautettu, mikäli siellä on ilmennyt paljon työttömiä, lisääntyviä leipäjonoja, heitteille jätettyjä vanhuksia tai terveyskeskukseen pääsyn vaikeuksia; tällöin on nähty, ettei kyseessä voi olla hyvinvointivaltio ja vielä vähemmän ”pohjoismainen hyvinvointivaltio”, johon kuitenkin yleisesti liitetään korkeampi hyvinvointivaltiollinen rima niin arki- kuin poliittisessakin keskustelussa. Poliittinen retoriikka puolestaan 1990-luvulla vaihtui hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan, joka on käsitteenä monitahoisempi ja kuvastaa jonkinlaista poikkipuolisuutta suhteessa hyvinvointivaltion käsitteeseen. Hyvinvointiyhteiskunta on taipuvaisempi käsitteenä tarkasteltuna yritysten, järjestösektorin, kirkon tai muun ”ei-valtiollisen” roolin painotukseen. Welfare society -käsite esiintyy myös Englannissa, missä käsitteellä on ohjelmallinen luonne. Welfare society -käsitteeseen liittyy uusliberaalinen merkitys ja pyrkimys siirtää hyvinvointivastuuta erilaisten yksityisten toimijoiden varaan ja siten samalla rajoittaa valtion tehtäviä. (Julkunen 2017, 40–47.)

Kirsi Juhilan (2006) mukaan uusliberalismiksi kutsuttu poliittinen suuntaus ja ideologia vahvistuessaan teollistuneissa maissa 1990-luvulla toi tullessaan kansalaisille kaksi keskeistä roolia; tuottajan ja kuluttajan; näiden lisäksi vahvan individualistisen painotuksen, jossa korostuvat yksilöiden omat valinnat sekä oman hyödyn maksimoiminen. Keskeisenä piirteenä uusliberalismissa on markkinoiden sekä markkina-toimijoiden vapaus ja hyvinvointivaltiollisen sekä sosiaalisen ajattelun heikentäminen. Valtiolliset väliintulot, kuten erilaiset tulonsiirrot tai edullisemmat julkiset palvelut muodostavat uusliberalistisen ideologian mukaan kannustinloukkuja, joiden myötä ihmiset estyvät ottamasta vastuuta itsestään. (mt., 2006, 69.)

Riippuvuus hyvinvointivaltiosta uusliberalismin näkökulmasta edustaa ongelmakansalaisuutta, häviäjiä, joita tulee kannustaa työhön; näin syntyi työhön kannustamisen ja siihen velvoittamisen workfare-politiikka. Uusliberalismin hallinnon muotona on vaikutustaan on luonut New Public Management (NPM) ja managerialismi, joiden oppeihin Suomen 1980-luvulla käynnistynyt julkishallinnon uudistus pohjautuu. Näin puolestaan syntyi tehokkuuden, toiminnan tehostamisen, taloudellisesti tehokkaampien yksiköiden, suoritteiden, standardien ja seurantamittareiden ikiliikkuja, jossa sallittua on sellainen toiminta, joka voidaan osoittaa tehokkaaksi ja vaikuttavaksi. Sosiaalityön kohdalla managerialismi on tuottanut organisaatiolähtöisyyttä eli hallinnollista ohjausta ja samanaikaista taloudellista valvontaa, joiden edessä ammattieettiset toimintaperiaatteet ovat sosiaalityössä joutuneet alistumaan. (Juhila 2006, 70–75.)

Jorma Sipilä ja Anneli Anttonen (2016) toteavat, että universalismi on hyvinvointivaltiolle ominainen piirre. Silloin valtio vahvistaa kansalaisten hyvinvointia takamalla ihmisille tiettyjä oikeuksia, jotka perustuvat ihmisen elämänkaareissa johonkin inhimilliseen ominaisuuteen. Universaalien etuuden saamisen edellytyksenä on oltava esimerkiksi lapsi, ikääntynyt tai äiti. Universalismin keskeisenä ajatuksena on, että valtion suomat etuudet lisäävät kansalaisten toimintakykyä, minkä seurauksena kasvaa myös valtion oma toimintakyky. Universaalista sosiaalipolitiikkaa ei ole mahdollista harjoittaa, mikäli yhteiskunta on jakautunut luokkayhteiskunnaksi, kuten esimerkiksi Britanniassa toisen maailmansodan puhkeamisen aikoina. Kuitenkin ylivoimaisesti eniten julkisuutta saanut universaalinen sosiaalipolitiikan ohjelma oli brittiläisen William Beveridgen (1942) niin sanottu Beveridge-raportti. (Sipilä & Anttonen 2016, 57–67.)

Sosiaalipolitiikan ideologina nykyisin tunnettu William Beveridge (1942) raportissaan ideoi sosiaalipoliittisten etuuksien yhdistämisen ja kaikkien kansalaisten saamisen vähimmäisturvan piiriin eli toisin sanoen Beveridge halusi luoda palveluvaltion, jossa tuotetaan kaikille turvaa perustoimeentulolla. Tuloja saavat kansalaiset maksavat sosiaalivakuutusjärjestelmään maksuja ja siten kaikki kansalaiset saavat oikeuden terveyteen, suojaan, ravintoon ja tietoon. Beveridgen raportin tavoitteiden onnistumista edesauttoi kansallinen tilanne, jossa oli tarve saada kansakunnasta

yhtenäinen hetkenä, jolloin Britanniassa pelättiin saksalaisten maihinnousua. Siten universalismin voidaan syvimmiltään katsoa perustuvan sodan opetuksiin; ketä tahansa voi kohdata riski ennalta arvaamattomaan köyhtymiseen. (Sipilä & Anttonen 2016, 57–67.)

Tuomo Kokkosen (2016) mukaan Beverigde-raportti oli merkkipaalu hyvinvointivaltiollisessa historiassa; sen avulla brittiläinen sosiaalipolitiikka kokonaisuudistuksen kautta halusi kukistaa viisi yhteiskuntaa ja kansalaisia hidastavaa jättiläistä, joiden nähtiin olevan puutteen, köyhyyden, sairauksien, kurjuuden ja tietämättömyyden. Tämän sosiaalipoliittisen järjestelmän tapahtuneessa uudistuksessa kansalaiset saivat tiettyjä sosiaalisia oikeuksia, jotka liittyivät tiettyihin sosiaalisiin etuuksiin, joita takaa julkinen valta. (Kokkonen 2016, 13, 26.)

Juho Saaren (2015) mukaan William Beveridgen linjaamia ”jättiläisiä” on myös tietyin väliajoin uudistettu ja eräänä uudistajana toimi brittiläinen sosiologi Anthony Giddens kehittämällään ”kolmannen tien” politiikallaan. Giddensin myönteisiin siirtymiin (positive welfare) kannustava malli asemoitui kolmannen tien politiikkana uusliberalismin ja hyvinvointivaltiopolitiikan väliin. Giddens näki tavoiteltavien jättiläisten olevan autonomian, terveyden, koulutuksen, elämään tyytyväisyyden ja aloitteellisuuden. Näitä kaikkia yhdisti Giddensin ajattelussa mahdollistava hyvinvointivaltio. Beveridgen viisi jättiläistä on mielenkiintoisesti korvannut myös toinen brittiläinen sosiologi Daniel Dorling (2010), joka havainnollisti jättiläiset autonomisesti korvanneilla yhteiskunnallisilla eroja ja jakoja kasvattavilla periaatteilla. Juho Saari (2015) esittää Dorlingin nimeämät viisi erilaista väitettä, jotka suuntaavat länsimaista politiikkaa ja ylläpitävät eriarvoisuuden epäoikeudenmukaisuutta:

- ❖ *”Elitismi on tehokasta”*
- ❖ *”Ulossulkeminen on välttämätöntä”*
- ❖ *”Ennakkoluulot ovat luonnollisia”*
- ❖ *”Ahneus on hyövästä”*
- ❖ *”Epätoivo on väistämätöntä”* (Saari 2015, 235–237.)

Juho Saari (2015) selventää Daniel Dorlingin (2010) näkemyksiä siitä, kuinka eliit-tiusko perustuu tuottavuuden kasvuun ja korostaa innovaatioita sekä koulutusta korkean tuottavuuden saavuttamisessa. Kääntöpuolena tämänkaltaisessa politiikassa on koulutuskilpailussa menestymättömien mahdollisuuksien hiipuminen saavuttaa yhteiskunnassa asetettuja vaatimuksia. Ulossulkemisuus sosiaaliturvajärjestelmien osalta tähtää taloudelliseen kestävyYTEEN sekä huolehtii hyväosaisten kaipuusta luoda heitä itseään hyödyntäviä järjestelmiä; samanaikaisesti tullaan heikentäneeksi viime-sijaista turvaa. Ennakkoluulousko kiinnittää yksilöiden menestymisen tehtyihin valintoihin korostaen samalla yksilön vastuuta näissä valinnoissa, jolloin yksilön

vastuulle päätyvät näppärästi myös yhteiskunnalliset ongelmat. Näkökulmana enakkoluuloussessa huono-osainen avautuu uusavuttomana juoppona. Ahneususkon korostaa eriytymisen mekanismina positionaalista kulutusta; tähän positionaaliseen asemaan kytkeytyvät puutteet tulevat ei-menestyvien kohdalla suhteellisen aseman säilyttämisen osalta korostuneena esiin. Epätoivousko tekee huono-osaisuudesta väistämätöntä ja luonnollista omana ilmiönään. Tämä tulee esiin selkeänä erona siinä, kuinka suomalaisten suhtautuminen huono-osaisuuteen on ajan kuluessa muuttunut. (Saari 2015, 235–237.)

Juho Saari (2015) toteaa, että epäoikeudenmukaisuuden sävyttämää politiikkaa voitaisiin muuttaa ”uusien viisauksien” avulla mahdollistamaan oikeudenmukaista tasa-arvoisuutta, joita kuvastavat esimerkiksi investoinnit koulutukseen, työmarkkinoiden avaaminen myös osatyökykyisille, luomalla kohtaamisia tukevia foorumeita, kerskakulutuksen verottaminen sekä hyvinvointivaltion vahvistaminen. On hyvä tiedostaa, että laman aikainen 1990-luvun voimakas reaktio nälkää näkemistä ihmisistä on vaihtunut olankohautukseen esimerkiksi leipäjonojen edessä. Ruoka-apua tarvitsevia kohtaan voidaan nykyisin viitata halpojen elintarvikkeiden saamisen mahdollisuuteen tai jopa uusavuttomuuteen. (Saari 2015, 235–237.)

Leipäjonot ovat osa köyhyyspolitiikkaa ja osaltaan mahdollistavat tarveharkintaan pohjautuvan ansaitsevaisuuskeskustelun, jossa huono-osainen saa osakseen syyllistämistä. Ansaitsevuuskeskustelun osatekijänä voi toimia kansalaisten ymmärrys leipäjonoista hätäapuna, vaikka avuntarvitsijan kohdalla ruoka-apu on osa arkea, eikä siten tilapäistä. Ansaitsemattomaksi leimatut kohtaavat vallankäytön retoriikkaa, missä korostetaan yksilön omaa vastuuta. Taustalla kuitenkin vaikuttavat rakenteelliset tekijät; ruoka-apu paikkaa hyvinvointivaltion vuotavaa pohjaa. (Laihiala 2018, 190.)

Aila-Leena Matthieksen (2021) mukaan leipäjonot leimaavat ihmisiä ja näyttävästi mediassa esiin tuodut ruoanjakelut köyhille ihmisille viestivät eriarvoisuutta ja kunnioituksen puutetta. Leipäjonouutisointi osoittaa, kuinka maksaville, valikoiville asiakkaille kelpaamaton ruoka on täysin kelpaavaksi sopivaa ruoka-apua tarvitseville. Hyväntekeväisyystyyppinä ruoka-avun jakaminen rikkoo myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteita, kuten universaalisuutta, reilua sekä demokratiaa. Ruoka-avun jakelussa hyväntekijät saavat osakseen enemmän näkyvyyttä kuin juuri-syyt eriarvoisuuden taustoilta. Siten vakiintuneena hyväntekeväisyytenä ruoka-apu kuvastaa köyhien nöyryyttämisen kulttuuria, joka osaltaan on murtamassa hyvinvointivaltion saavutuksia ja tekee samalla myös mahdolliseksi viimesijaisen sosiaaliturvan tason heikentämistä. (Matthies 2021, 276–277.)

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion yhteydessä universalismi ymmärretään sellaisena hyvinvointivaltio- tai yhteiskuntamallina, jossa valtion tavoitteena on kuitenkin lisätä hyvinvointia koko väestölle ja siten myös vähentää huono-osaisuutta sekä

eriarvoisuutta. Universalismi viitta sanana "kaikkiin" ja siihen voidaan liittää ajatusta kokonaisuudesta ja yhtäläisyydestä kuvastamaan hyvinvointivaltion tiettyä kokonaisuutta. Universaali hyvinvointivaltio suo samat oikeudet ja yhteiset palvelut niin köyhille kuin rikkaillekin, ja vaikka universalismia ei voida pitää täydellisenä Pohjoismaissaakaan, muualla maailmassa se on suorastaan harvinaisuus. Kansalaisten elämän perusedellytyksistä ja toimeentulosta ei kovin monissa valtioissa pidetä huolta, sen sijaan residualismi sekä selektivismi eri valtioissa ovat yleisiä. (Sipilä & Anttonen 2016, 57-62.)

Pohjoismainen hyvinvointivaltiokehitys katkesi 1990-luvun talouskriisiin ja sitä seuranneeseen lamaan. 1990-luvun laman merkitys on sitä seuranneissa pysyvissä muutoksissa, kuten sosiaaliturvan leikkauksissa, työttömyydessä, taloudellisessa eriarvoisuudessa sekä kaiken kaikkiaan yhteiskuntapoliittisissa muutoksissa hyvinvointivaltioajatteluun. Hyvinvointivaltiokehityksen pysähtyminen yhteiskunnalliseen lamaan loi muutoksia myös sosiaalityön toimintaympäristöön, sillä aikaisempi 1980-luvun hyvä toimintaympäristö vaihtui yksilöiden vastuuta korostaviin näemyksiin sekä kansalaisyhteiskunnan merkityksiin hyvinvoinnin rakentajina. (Juhila 2006, 47.)

Raija Julkusen (2017) mukaan 1990-luvun lama toi dramaattisen muutoksen suomalaisen yhteiskuntaan, sillä silloin mahdollistui tiukka leikkauspolitiikka sen talouspoliittisen ajattelun myötä, joka kallistui uusklassiseen suuntaan; samalla siirryttiin eräänlaiseen myötätunnon hupenemiseen, mistä seuraavana askeleena yleensä ollaan arvojen kovenemisen tilanteessa. Siten vain etuuksia heikentämällä – ilman näkyvää instituutionaalisten järjestelmien periaatteiden muutosta – tapahtui hyvinvointivaltion radikaali muutos ilman radikaaleja toimenpiteitä. Voidaan puhua käsitteistä "creeping disentanglement" sekä "creeping change", joilla sosiaalipolitiikan tutkijat kuvaavat hiipivästi tai ryömivästi tapahtuvaa poisottamista. Hyvinvointivaltion seinät voivat olla edelleen pystyssä, mutta sen instituutioiden mieli on omaksunut muutoksen. Amerikkalainen Neil Gilbert (2004) onkin esittänyt teesin "the silent surrender of public responsibility", joka suomennettuna tarkoittaa julkisen vastuun äänetöntä luovutusta. Tällöin niin hyvinvointivaltioissa kuin amerikkalaisessa yhteiskunnassakin Gilbertin mukaan toimintatapa muuntuu kätkeymännä ja epäsuoremaksi esimerkiksi verohuojennusten ja matalapalkkatukien kautta. Lama-ajan politiikka ei siten ollut vain säästötoimenpiteitä, vaan seurauksinaan sosiaalipolitiikan muutos kohti karsintaa, kannustin- ja aktivointipolitiikkaa niiden eräänlaisena sisäänajona sekä sosiaaliturvan eriyttämistä tarveharkintaan ja ansioiden vakuuttamiseen. (Julkunen 2017, 13-17.)

5.2 Yhteiskuntapolitiikkaa hyvinvointivaltiossa

Millainen on köyhyyden rooli suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa? Tätä kysymystä tarkastellessa lama 1990-luvulla on jälleen merkittävä tekijä, sillä tutkimuksellisesti 1980–1990-luvuilla siirryttiin hyvinvoinnin yleisenä pidetystä tasosta kohti huono-osaisuutta. Samalla tapahtui myös ajatuksellinen siirtymä aikaisemmasta sosiaalipolitiikasta suppeampaan sosiaalipolitiikkaan, jota voidaan kutsua köyhyyspolitiikaksi. Köyhyyspolitiikan ytimen muodostavat perusturvaetuudet sekä tietyt sosiaali- ja terveyspalvelut. Köyhyyspolitiikka on residuaalista politiikkaa. (Niemelä & Saari 2013, 13.) Siten Suomessa on vuosituhanen vaihteesta lähtien harjoitettu köyhyyspolitiikkaa, joka perustuu kohdennettuihin toimenpiteisiin tietyille ryhmille. Vauhtia tähän köyhyyspolitiikkaan saatiin 1990-luvun alussa, jolloin paljastui, kuinka lähes 100 000 suomalaisen näki nälkää. Vaikka tämä havainto sai aikaan laajaa yhteiskunnallista keskustelua ja ajatus nälkää näkevästä oli poliittisesti haastavaa, vakiintui kuitenkin näkemys siitä, että parhaana pidetyssä hyvinvointivaltiossa ilmenee ja voi ilmetä syvää huono-osaisuutta. Suhteellisen köyhyyden kasvu sekä leipäjonon ja ruokapankkien vakiintuminen ajoittui kasvuun ja työllisyyteen keskittyneen Paavo Lipposen hallitusohjelman aikakauteen, jossa Lipposen hallitus (1995–1999) näki ”työn olevan parasta sosiaaliturvaa”. (Saari 2005, 122–124.)

Sosiaalipolitiikan ideologista muutosta 1990-luvun laman myötä voidaan kuvata niin työttömyyden kuin köyhyyden uudella tulkinnalla. Laajentumisvaiheessaan hyvinvointivaltiossa työssäkäynti katsottiin sosiaalisesti oikeudeksi. Siten tulkittaessa työ oikeudeksi ja ihmiset pääsääntöisesti työhaluisiksi oli hyväksyttävää toteuttaa anteliasta sosiaaliturvaa, jolla torjua köyhyyttä ja syrjäytymistä. Tämän kaltainen tulkinta muuttui laman aikana; työstä tuli velvollisuus ja hyvä sosiaaliturva alkoi näyttymään syynä vältellä työntekoa. Yhteiskunnallisessa keskustelussa puhuttiin vapaamatkustajista ja sosiaaliturvan nähtiin aiheuttavan tehottomuutta. Karkeasti kärkeistäen tulkinnan muutos työstä velvollisuutena sai aikaan näkemyksen, jossa köyhät nähdään itse syyllisinä omaan kurjuuteensa. Saman tulkinnan mukaan sosiaaliturvalla ei torjuta köyhyyttä, vaan saadaan aikaan hyvinvointitappiota aiheuttavia loukkuja; syntyi ajatus kannustinloukuista ja sosiaaliturvan painopisteeksi vaihtui kannustavuuden lisääntyminen. (Kuivalainen, Airio, Hiilamo & Niemelä 2005, 68–69.)

Kannustinloukut liittyvät sosiaaliturvan tutkijoiden mukaan haasteeseen, jonka ansiotyön ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen aiheuttaa. Kannustinloukkujen osalta voidaan puhua työttömyysloukusta, byrokratia- ja informaatioloukusta sekä tuloloukusta. Työttömyysloukku syntyy silloin, kun henkilön työllistyminen lisää tuloja vähän tai ei lainkaan. Tuloloukku voi syntyä esimerkiksi osa-aikatyöntekijälle, jonka kohdalla työntöön lisääminen ei ole kannattavaa johtuen verotuksesta sekä sosiaalietuuksien vähenemisestä. Byrokratialoukku ilmentää tilannetta, jossa ansiotyön ja

etuuksien yhdistelmää voidaan pitää epävarmana mahdollisen tukien katkeamisen vuoksi. Informaatioloukku puolestaan voi syntyä tilanteessa, jossa henkilöllä ei ole tarpeeksi tietoa liittyen kannustimiin, hallinnollisiin käytänteisiin tai etuusbyrokratiiaan rohjetakseen ottaa vastaan työtä. Kannustinloukut vaikuttavat erityisesti niissä tilanteissa, joissa joko yksilö tai kotitalous tarvitsee useita etuuksia tai toimeentulotukea. Erityisesti pitkäaikaistyöttömän kohdalla puuttuvat taloudelliset puskurit voivat aiheuttaa epävarmuutta ja sen myötä lisätä esteitä työllistymiseen. (Sosiaaliturvakoitean julkaisuja 2022, 16–17.)

Juho Saari (2015) on pohtinut, kuinka yksilön omat valinnat vastuukysymyksessä ovat keskeiset, niin millä tavoin yhteiskuntapolitiikalla huono-osaisten asemaa tulisi parantaa yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden perusteella? Joudutaan toteamaan, että suomalaisista enemmistö voi elää hyvinvoivana ja terveenä; vain satunnaiset havainnot köyhien elämäntodellisuudesta tavoittavat hyvinvoivaa väestönosaa. Köyhyys ja huono-osaisuus ilmiönä näyttää sivuuttavan hyvinvoivat kansalaiset. Sosiaalisen etäisyyden myötä köyhistä tulee muukalaisia, joiden hyvinvointi ei kosketa turvatun toimeentulon todellisuudessa. (Saari 2015, 208–211.)

Tapa, jolla köyhyys yhteiskunnassa ymmärretään, samoin kuin siihen johtaneet syytkin, limittyvät osana hyvinvointikulttuuria sekä moraalista taloutta. Yhteiskunnan köyhyyskäsitteet osaltaan myös vaikuttavat hyvinvointi-instituutioihin sekä niiden kehittymiseen. Instituutioiden toiminta puolestaan toimii välittäjänä, joka toiminnallaan muokkaa kansalaistenkin tapaa toimia ja ajatella. Ajatuksia yleensä seuraa asennoituminen; asennoituminen köyhiin puolestaan siirtyy sosiaalipolitiikan välityksellä siihen, kuinka paljon yhteiskunnassa halutaan panostaa tulonsiirtoihin. (Hakovirta & Kallio 2014, 152.)

Hyvinvointivaltiollinen köyhyys on ensisijaisesti yksilön kohdalla sosiaalista osallisuutta rajoittavaa niukkuutta, missä kokemukset niukkuudesta heijastuvat arkielämässä monin tavoin. Väliaikaisesti köyhyys ei ole osoittanut niin vahingolliseksi yksilöiden elämässä verrattuna pitkäaikaiseen köyhyyteen, sillä pitkittyessään köyhyys osoittautuu sekä syvemmäksi että ankarammaksi siitä kärsivän kohdalla. Tästä eräänä esimerkkinä toimivat sosioekonomiset terveyserot; tulotason mukaiset väestön terveys- ja kuolleisuuserot ovat suuret. Köyhyydellä voi olla myös pitkät juuret, sillä varhaislapsuudessa koetun köyhyyden on todettu aiheuttavan kauaskantoisia seurauksia, kuten matalaa koulutustasoa, pienituloisuutta sekä hyvinvoinnin ja terveyden eroja. Toimeentulotukea saavien vanhempien lapsiin kohdistuu korkeampi köyhyysriski aikuisuudessa ja heillä on kaksinkertainen riski köyhyydestä kärsimiseen aikuisiässä verrattuna sellaisissa perheissä varttuneisiin, jotka eivät ole kohdanneet taloudellisia ongelmia. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 72–74.)

Suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta löytyy joukko syrjäytyneitä ihmisiä, joiden mahdollisuudet ovat rajoittuneet tavoitella hyvinvointia. Yhteiskunnasta

vieraantuminen voi tapahtua silloin, kun toimijat eivät voi sitoutua olemassa oleviin institutionaalisiin rakenteisiin ja arvoihin. Näin voi esimerkiksi käydä, kun institutionaaliset ratkaisut heijastavat ensisijaisesti taloudellista tehokkuutta. Ihmisen toimintamahdollisuudet ja yhteiskunnan arvot törmäävät esimerkiksi silloin, kun työttömyysturvaa leikataan kannusteena työhön; työttömäksi joutuneen on vaikeaa käsittää työttömyysturvan leikkauksen yhteyttä omaan hyvinvointiin. Taloudellisen tehokkuuden korostumisena arvona ylitse muiden arvojen, voidaan samalla yhteiskunnassa tulla rajoittaneeksi toimijoiden toimintamahdollisuuksia ja sitä kokonaisuutta, mistä koostuu hyvä elämä. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 45–46.)

5.3 Yhteiskunnan jakolinjat

Seppo Sallilan (2009) mukaan 1990-luvulla kirkko on päätenyt uudelleen virittelemään köyhäinapua ihmisten avuntarpeeseen ja tämä voi olla eräänlainen merkki siitä, kuinka yhtenäisyys ja solidaarisuus on vähentymässä yhteiskunnassa. (mt., 2009, 24.) Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon on sisältynt keskeisenä osana solidaarisuus, johon on liittynyt valmius myös verojen maksamiseen. Nyt solidaarisuutta on korvaamassa tyypillinen konsarvatiivinen moraalipuhe, missä nähdään ihmisten tarvitsevan ankaraa ohjausta ja siten myös pakottamista töihin. (Kantola & Kuusela 2019, 303.) 2000-luvun solidaarisuus näyttäytyy solidaarisuutena, mutta negatiivisena sellaisena, joka tulee esiin myös olemalla puuttumatta toisten asioihin. Negatiivinen solidaarisuus johtaa kepeästi siihen, kuinka ne ”muut” ovat kuin ilmaa; heidät sivuutetaan. Siten moraalinen välittäminen ei ulotu juuri lähipiiriä kauemmaksi ja sen ulkopuolella ovat joko jätetään huomiotta tai jopa heitteille. (Karisto 2016, 33.)

Ihmiset ovat kuitenkin sosiaalisia ja on ihmiselle ominaista toimia yhdessä ja siten rakentaa sosiaalista todellisuutta, mikä on elämän ympäristössä keskeinen. Ihmisillä on myös olennainen tarve saada toisilta tunnustusta ja kunnioitusta sekä omata tarve noudattaa sosiaalisia sääntöjä ja normeja. (Tuomela & Mäkelä 2011, 87-88.) Tiedetään, kuinka empatia ja myös auttamishalukkuus ovat ikään kuin koodattuna ihmiseen geneettisesti, vaikka auttamishalukkuus ei välttämättä ulotu kuin lähipiiriin. Voidaan puhua empatiaringistä, jonka käyttö laajenee yhteiskunnan ja siinä vallitsevan kulttuurin mukaan. Empatiarinki voi sulkea sisäänsä ”meidät”, mutta ei ”muuta”. (Karisto 2016, 33-34.) Me-moodi edellyttää kollektiivista hyväksyntää. Me-asenteet puolestaan syntyvät eräänlaisena vastauksena ja reaktiona sosiaalisen ympäristön vaatimuksiin. (Tuomela & Mäkelä 2011, 90-97.)

Erilaisia jakolinjoja ja jännitteitä suomalaisessa yhteiskunnassa on historiallisesti tarkasteltuna ollut kaupunkilaisten ja maalaisten välillä, työntekijöiden ja pääoman omistajien välillä sekä erilaisiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien välillä. Jännitteet tutkimusten mukaan kietoutuvat erityisesti resurssikamppailuun niukkuudessa elävien ja hyvin toimeentulevien ryhmien välillä, mikä viestii vastakkainasettelusta juuri rikkaiden ja köyhien kohdalla. (Saari 2020, 139–140.)

Anu Kantolan ja Hanna Kuuselan (2019) toteuttamassa tutkimuksessa köyhyyden toisesta ääripäästä, huipputuloisista, on paljastunut taloudellisten erojen vaalimisen syntysijaksi markkinoiden lisäksi kulttuuriset selitykset. Kulttuuriin voi kytkeytyä moraalisia heijastuksia ja moraalista tarinaa minuudesta. Moraaliset ja kulttuuriset selitysmallit puheen tasolla työstävät samalla suhdetta muihin ihmisiin. Moraalisia rajoja yhteiskunnassa tuotetaan kuvitteellisilla käsityksillä mitä ”me” ja ”he” ovat. Aikaisemmin huipputuloisten varallisuus kumpusi omana minäkuvana ylhäisestä syntyperästä tai jalosta luonteesta, nykyisin suuret tulot selittyvät kovalla työn tekemisellä. Itsensä aktiivisiksi, aloitteellisiksi ja työteliäiksi kuvaavat huipputuloiset vastaavasti viestivät alimpaa tuloluokkaa vaivaavan moraalikadon sekä aloitekyvyn puutteen. Erityisenä huolena huipputuloisilla ovat sosiaaliturvaa käyttävät alimmat tuloluokat. Sosiaaliturvan he puolestaan näkevät olevan liian antelias ja siten myös passivoiva. Keinona saada ihmiset työtä tekemään huipputuloiset ymmärtävät sosiaaliturvan voimakkaat leikkaukset, joiden seurauksena alimman tulotason ihmiset alkavat ottamaan vastuuta itsestään. Jämähtäminen alimpaan tuloluokkaan näyttäytyy yhteiskunnan huipulta tikkaiden yläpäästä katsottuna laiskuudelta. (Kantola & Kuusela 2019, 32-39; 123-125.)

Moraalisesti latautuneet selitykset, joiden avulla huipputuloiset oikeuttavat asemaansa ja näkevät yhteiskunnan tasa-arvoisena juoksuratana voidaan käsitteellisesti määritellä meritokratiaksi. Brittiläinen sosiologi Michael Young kuvasi jo 1950-luvulla meritokratian käsitteellä eliittiryhmien käsityksiä, jotka pohjaavat asemaansa yhteiskunnassa älykkyyteensä, kovaan työhönsä ja omiin ansioihinsa. Siten meritokraattinen perustelu toimii oivana keinona oikeuttaa yhteiskunnallisia eroja, kuten tuloluokkien välistä tulokuilua. Tuloerojen tikkailta huipputuloisten ajattelussa ei vain viitsitä lähteä alhaalta kiipeämään ja kritiikki tikkaiden alaosasta viestii vain kateudesta tai perinteisestä herravihasta, ei aidoista perusteluista. (Kantola & Kuusela 2019, 123-127.)

Samanaikaisesti yhteiskunnan marginaaliin tulevat ikään kuin työnnettyiksi työmarkkinoiden erottelevien käytäntöjen avustuksella nuoret ilman työkokemusta, matalapalkka-alalla työtä tekevät, ammatillista koulutusta vailla olevat, ikääntyneet, pätkätyöläiset sekä vajaakuntoiset, vammaiset ja pitkäaikaissairaavat ihmiset. Marginaalin ylläpitoon vaikuttaa kilpailuyhteiskunnan alati moninaistuvat reitit kohti heikompaa asemaa yhteiskunnassa. (Pohjola 2016, 93.)

Suurituloisten suomalaisrittäjien kohdalla puolestaan monet asiat ovat tutkitusti hyvin, mutta yrittäjät näkevät että Suomella on ongelma ja se on laiskottelevat laumasieluiset ihmiset. Sankarillisia yrittäjiä puolestaan kuvastaa köyhyydestä omin voimin kipuava yksilö, self-made man, joka ponnistaa huipulle täysin pohjalta vain oman moraalin ja kovan työn voimalla. Self-made-man myytti juurineen ulottuu 1800-luvun amerikkalaiseen unelmaan ja yksinyrittämisen ideaali levisi Eurooppaan teollisten vallankumouksien myötä kuvastamaan koko kansantalouden uudistumiskykyä. Huipputuloiset eivät ole vain mikä tahansa väestönosa mielipiteineen yhteiskunnassa, vaan he muodostavat ryhmän, joilla on sekä poliittista että taloudellista valtaa. Huipputuloisista osa on mukana päättämässä siitä, mihin yhteiskunnan rahavirrat suunnataan. Siten huipputuloisten moraalipuhe itsestään ja muista edustaa myös näkemyksiä siitä suunnasta, mihin Suomea yhteiskuntana kehitetään; lopputuloksena voivat olla kivuliaat leikkaukset niiltä ihmisiltä, joita hyvinvointivaltiossa on perinteisesti tuettu. (Kantola & Kuusela 2019, 35, 248-131.)

Juho Saaren (2015) mukaan "meikäläiset" ja "muukalaiset" omina ryhminään voivat olla toisiinsa nähden sekä etäisiä että välinpitämättömiä; elintasoon sekä elämänlaatuun kietoutuvat laadulliset erot pitävät yllä sosiaalista etäisyyttä ryhmien välillä. Mikäli nämä laadulliset erot yhdistyvät institutionaalisiin rakenteisiin sosiaalipolitiikan järjestelmien myötä, saavutetaan yhteiskunnassa pysyvät muukalaisuutta ylläpitävät erot, sillä institutionaaliset rakenteet muodostavat niitä pelisääntöjä, joiden mukaisesti määrittyy sosiaalipolitiikan rahoitus ja se, kuinka hyvinvointia lisäävät uudelleenjakojen muodot kohdistetaan väestöryhmien välillä. Yhteiskunnan eettistä ja sosiaalista kehitystä voidaan arvioida kiinnittämällä katsetta siihen, kuinka yhteiskunnallista sekä taloudellista valtaa omaavat ryhmät kohtelevat kaikkein heikommassa asemassa olevia. Millä tavoin asioiden tulisi olla yhteiskunnassa, pohjautuu normatiiviseen lähtökohtaan perusteluiltaan, sillä esimerkiksi huono-osaisuutta edellytetään kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa poistamaan tai ainakin lieventämään. Siten heikompiosaisten parempi kohtelu poliittisissa prosesseissa ja sen päätöksenteoissa osoittaa sivistyneempää ja edistyneempää yhteiskuntaa. Mikäli yhteiskunnan kaduilla vaeltaa kerjäläisiä tai vanhukset ja pitkäaikaistyöttömät ovat turvaa vailla, viestii se epäonnistumisista yhteiskunnassa ja sen poliittisessa toiminnassa. (Saari 2015, 17-18.)

Eräs keskeinen jakolinja suomalaisessa yhteiskunnassa liittyy sisä- ja ulkopuolisiin (insider vs. outsider) työmarkkinoilla, missä nähdään jakaantuminen esimerkiksi terveyspalveluissa perusterveydenhuollon ja työpaikkaterveydenhuollon suhteen. Lisäksi työmarkkinoihin perustuva jako tulee esiin myös sosiaalisissa tulonsiirroissa ja palvelujärjestelmässä, jolloin työmarkkinoiden ulkopuolella olevat näyttävät syrjäytyvän sekä taloudellisesti että terveydellisesti. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä osoittaa tarjoavan työmarkkinoiden sisäpuolisille hyvät edut, mutta ulkopuolisille

heikot. Toimeentulo työmarkkinoiden ulkopuolelle perusturvan varassa on heikkoa, kun sitä tarkastellaan kansainvälisesti ja jopa pohjoismaisesti verraten. Köyhyysluvut ja eriarvoisuus on lisääntynyt juuri Suomessa erityisen nopeasti, jota selittävät suomalaisen yhteiskunnan veropoliittiset ratkaisut sekä perusturvaan kohdistuneet leikkaukset. Suomessa perusturvan varassa eläviin kohdentuu suurempi köyhyysriski, kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Tanskassa. Suomi liukuu hiljalleen eroon muiden Pohjoismaiden joukosta, sillä sosiaaliturva työmarkkinoiden ulkopuolella ei enää tavoita muita Pohjoismaita. (Hiilamo, Kangas, Manderbacka, Mattila-Wirola, Niemelä & Vuorenkoski 2010, 7, 39.)

5.4 Sosiaalinen ongelma

”Sosiaalinen ongelma käynnistää sosiaalityön” on Marjatta Eskola (2003) todennut. Ihmiselle on silloin syntynyt jokin selviytymismahdollisuuksia häiritsevä ongelma, johon tarvitaan apua. (mt., 2003, 109.) Anna-Liisa Lämsä (2009) toteaa väitöskirjassaan, kuinka useiden tutkimusten pohjalta voidaan todeta sosiaalityön palvelua käyttävien asiakkaiden tulevan melko usein kategorisoiduksi ryhmään ”sosiaalinen ongelma”. Siten tähän ryhmään ihmisiä omana ongelmaryhmänään liitetään tietynlaisia leimoja, kuten köyhä tai syrjäytynyt. Leimautuminen ikään kuin siirtää yksilön tiettyyn piiriin ja on siten erottumista niin sanotuista ”tavallisesta ihmisestä”, keskeisenä erottavana tekijänä voidaan tällöin havaita olevan asiakkuus sosiaalihuollon palvelu- ja tukijärjestelmien viimesijaisessa turvaverkossa. (Lämsä 2009, 18.) Tässä tutkielmassa sosiaalinen ongelma ymmärretään kuten Heikki Ikäheimonen (2008) on sen käsitteenä määrittänyt: ”Sosiaalinen ongelma on aidon (tai sosiaalisen) sosiaalisuuden puutetta, murenemista tai ohenemista suhteissa, joiden osapuolina on yksilöitä, yhteisöjä ja/tai instituutioita.” (Ikäheimonen 2008, 22–27.)

Avun tarpeen näkeminen, sen tulkinta sekä sosiaalityön auttamisen toimenpiteet ovat aina olleet omaan aikaansa sidotut. Sosiaalityön eri sovelluksissa voidaan erottaa asiakaslähtöinen, avun tarpeesta ohjautuva toiminta sekä järjestelmälähtöinen, toimenpiteistä käsin ohjautuva toiminta. Sosiaalityön pioneerin, Jane Addamsin toiminta 1800- ja 1900-lukujen puolivälissä oli täysin asiakaslähtöistä ja ihmisen tarpeesta käsin ohjautuvaa. Suomessa samaan ajankohtaan Addamsin toiminnan kanssa vaivaishoito kääntyi köyhäinhoidoksi ja toimintaa leimasi järjestelmälähtöisyys sekä menettelytapasidonaisuus. Molemmissa tavoissa historiallisten lähteiden perusteella yhteistä oli ihmisten avun tarve ja sen näkeminen. Aikansa sosiaalisten ongelmien näkeminen tarvitsee vielä sen haasteen, että sosiaaliset ongelmat otetaan vastaan.

(Eskola 2003, 114–115.) Järjestelmälähtöisyyden tarkastelu osoittaa, kuinka siihen sisältyy jo lähtökohtaisesti sen kaltaisia institutionaalisia rakenteita, jotka voivat sivuuttaa asiakkaan oma tiedon tämän sosiaaliturvan tarpeessa ja tuottaa asiakkaalle kielteisiä päätöksiä. Siten järjestelmäkeskeisyys itsessään kuvastaa menneisyydestä perittyjä rakenteita, jotka selittyvät institutionaalisen epäilyn käsitteellä. (Metteri 2012, 208.)

Tarkastellessa sosiaalityön koulutusta ajassa taaksepäin, voidaan havaita siihen sisältyneen huomiointia sosiaalisiin olosuhteisiin ja niiden ymmärtämiseen osana taloudellisia kysymyksiä. Painopiste on kuitenkin ajan kuluessa siirtynyt enemmän käytännön interventioihin, ja sen myötä kiinnostus ja huomiointi on vähentynyt makrotason huolenaiheista, kuten taloudellisesta kehityksestä ja sen vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin. (Jacobson, Sherraden, Birkenmaier & Callahan 2017, 97.) Yhteiskunnallisena toimintana sosiaalityö eri aikakausien muutoksissa on edellyttänyt aina uudenlaista osaamista; sosiaalityön koulutuksessa vaikutustaan ovat luoneet erilaiset historialliset ja ideologiset muutokset. Auttamisen instituutiona sosiaalityö kaipaa koulutuksellista vahvistamista vaikuttamisen rakenteelliseen rooliin, joka on yksilöllisyyttä korostavassa uusliberalistisessa virtauksessa toimintaorientaationa ohentunut. Sosiaalityö tarvitsee parempaa tasapainoa vahvan yksilöosaamisen ja rakenteellisen osaamisen suhteen. (Pohjola 2003, 159–161.)

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta sosiaaliset ongelmat tulkitaan seurauksena yhteiskunnassa vallitsevista toimimattomista säännöistä, jotka vaikeuttavat heikoimmassa sekä marginaalisessa asemassa olevien hyvinvointia. Rakenteellisen sosiaalityön teoria käsitteellisenä työväliseen sosiaalityössä valaisee sosiaalityön arvopohjaa eli kontekstin ymmärtämisen tärkeyttä määriteltäessä mitä etiikka merkityksineen tarkoittaa sosiaalityössä. (Weinberg 2008.)

Sosiaalityön tehtävänä ei siten ole vain toimiminen ihmistä lähellä, vaan myös pyrkiä muuttamaan yhteiskunnan rakenteita oikeudenmukaisemmaksi. 2000-luvulla on kuitenkin syntynyt yhteiskunnallinen tilanne, missä yhteiskunnallista kontekstia vaativat kysymykset ovat leimattu yksilötason ongelmiksi. Ihmisiä kohdanneiden vaikeuksien, kuten köyhyyden tai muun elämäntilanteen vaikeuden näkeminen ja ymmärtäminen sosiaalisina ongelmina valaisee niiden yhteisöllistä luonnetta. (Törrönen 2016, 39–40, 53.)

Sosiaalityöhön on perinteisesti sisältynyt ajatus ihmisestä osana yhteiskuntaa, yhteisöä ja perhettä. Ihminen tällöin jäsentyy sosiaalisena olentona, joka on ja toimii vuorovaikutuksellisessa suhteessa omassa ympäristössään. ”Sosiaalinen” näyttäytyy siten keskeisenä ulottuvuutena sosiaalityössä, onhan sosiaalityö jo lähtökohdiltaan pyrkinyt tunnistamaan sosiaalisia ongelmia samalla selvittäen niiden yhteyksiä ihmisten arkeen. (Vaininen 2011, 35–36.) Tämän näkemyksen jakoi myös Jane Addams omana aikanaan; Addams työssään näki sosiaalisten ongelmien ikään kuin

heijastavan ihmisten epäinhimillisiä elinolosuhteita sekä yhteisöjen sosiaalisten rakenteiden hentoutta. (Toikko 2005, 104.)

Sosiaalisten ongelmien "sosiaalisen" voidaan nähdä ilmentävän myös moraalisesti vahvasti ladattuja sisältöjä. 1900-luvun puolivälissä Armas Niemisen julkaisema *Mitä on sosiaalipolitiikka?* -teos sisällytti sosiaaliselle kaikkein laajimman vastamerkitksen eli yksilöllisyyden. Siten yksilöllisyyden vastaparina nähtävänä sosiaalinen näyttäytyy eettisten lasien läpi "arvonäkökohtaisena", saaden samalla merkityksen "yhteiskunnan etua edistävää toimintana". Tästä tulokulmasta tarkasteltuna sosiaalisen voi ymmärtää egoistisen vastakohtana, siten päinvastaisena itsekkäälle oman edun tavoittelemiselle. (Kotiranta & Mäntysaari 2008, 317–318.)

Mikko Mäntysaaren ja Tuija Kotirannan (2011) mukaa sosiaalityöhön on sosiaalinen käsitteenä kuulunut jo sadan vuoden ajan, Suomen kieleen "sosiaalinen" löysi tiensä jo vuonna 1866. Englannin "social" ja Saksan "sozial" yhdistyivät suomalaisena vastineena sanoihin "seurallinen", "yhteiskunta", "yhteiskunnallinen" sekä "yhteiskuntaan liittyvä". Pohjoismaissa siten käynnistyi ilmiö, missä valtio ja yhteiskunta sekoittuivat; sosiaalinen kääntyi yhteiskunnalliseksi ja myös epäsosiaalinen sai oman merkityksensä, kuvastaen yhteiskunnan vastaisuutta. Sosiaalinen käsitteenä yleistyi 1900-luvulla. Sen sisällöllinen merkitys laajeni ja sosiaaliseen yhdistyi yhteiskunnallisten ongelmien lieventämiseen tai poistamiseen liittyvä konteksti; sosiaalinen 1990-luvulla tarkoittikin "heikoimmassa asemassa olevien elinehtojen parantamista". (Mäntysaari & Kotiranta 2011, 23–25.)

Sosiaaliala puolestaan määriteltiin 1970-luvulla Seinäjoen korkeakoulun suunnittelutoimikunnan mietinnössä muodostuvaksi sekä sosiaalisista ongelmista että niihin liittyvistä toimenpiteistä. Sosiaalitoimi samaisen komitean näkemänä tarkoitti sosiaalisia järjestelmiä, joiden avulla voitaisiin hallita tai poistaa sosiaalisia ongelmia. Vuonna 2009 lakkautettiin Kansanterveyslaitos (KTL) ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) ja niiden sijaan ilmestyi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus (THL). Siten sekä sosiaalialan tutkimus ja kehittäminen vaihtuivat hyvinvointiin ja "sosiaalinen" käsitteenä alkoi jäädä syrjään. Käsitteellisesti hyvinvointipalvelut valtaavat alaa ja trendi on sen suuntainen, että sosiaalihuoltokin voi olla katoamassa; tämä muutos voisi toki olla myönteinen, mikäli tarvetta sosiaalihuollolle ei ole, mutta jos sosiaalihuolto katoaa ja köyhyys jää, muutos on silloin pelkästään kielteinen. (Mäntysaari & Kotiranta 2011, 44–48.)

Sosiaalista ongelmaa voidaan tavoitella määrittää: "yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen liittyvä yhteiskunnassa vallitsevien arvojen tai normien vastainen ilmiönä, jota esiintyy suhteellisen paljon ja jolla on merkittävä vaikutus yhteiskunnassa". Käsitteellisesti kuitenkin sosiaalisen ongelman rajausta vain yksilön ja yhteisön suhteiden väliseksi on osittain ongelmallinen, koska sosiaalisen ongelman on mahdollista syntyä myös suhteessa instituutioihin. Ongelmallista on myös sosiaalisen ongelman

määrittely ” vallitsevien arvojen ja normien vastaiseksi ilmiöksi”, johtuen yhteiskunnan mahdollisuudesta siirtyä myös rasistisiin arvoihin. Siten sosiaalisen ongelman määrittelyn yhteydessä on todettava, ettei sen määritelmää voida tehdä moraaliselta kannalta neutraalisti. (Ikäheimo, 2008, 20.)

Rakenteellisen sosiaalityön teoria selkeästi moraaliteorian ehdottaa, että ”piilevät syyt sosiaalisissa ongelmissa johtuvat eroista hallita resursseja ja poliittista valtaa.” Sosioekonomiset ja poliittiset osatekijät ovat perustavanlaatuisia ongelmien rakentumisessa ja siten myös osana näiden eettistä ratkaisua. (Weinberg 2008, 2016, 86.) Anneli Pohjolan (2016) mukaan sosiaalityön rakenteelliseen tehtävään sisältyy tuoda esiin ja yhteiskunnan ratkaistavaksi niiden ihmisten tilanteita, jotka ovat joutuneet yhteiskunnan marginaaliin. Kulttuuriseen syvärakenteeseen voi kätkeytyä asenneilmapiiri, jonka suhtautumistavat säilyvät vaikka toimintaympäristöt muuttuvat. Tämä nähdään köyhyyteen kiinnittyvissä käsitteissä ja ilmiöissä, jotka ovat hämmästyttävän samankaltaisia ajasta aikaan jäsenyessään sosiaalisina kysymyksinä. 1700-luvulla köyhinä tunnistettiin teollisuusköyhälistö, joutilaaksi tai kyvyttömäksi määritellyt köyhät eli toisin sanoen ne köyhät, jotka tekevät työtä ja ne, jotka eivät tee tai voi tehdä työtä. Satoja vuosia myöhemmin, lähes samankaltaisina käsitteinä esiintyvät työtä tekevät pienipalkkaiset, aktivoimista tarvitsevat työttömät sekä työkyvyttömät. (Pohjola 2016, 92–94.)

Arja Jokisen (2016) mukaan siinä tilanteessa, jossa ihmisellä on tarve sosiaalialan palveluun, on asiakasta odottamassa eräänlainen mallitarina, tulkintakehys, johon asiakas sovitetaan. Samalla asiakas tulee luokitelluksi tiettyyn ryhmään ja kuvaukset asiakkaasta saattavat olla valikoivia, mutta myös ongelmalähtöisiä; asiakas voi olla päihdeongelmainen, ylivelkaantunut tai mielenterveysongelmainen. Asiakkaan tilanne työntekijöiden tuottaman ja keräämän tiedon valossa on usein ongelmanäkökulmasta johdettua, mikä kuvastaa erityisesti niitä instituutioita, jotka keskittyvät sosiaalisten ongelmien ympärille. Näin ollen institutionaaliseen suhteeseen tulee mukaan vääjäämättä myös valtaulottuvuus, mutta moraalinen ja myös arvottava ulottuvuus liittyy ongelmanäkökulmaan, jonka myötä johonkin sosiaaliseen ongelmaan apua tarvitsevasta asiakkaasta tulee luokiteltu ”tapaus”. (Jokinen 2016, 140–141.)

Merlinda Weinbergin (2008) mukaan rakenteellisen sosiaalityön historia paljastaa, kuinka sosiaalityöhön kohdistui kritiikkiä rakennekriitikoilta jo 1960-luvulla, johtuen sosiaalityön valitsemasta tapaustyön toimintamallista. Tapaustyön myötä sosiaalityön katsottiin paimentavan asiakkaitaan ”hyväksymään ja sopeutumaan perusteiltaan epäoikeudenmukaisiin sosiaaliin rakenteisiin”. Edelleen sosiaalityöntekijöiden katsottiin auttavan asiakkaita ”hyväksymään ja sopeutumaan perusteiltaan epäoikeudenmukaisiin sosiaaliin rakenteisiin”. Rakenteellinen malli ehdottaa sosiaalityöntekijöitä hylkäämään sosiaalisen kontrolloinnin asemansa ottaakseen osaa institutionaaliseen ja rakenteelliseen muutokseen. (Weinberg 2008.)

5.5 Sosiaalityö ja köyhät asiakkaat

Sosiaalityöntekijät ammattikuntana toimeenpanevat hyvinvointivaltion lupauksia ja toteuttavat työssään sosiaaliturvapolitiikkaa. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus on laaja-alaista sisältäen palvelujärjestelmäosaamista, sosiaaliturvaa ja yhteiskuntaa koskevaa tietämystä voidakseen muodostaa kokonaiskuvaa toimintaympäristöstään. (Metteri 2012, 39.) Leena Eräsaaren (2016) mukaan sosiaalityötä tehdään muihin ammattiryhmiin verrattuna enemmän moraalien ja etiikan kanssa. Sosiaalityöntekijät työssään ratkovat eettisiä kysymyksiä voidakseen taata asiakkaidensa oikeuksia ja siten sosiaalityössä sovelletaan lakeja, jotka ovat moraalisia, mutta väljiä normeja. (Eräsaari 2016, 122–123.)

Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön teoriaa sosiaalityössä voidaan hyödyntää teoreettisena työvälineenä, joka toimii kuin moraalinen kompassi selittäen millaista yhteiskuntaa pitäisi rakentaa. Samalla saadaan suuntaa niille arvoille, joita sosiaalityöntekijöiden tulisi omaksua. Rakenteellisessa sosiaalityöllä keskeinen päämääränä on vähentää sosiaalista eriarvoisuutta yhteiskunnassa, sillä rakenteellisen sosiaalityön myötä katsotaan, että instituutiot ovat muodostettuja niin, että ne syrjivät joitakin ihmisiä. Siten sosiaalityöntekijöiden alan tarkoituksena tulisi olla näiden epäsuhtien poistaminen. (Weinberg 2008.)

Anneli Pohjolan (2017) mukaan rakenteelliseen sosiaalityö suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole aivan samankaltainen painotuksiltaan, kuin Merlinda Weinbergin moraaliteorian näkemys ja Suomessa rakenteellinen sosiaalityö on myös lakisääteinen (SHL 1301 /2014, 7§). Pohjola on luonut rakenteelliseen sosiaalityöhön neljä eri osaluuetta toimintafunktioiltaan, jotka ulottuvat tietotyöhön, strategiseen työhön sekä inklusio- ja oikeudenmukaisuustyöhön. Oleellista on, että sosiaalipoliittinen työote läpäisee kaikkia näitä Pohjolan jaottelemia rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita. (Pohjola 2017, 30–33.) Rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuus tiivistettynä kiteytyy vahvaan eettiseen sitoutumiseen ja toimintaan vaikuttaen suurimpiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, joista köyhyyden voi todeta olevan keskeisin. Sosiaalityöntekijä joutuu puolen valitsemisen tilanteeseen kohdatessaan epäoikeudenmukaisuutta tai eriarvoisuutta. (Pohjola 2014, 292–293.)

Kyösti Raunion (2010) mukaan kansainvälisesti sosiaalityötä on määritelty arvojen, teorian, tiedon ja käytännön kokonaisuudeksi, joista jokainen elementti itsessään on moniaineksinen. Ammatillisessa sosiaalityössä kokonaisuutena huomioidaan kaikkien näiden tekijöiden samanaikaisuus ihmisen ja ympäristön

vuorovaikutuksessa. Lähtökohdiltaan sosiaalityön arvot juontavat länsimaisesta ja kristillisestä perinteestä; sosiaalityön arvoperustaa kuvaavat sen kaltaiset käsitteet kuten ihmisarvo, solidaarisuus ja inhimilliset oikeudet. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus yhdessä inhimillisten oikeuksien kanssa motivoivat sosiaalityötä ammattikuntana pyrkimykseen lievittää köyhyyttä sekä tukea heikompiosaisia ja alistettuja ihmisiä. Kuitenkin on huomioitava, että sosiaalityön arvot ovat kulttuurisidonnaisia. Yhteiskunnallisten arvojen muuttuessa yksilöllistä vastuuta korostavaksi ja markkinahenkiseksi korostaen taloudellisia arvoja, on nähtävissä niiden olevan ristiriidassa perinteisten sosiaalisten arvojen kanssa. (Raunio 2010, 65–89.) Tämä voi näkyä sosiaalityössä eräänlaisena identiteettiristiriitana, sillä niin köyhyys kuin sosiaalinen oikeudenmukaisuuskin ovat olennaisesti olleet osa sosiaalityötä. Sosiaalityön voi historiallisin silmäyksin katsoa pystytetyksi kahdelle rakennuskivellä, joista toinen on köyhyys ja toinen sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (Stoeffler & Joseph 2020, 284.)

Erityisesti aikuissosiaalityön tehtäväkentässä työtään tekevän sosiaalityöntekijän on tunnistettava yhteiskunnallispoliittiset pyrkimykset sekä yhteiskunnassa vallitsevat arvot, yhtä hyvin kuin myös rakenteelliset juurisyyt yhteiskunnallisessa eriarvoisuudessa. Yhtä tärkeänä osana sosiaalityössä on tuntea sosiaalityön perustana toimivat perus- ja ihmisoikeudet sekä tarve sosiaalityön työtapojen sekä toimintaympäristön rakentamiseen asiakkaita kunnioittavaan kohtaamiseen sekä vuorovaikutukseen. (Svenlin, Matthies & Turtiainen 2021, 286–287.)

Maailmanlaajuisesti katsottuna köyhät ihmiset muodostavat suurimman osan asiakaskunnasta sosiaalityössä. Näiden asiakkaiden kohdalla ”köyhyys” ei ehkä näytty selkeimpänä ongelmana, voi köyhyys kuitenkin olla taustalla keskeinen syy, miksi asiakkaat ovat ohjautuneet sosiaalityön asiakkuuteen. Kun sosiaalityössä kohdataan köyhyydestä kärsiviä asiakkaita, on silloin merkitystä, näkevätkö sosiaalityöntekijät köyhyyden olevan keskeinen tekijä myös muiden asiakkaan ongelmien aiheuttamisessa. Köyhystietoisuutta tarvitaan sosiaalityössä; on otettava huomioon perhe- ja yksilökohtaisten näkökulmien lisäksi sosioekonomiset tekijät ja kulttuuriset tekijät. (Krumer-Nevo, Monnickendam & Weiss-Gal 2013, 226–227.)

Sosiaalityöntekijät ovat työskennelleet köyhien yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa helpottaakseen näiden asemaa. Sosiaalityöntekijöiden maailmanjärjestö (IFSW) määrittelee solidaarisuuden ja tuen antamisen köyhyydessä eläville väestönsille yhtenä päätehtävistään. Johtuen tämän tehtävän tärkeydestä, köyhyyttä käsittelevän sosiaalityön tutkimus on laajaa ja usein keskittynyt kolmeen pääaiheeseen: köyhyyden merkitys tai vaikutus yksilöille, köyhyyden poistamiseen pyrkivien interventio-ohjelmien tehokkuus sekä köyhyyden tutkimus eri ryhmien kokemana. (ks. myös Feldman, 2019; Saar-Heiman & Krumer-Nevo, 2020). Tutkimukset ovat kuitenkin kohdistaneet vain vähän huomioita siihen, minkälaista tietoa sosiaalityöntekijät tarvitsevat huolehtiakseen köyhästä väestönsosasta. Cummins (2018) yhdistää tähän

tiedon kehittämisen asiayhteydessä ”köyhyysparadoksin”, missä sosiaalityöntekijät ovat sokeita köyhyydelle käsitellessään palvelunsaajia, vaikka köyhyysongelma on usein keskeistä intervention kannalta. (Stier, Nouman & Kantanovitch 2021, 2.)

Voi olla jopa niin, että huolimatta sosiaalityön syvästä sitoumuksesta köyhyydessä eläviä kohtaan, on sosiaalityö kuitenkin ammattikuntana epäonnistunut sellaisen käytännön kehittämisessä, joka pohjautuu vahvaan köyhyydestietoisuuteen. On myös mahdollista, että köyhyyttä ei varsinaisesti ”nähdä” sosiaalityön käytännöissä. Syitä tähän voi olla useita, mutta eräs selitys on köyhyyden ”normalisointi”. Tällöin ajatellaan asiakkaiden köyhyyden olevan luonnollinen olotila ja sen myötä täysin normaalia; köyhyys kuuluu tässä ajattelussa asiakkaan kontekstiin eikä omaksi ongelmaksi. (Krumer-Nevo ym. 2013, 225–228.)

Suurin osa sosiaalityön tukea tarvitsevista asiakkaista on köyhiä. Se, missä määrin köyhyyden seurauksia sosiaalityöntekijöiden osalta tunnustetaan tai nähdään köyhyys tärkeänä osana sosiaalityötä, voi vaikutustaan taustalla luoda sosiaalityöntekijän toimintatavan olemassa oleva arvopohja ja myös organisaation suorat puitteet. (Davis & Wainwright 2005, 260–261.) Yhdysvalloissa on jo havaittavissa, kuinka sosiaalityön perinteinen missio köyhien ihmisten aseman puolustamiseksi sekä auttamiseksi näyttää menetetyltä, sillä maisterikoulutetut sosiaalityöntekijät enenevässä määrin päätyvät terapeuteiksi alkuperäisen, köyhiä ihmisiä auttavan työn sijaan. Samankaltainen sosiaalityön kehitysnäkymä voi olla tulevaisuutta Suomessakin. (Ranta-Tyrkkö & Mäntysaari 2017, 245.)

Synnöve Karvinen-Niinikoski ja Tero Meltti (2005) kirjoittavat, kuinka sosiaalityö omana ammattikuntanaan on oikeuttanut itsensä juuri köyhien auttamiseen kiinnittyvän tehtävän kautta. Vaativiin marginalisoitumisen ilmiöihin ja niiden kohtaamiseen koulutuksensa saaneet sosiaalityöntekijät vaikuttavat kuitenkin luopuvan meteliä nostamatta keskeisen profession kuuluvan ydintehtävän. Alkulähteenä sosiaalityön toimintamallien ja toimintapuitteiden kehittymisen muutoksille löytyvät 1990-luvun aikakaudesta, jolloin sosiaalityön oma kehitymisprosessi yhdistyi yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tieteellisissä julkaisuissa ja keskusteluissa nämä muutokset kiertyvät talouden, moraalisuuden sekä hallinnon ulottuvuuksiin, jotka osaltaan yhä vaikeuttavat sosiaalityön eettisen näkökulman perusteluja ja toisaalta korostavat markkinaohjautuvuutta. (Karvinen-Niinikoski & Meltti 2005, 43–45.)

Petteri Niemen (2008) mukaan markkinoistumisen saapuminen periaatteineen mukaan sosiaalisen palvelujen tuottamiseen on osaltaan uhka tunnustussuhteiden toteutumiseen, sillä yksilöiden esineellistäminen sekä välineellistäminen sisältyy olennaisesti markkinoistumisen ajattelutapaan. Tunnustusteorian kautta kuitenkin välittyy sosiaalityössä se, millä tavoin ihmisten persoonien asennoituminen toisiinsa tulisi tapahtua; suhtautumisen tulisi olla kunnioittavaa, arvostavaa sekä välittävää. Tällöin asenteet ja myös asenteiden välityksellä rakentuvat sosiaaliset suhteet

muodostuisivat konstitutiivisina tarkastellessa persoonuuden, mutta myös sosiaalisuuden tulokulmasta. (Niemi 2008, 10.) Tämä on erityisesti esillä silloin, mikäli aikuinen ei täytä työntekijän määritelmää. Tällöin tilanteessa olevan yksilön on perusteltava olemassaolon oikeutuksensa jollakin tavoin, sillä modernin yhteiskunnan mieli helposti kääntyy osoittamaan vihaa ”loiselämää” kohtaan. (Sennett 2004, 67, 73.)

Krumer-Nevo, Monnickendam ja Weis-Gal (2013) osoittavat tutkimuksessaan, kuinka viime vuosikymmenien aikana konservatiivinen ja oikeistolainen ideologia on vahvistunut. Tämän seurauksena poliittinen keskustelu on kääntynyt näkökulmaan, jossa katsetta kohdistetaan yksilön ongelmaan tai ongelmiin yksilöissä rakenteellisten ongelmien sijaan; siten keskustelu on johdattanut yksilöön kohdentuviin käytäntöihin, ei niinkään sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Sosiaalityön kohdalla on kuitenkin tutkimuskirjallisuudessa köyhyyden tarkastelun osalta havaittavissa kritisoimista niihin toiminnallisiin ja yksilöllisiin työkäytäntöihin, jotka pitävät köyhyyttä vain henkilökohtaisena tai perheongelmien seurauksena. Tutkimuskirjallisuus nostaa esiin mallin, jossa köyhyys nähdään paitsi rakenteellisena ilmiönä, myös ihmisoikeusloukkauksena. Tämän kaltainen lähestymistapa asettaa köyhyyden ja myös syrjäytymisen laajempaan eriarvoisuuden kontekstiin ja tuo myös esiin köyhyyden aineellisten näkökohtien loukkaukset suhteessa täyteen kansalaisuuteen, työhön, terveyteen sekä kunnioitukseen. (Krumer-Nevo ym. 2013, 227–228.)

Sosiaalityö ammattialana siten jo itsessään sisältää moraalisesti tarkasteluna monimutkaisuutta ja ristiriitaisuutta. Auttamisprosessia voi kuitenkin lähestyä myös tavalla, joka kannustaa kriittiseen ajatteluun. (Weinberg 2008.)

Ann Davis ja Sue Wainwright (2005) tuovat tutkimuksessaan esiin näkökulmaa, jonka mukaan sosiaalityön köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan kamppailevat asiakkaat ovat voineet havaita olevansa sosiaalityöntekijöiden silmissä vaikeita asiakkaita, jotka osaltaan ovat vastuussa tilanteestaan. Tämänkaltaiset havainnot sosiaalityöntekijöistä voivat heijastaa moraalista arviointia tai jopa organisaatioiden ohjausta, joiden myötä tavoitellaan säästöjä kontrollin käytön muodossa. Sosiaalipalveluissa kuluneiden vuosien aikana tehdyissä muutoksissa ovat lisääntyvästi painottuneet lakisääteisten velvollisuuksien täyttäminen. Sosiaalityöntekijöillä on kuitenkin organisaatioiden ohjauksesta huolimatta vielä mahdollisuus vaikuttaa omaan tapaansa tehdä päätöksiä. (Davis & Wainwright 2005, 259–261.)

Johanna Kallio, Helena Blomberg ja Christian Kroll (2011) omassa tutkimuksessaan tuovat esiin näkökulmaa eri väestöryhmistä, missä epäsuosiota mitattaessa työttömät näyttävät saavuttavan johtoaseman. Sosiaaliturvan osalta työttömien ansaitsevuutta voidaan kyseenalaistaa eniten, työttömiä myös halutaan auttaa kaikkein vähiten ja heidän katsotaan olevan muihin sosiaaliturvaa tarvitseviin ryhmiin verraten eniten itse vastuussa tilanteestaan. Sosiaalityöntekijöiden kohdalla mielipiteet heikompiensaisten ryhmistä kytkeytyvät myös siihen, minkälaiset sosiaalipoliittiset

ratkaisut saavat heiltä kannatusta. Sosiaalityöntekijöiden toiminta ja rooli on merkittävää, koska he osaltaan toteuttavat julkisissa organisaatioissa poliittisia päätöksiä ja siten tuovat esiin sosiaalipolitiikan käytännön toteuttamista. (Kallio, Blomberg & Kroll 2011, 251, 263–264.)

Richard Sennettin (2004) mukaan Kantilainen näkemys sosiaalityöhön voi osaltaan yhdistyä myös hyvinvointivaltiolliseen työetiikan tukemiseen, ainakin siltä osin, milloin ”itse aiheutettu” ihmisarvon menetys yhdistyy näkemykseen työstä kieltäytymisessä; tällöinhän sosiaalipolitiikan voimin yksilöä on pakotettava mihin tahansa työhön. Työn moralisointi luo osaltaan tilanteen, jossa tuottamattomiksi katsotut yksilöt ikään kuin siirretään myötätunnon ulkopuolelle. Tällöin köyhäinapua tarvitsevan sanoessa ”en kykene”, tulee tulkituksi ”et halua” ja näin on saatu luoduksi pakkotyölaitoksiin viittaava rangaistuksen luonne työn tekemisen ympärille. Työ ja sen tekeminen ovat muuntuneet osaksi ihmisarvoa. (Sennett 2004, 114–115.)

Siten sosiaalityöntekijänä on hyvä pysähtyä pohtimaan, kenen arvoja ja millä tavoin määriteltäviä arvoja huomioidaan arvioitaessa hyvinvointia ja hyvää elämää? On todettava suomalaisen yhteiskunnan osalta, kuinka vallitsevina hallitsevat keinorationaaliset arvot, joissa keskeisimpinä painottuvat kilpailukyky, tuottavuus, tehokkuus sekä yksityinen vastuu. (Kotiranta, Haaki & Niemi 2011, 242–243.) Poliittisten arvojen muutokset luovat osaltaan muutosta myös sosiaalityön sekä sosiaalisten ongelmien normaaliuden rajoihin. Siten sosiaalityön asiantuntijuuteen tulee sisältyä kyky suhtautua reflektiivisesti niin arvoihin kuin poliittisiin mielipiteisiin omassa päätöksenteossään. (Kokkonen 2019, 65–66.)

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä keskustelussa on aina mukana myös kolmas osapuoli ja se on julkinen valta. Puhutaan sitten hyvinvointiyhteiskunnasta tai hyvinvointivaltiosta, voidaan niillä viitata sosiaaliturvaetuuksiin ja julkisiin palveluihin, joilla turvataan kansalaisten hyvinvointia. Puhuttaessa hyvinvointiyhteiskunnasta, on sen ideologiset juuret paikannettavissa sosiologi Zygmunt Baumanin ”notkeaan moderniin”, jossa yhteiskunnan rakenteet pysyvyyden sijaan ovat organisaatioiden hallinnan muodossa jatkuvassa muutoksessa; tällöin universaalisuus, eheys, järjestys ja pysyvyys ovat korvautuneet pirstaleisuudella ja moniarvoisuudella, missä maailmaa kuvaa egoistisuus ja individualismi ilman elementtejä yhteisöllisyydestä. (Mäntysaari 2016, 75–76.)

Siten pohdittaessa alati ilmassa leijuvaa kysymystä, onko köyhyyden perusteita haettava yksilöllisistä tekijöistä tai vastaavasti korostetaanko varallisuuksien keskittymisen syntyneen yksilöiden ahkeruuden ja älykkyyden tekijöistä, ei ole sosiaalityön kannalta yhdentekevää. Ristiriidat julkisen vastuun ja oman vastuun suhteen kysymyksissä ovat olleet sosiaalihuollossa esillä jo 1800-luvulta lähtien. Sosiaaliseen vastuuseen nojautuva sosiaalityön eetos on tullut vakavasti haastetuksi hyvinvointiyhteiskunnissa ”uusliberalismin”, klassisen liberalismiin pohjalta kehittyneen

ideologian myötä. Uusliberalistiseen ajatteluun sisältyy näkemys, jonka mukaan valtion puuttuminen kansalaisten elämään tulee olla vähäistä. Vastaavasti hyvinvointiliberaaliseen ajatteluun kuuluu yksilönvapauksien turvaamisen lisäksi myös tavoite tasottaa kansalaisten lähtökohtien ja mahdollisuuksien erilaisuutta. Länsimaat käyvät jatkuvaa ideologista ja poliittista kamppailua suunnasta, kuinka yhteiskuntia kehitetään. Uusliberalistinen politiikka on laajennut 1980-luvulta valta-asemaan, mikä on voinut kaventaa talouskuria korostavan politiikkansa myötä myös sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuuksia auttaa asiakkaitaan. Ihmisen toimintakyky on kuitenkin riippuvainen mahdollisuuksista, jotka instituutioiden kautta järjestyvät ja antavat mahdollisuuden kehittyä ihmisenä sekä olla ja toimia osallisena ja osana yhteiskuntaa. (Mäntysaari 2016, 76–85.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Köyhyyden ylläpitoa hyvinvointivaltion rakentumisen varjoissa

Tämän tutkimus osoittaa, kuinka köyhyys hyvinvointivaltiossa yhteiskunnallisena ilmiönä sisältää toisiinsa kytköksissä olevia tekijöitä, jotka osaltaan ylläpitävät ja syventävät köyhyyttä. Hyvinvointivaltion rakentumisen ja kehityksen varjoista köyhyys ilmiönä muodostaa kaleidoskooppista, monikerroksellista kuvaa, jossa myös köyhyyden käsitteelliset jaottelut ovat yhtä moninaisia kuin moniulotteinen köyhyys itsessäänkin. Käsitteellisesti suhteellisen tai absoluuttisen köyhyyden lisäksi köyhyyttä voidaan kuvata muun muassa pienituloisuutena, huono-osaisuutena, syrjäytymisenä, niukkuutena, kurjistumisena, vajaatuloisuutena, eriarvoisuutena tai vakavaa aineellista puutetta kokevana kotitaloutena; kaikki viestivät köyhyyden moniulotteisuutta ja samalla köyhyyden tutkimuksen haasteista, sillä köyhyyden ilmiö muuttuu siinä missä yhteiskuntakin.

Tehdyn tutkimuksen mukaan voidaan päätellä, että pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa – mihin suomalainen hyvinvointivaltiokin luetaan – ymmärretään köyhyys yleisesti suhteellisena köyhyytenä. Suhteellinen köyhyys ei itsessään ole mittari köyhyydelle, vaan kuvastaa köyhyyden määrittymistä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Köyhyyteen siten voidaan liittää kyvyttömyys tavoittaa vähimmissään yleisesti hyväksyttävänä pidettyä elintasoja. Tuomo Laihialan (2018) mukaan eräänä köyhyyden mittarina voidaan pitää toimeentulotukiasiakkuutta, jossa toteutuu tunnettu kaksoisehtoon pohjaava köyhyyden määritelmä. Köyhyyden kriteerinä tällöin toimintakyvyn rajoittuneisuus on samanaikaista taloudellisten resurssien puutteen kanssa. (mt., 2018, 17, 29–30.) Myös Seppo Sallila (2009, 52–61) osoittaa, kuinka toimeentulotuen normit paljastavat ”poliittisen köyhyysrajan”, jolloin poliittisten päätösten mukaan asetetaan euromääräinen raja köyhän ja ei-köyhän välille. Terveiden ja

hyvinvoinnin laitoksen THL (2019) lakisääteiset arviointiraportit osoittavat, että perusturva on riittämätön kattamaan minimikulutusta.

Tämä tutkimus osoittaa, kuinka hyvinvointivaltioprojektin varjoista paljastuu kehityskulku, missä 1990-luvun talouskriisi ja sitä seurannut lama toimi lähtölaukauksena pysyviin muutoksiin hyvinvoinnin rakentumisessa. Lama-ajan politiikan seuraukset näkyvät 2000-luvulla heikentyneenä sosiaaliturvana, sillä laman myötä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa tapahtui ajatuksellinen siirtymä siihen, että hyvinvointivaltiossa on hyväksyttyä ilmetä köyhyyttä, syvää huono-osaisuutta ja vaikiintuneita leipäjonoja. Näiden ilmiöiden olemassaolo hyvinvointivaltiossa osoittaa kohti viimesijaisen sosiaaliturvan puutteita. Tämän tutkimuksen mukaan kaikista vakavin köyhyys osuu pitkäaikaistyöttömiin. Anne-Maria Isolan ja Esa Suomisen (2016, 43) mukaan työttömyys, työkyvyttömyys sekä tuloköyhyys yhdessä selittävät myös toimeentulotuen asiakkuutta sekä sen tarvetta. Poliittisilla päätöksillä kuitenkin vaikutetaan toimeentuloon. Rakenteellinen sosiaalityö asettaakin huomion keskipisteeseen resurssien epätasa-arvoisen jakautumisen ja tarpeen muuttua tuota jaottelua. (Weinberg 2008.)

Vastauksena tutkimuskysymykseen köyhyyden yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana osoitetaan tulevan ylläpidetyksi 1990-luvun lamaa seuranneilla hyvinvointipolitiikan muutoksilla, jolloin muodostuivat myös köyhyyden ja työn uudet tulkinnat. Ennen 1990-luvun lamaa työssäkäynti ymmärrettiin sosiaalisena oikeutena, ihmiset tulkittiin työhaluisiksi ja köyhyyttä pyrittiin torjumaan anteliaalla sosiaaliturvalla. Laman aikana nämä tulkinnat kääntyivät täysin päinvastaiseksi; työstä tuli velvollisuus ja hyvästä sosiaaliturvasta tuli keskeinen työn välttelyn mahdollistaja. Tausalla loi vaikutustaan uusliberalistiseen ideologiaan sisältyvä näkökulma, jonka mukaan valtiolliset väliintulot tulonsiirtojen muodossa ”estävät ihmisiä ottamasta vastuuta itsestään”. (Juhila 2006, 69–75.) Köyhyyden ja työn uusi tulkinta johdatti näkemykseen, missä köyhyyden syyt löytyvät köyhistä ihmisistä itsestään. Siten ei enää katsottu sosiaaliturvaa köyhyyden torjumisen keinona, vaan aiheuttamassa hyvinvointitappiota synnyttäviä loukkuja. (Kuivalainen, Airio, Hiilamo & Niemelä 2005, 68–69).

1990-luvun laman myötä suomalaiseen hyvinvointivaltioon merkittävän muutoksen toi siten usklassinen talouspolitiikka ja ideologia, jonka mukana saapui leikkauspolitiikka sosiaalietuuksiin. Raija Julkunen (2017, 13–17) vahvistaa, kuinka vain etuuksia heikentämällä itse asiassa astuttiin ”dramaattiseen” hyvinvointivaltion muutokseen. Sosiaalipolitiikan tutkijat selventävät käsitteillä ”creeping disentanglement” ja ”creeping change”, hiipivästi tai ryömivästi tapahtuvaa poisottamista. Tapahtunutta muutosta amerikkalainen Neil Gilbert (2004) kuvaa julkisen vastuun äänettömänä luovutuksena, jolloin niin hyvinvointivaltioissa kuin myös amerikkalaisessa yhteiskunnassa toimintatapa on muuntunut kätkeymättä ja epäsuoremmaksi.

Lama-ajan sosiaalipolitiikan muutokset luovat vaikutustaan köyhyyteen, sillä sosiaalipolitiikka siirtyi laman jälkeen niin Kirsi Juhilan (2006) kuin Raija Julkusen (2017) näkemyksenä kohti karsinta- ja aktivointipolitiikkaa. Juho Saari (2015, 17–18) vahvistaa, kuinka sosiaalipolitiikan muutokset todentuvat jatkuvasti esillä olevilla sosiaaliturvan leikkaustarpeilla, pitkäaikaistyöttömyydellä sekä taloudellisen eriarvoisuuden kasvulla. Institutionaalsiin rakenteisiin liittyvät myös ne yhteiskunnan pelisäännöt, jotka määrittävät sosiaalipolitiikan rahoitusta ja eri väestöryhmiin kohdennettavaa hyvinvoinnin uudelleenjakojen muotoja; tapa, jolla taloudellista valtaa hallussaan pitävät kohtelevat heikompiosaisia, kuvastaa samalla yhteiskunnallista kehitystä. Susan Kuivalaisen (2010, 378) mukaan suomalainen köyhyys onkin lisääntynyt vauhdilla muihin pohjoismaihin verrattuna. Samoin myös tuloerojen kasvua mitattaessa Suomi on osoittautunut kuuluvansa terävimpään kärkeen muihin OECD-maihin verrattuna.

Sosioekonomisten ja poliittisten ulottuvuuksien tarkastelussa vahvistuu se, kuinka yhteiskunta koostuu ryhmistä, joilla on itsessään konfliktoivia etuja. Tämän seurauksena syntyy kilpailua sekä vallasta, resursseista kuin omien ideologisten näkemysten toimeenpanosta. (Weinberg 2008.)

6.2 Kulttuurinen ja moraalinen ulottuvuus tuottaa yhä ”laiska köyhä”, ”laiska työtön” tulkintaa

Köyhyys yhteiskunnallisena ilmiönä ja sosiaalityön perinteisenä tehtävänä, on ulottanut tarpeen tarkastella yhteiskunnan rakentumista myös moraalinäkökulmista, mikä on osa Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön teorian ehdotusta. Tämän tutkimuksen mukaan kulttuurisessa syvärakenteessa on kätkössä säilynyt köyhyyteen kiinnittyvä suhtautuminen, vaikka itse köyhyyden ja työn tulkinta on aikojen kuluessa muuttunut. Sosiaalisia ongelmia on jäsennetty ja köyhiä tunnistettu 1700-luvulta lähtien köyhinä, jotka tekevät työtä, jotka eivät voi tehdä työtä ja jotka eivät tee työtä; satojen vuosien kuluttua sama jäsennyys; työtä tekevät pienituloiset, työkyvyttömät ja aktivoimista tarvitsevat. Pysyvää on, kuinka työmarkkinoiden ulkopuolella olevat ”joutilaat” köyhät eri aikakausista riippumatta kohtaavat yhteiskunnan asenneilmaston. (Pohjola 2016, 92–94.)

Sosiaalista etäisyyttä sekä jakoja ”meihin” ja ”muihin” osaltaan edesauttavat huipputuloisten näkyvästi esiin tuomat kulttuuriset selitykset ja moraaliset tarinat omasta minuudesta; oma varallisuus ymmärretään kumpuavan kovasta työn tekemisestä ja omasta aktiivisuudesta, moraalikato ja laiskuus puolestaan kuvastavat ihmisiä heikommalla tulotasolla, selviää Kantolan ja Kuuselan (2019, 32–39, 123–125) tutkimuksesta. Tämän kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittavat, että huolimatta 2000-

luvun aikakaudesta, köyhyyteen edelleen kohdistuu "laiska köyhä" ja "laiska työtön" kulttuurinen tulkinta, joka tulee näkyviin yhteiskunnan kaventuneessa solidaarisuudessa heikompiosaisia kohtaan sekä sen myötä poliittisissa päätöksissä köyhyyteen ja heikompiosaisten toimeentuloon. Hyvinvointivaltiossa vallitsevat arvot ja kulttuuri vaikuttavat siten myös siihen, kuinka moraalikysymyksiä hoidetaan. Moraalinen ulottuvuus kuitenkin kohdistuu yhteiskunnan suunnalta vain niihin ihmisiin, jotka eivät täytä ansiotyöhön liitettyjä vaatimuksia ja ovat joutuneet turvautumaan toimeentulon tarpeessa viimesijaiseen sosiaaliturvaan.

Sosiaaliturvaa ja erityisesti viimesijaista sosiaaliturvaa tarvitseviin kohdistuu muista ihmisistä poikkeavia velvollisuuksia sekä asiakkaan asioimista hankaloittavia tekijöitä. Mia hakovirta ja Johanna Kallio (2014, 152) vahvistavat, että yhteiskunnassa vallitseva kuva köyhyydestä sekä siihen johtavista syistä toimivat osana hyvinvointikulttuuria sekä moraalista taloutta; köyhyyskäsitykset osaltaan vaikuttavat myös hyvinvointi-instituutioiden kehittymiseen ja niiden toiminnan kautta muokkaavat kansalaisten ajattelua ja asennoitumista köyhyyteen. Näiden asenteiden merkitys ulottuu ihmisten haluun panostaa tulonsiirtoihin.

Juho Saari (2020, 139–140) myös toteaa, kuinka kulttuuriset selitykset taloudellisista eroista työstävät suhdetta toisiin ihmisiin ja luovat samalla moraalisia rajoja ja jakolinjoja. Näistä keskeisimmät liittyvät resurssikamppailuun ja vastakkainasetteluun erityisesti köyhien ja rikkaiden kohdalla. Resurssit korostuvat myös Peter Townsandin (1979) kuuluisassa määritelmässä suhteellisen köyhyyden osalta ja on huomioinarvoista, että Townsend itse asiassa tällöin määrittelee köyhyyden suhteessa yhteiskunnan resurssienjakoon. Näin ollen ne mekanismit, jotka saavat aikaan eliitettä, synnyttävät myös köyhyyttä, köyhyystutkija Tuomo Laihialan (2018 ; ks. myös Kangas & Ritakallio 2008 ; myös Therborn 2014.) mukaan. Yhteiskunnallisena ilmiönä köyhyyden voidaan moraalinäkökulmasta paljastaa syntyneeksi ja ylläpidetyksi niiden erojen myötä, kuinka hallitaan resursseja ja poliittista valtaa. Siten näkemys sosioekonomisista ja poliittisista osatekijöistä osaltaan on nähtävä mukana ongelmien rakentumisessa. (Weinberg 2008, 2016, 86.)

Tutkimuksesta heijastuu, kuinka pohjoismainen universalismi on 2000-luvulla saanut väistyä epäoikeudenmukaisuutta ylläpitävään eriarvoisuuteen. Juho Saaren (2015) mukaan voidaan puhua uusista "jättiläisistä" Beveridge-raportin (1942) aikaisen jättiläisten sijaan, joiden myötä ylläpidetään jatkuvan talouskasvun vaadetta, toteutetaan hyväosaisia hyödyttäviä järjestelmiä samanaikaisesti heikentäen sosiaaliturvaa; köyhyys ja huono-osaisuus ovat muuntuneet ilmiöinä sekä luonnolliseksi että väistämättömiksi. Siten osa ihmisistä tulee eriarvoistumisen myötä työnnettyksi marginaaliin; köyhyys sekä syrjään joutuminen kietoutuvat yhteen. Köyhyyden taustalta on siten löydettävissä yhteiskunnan rakenteisiin sidoksissa olevia tekijöitä, kuten työttömyyttä ja syrjäytymistä. Yhteiskunnalliset tekijät köyhyyden taustoilta on

tämän tutkimuksen mukaan tulkittavissa siten, että yhteiskunta osaltaan tuottaa köyhyyttä kohdistamalla leikkauksia heikompiosaisiin. Keskeinen jakolinja suomalaisessa yhteiskunnassa liittyy työmarkkinoihin, sen sisäpuolella oleviin ja ulkopuolisiin. Työmarkkinoiden jako ulottuu myös terveystalouteen; toisille tarjolla on perusterveydenhuolto ja toisille työn kautta tuleva työterveyshuolto. Sosiaaliturvajärjestelmä Suomessa osoittaa tarjoavansa hyvät edut työmarkkinoiden sisäpuolisille, mutta ulkopuolisille heikot. (Hiilamo ym. 2010, 7, 39.) Työmarkkinoiden ulkopuolella olevia kohtaa syrjäytyminen sekä taloudellisesti että terveydellisesti. Köyhyyden ymmärtäminen myös syrjäytymisenä edellyttää jotain, joka syrjäyttää; voidaan puhua yhteiskunnan syrjävästä kulttuurista, missä työn tekeminen toimii ihmisarvon mittarina ja siten sen myötä osana kapeutuvan normaliteetin vaatimuksista.

6.3 Sosiaalityön köyhyyssoikeus ja köyhyysparadoksi; tarve sitoutua uudelleen köyhyyden torjuntaan ja vahvaan köyhyystietoisuuteen

Köyhyys sosiaalisena ongelmana on osa sosiaalityön perinteistä tehtäväkenttää. Tämän kirjallisuuskatsauksen mukaan nykyisen sosiaalityön käytännöissä köyhyys lähtökohtaisesti katsotaan olevan asiakkaan luonnollinen olotila, eikä köyhyyttä ”nähdä” omana ongelmanaan. Cummins (2018) on tulkinnut, että sosiaalityön köyhyyssoikeus on myös ”köyhyysparadoksi” tiedon kehittämisen asiayhteyden kytkettynä, sillä sosiaalityön tutkimusta on vain vähän siitä, millaista erityistä köyhyystietoa sosiaalityö tarvitsee huolehtiakseen köyhästä väestöosasta. Sosiaalityön käytännöissä köyhyys on Krumer-Nevo ym. (2013) tutkimuksen mukaan ”normalisoitu”. Tämänkaltaisen tilanne sosiaalityössä vaikuttaa myös siihen, kuinka sosiaalityöntekijä tunnistaa köyhyyden seurauksia asiakkaan elämässä ja kuinka tärkeänä osana sosiaalityötä köyhyys ymmärretään. Tämän tutkimus viittaa tilanteeseen, jossa sosiaalityön käytännön mallit köyhyydestä muuttuvat vasta kun sosiaalityöntekijöiden ajattelutapa köyhyydestä muuttuu, ja vaikuttavuus voi syntyä vasta sen jälkeen, kun tieto johtaa toimintaan. Rakenteellinen sosiaalityö keskeisesti tavoittelee tuotetun tiedon välityksellä myös muutosta heikompiosaisien hyvinvointiin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat sosiaalityön tarpeen uudelleen sitoutua köyhyyden torjuntaan ja vahvaan köyhyystietoisuuteen. Näin erityisesti siksi, että köyhät ihmiset edustavat sosiaalityön asiakaskunnasta suurimman osan. Sosiaalityö on professiona oikeuttanut itsensä erityisesti köyhyyteen ja köyhien auttamiseen liittyvän

tehtävän kautta, mutta kuten Synnöve Karvinen-Niinikoski ja Tero Meltti (2005) osoittavat, sosiaalityö näyttää luopuneen tästä ammattikuntaansa kuuluvasta tehtävästä.

Tämä kirjallisuuskatsaus osoittaa alkulähteen sosiaalityön toimintamallien ja toimintapuitteiden kehittymisen muutoksille löytyvän 1990-luvun aikakaudesta, jolloin sosiaalityö omassa kehitymisprosessissaan yhdistyi hyvinvointivaltion kehitykseen. Kirsi Juhila (2006) vahvistaa hyvinvointivaltion ja sen sosiaalipoliittisen järjestelmän toimivan myös sosiaalityön olennaisena toimintaympäristönä. Yhteiskunta ja siinä vallitsevat arvot, kuten yksityisen vastuun painotus, kilpailukyvyyn, tuottavuuden ja tehokkuuden vaateet yltävät myös sosiaalityöhön ja luovat osaltaan myös Tuomo Kokkosen (2019) mukaan muutosta sosiaalisten ongelmien normaaliuden rajoihin.

Sosiaalityön toimintaan ja tehtäviin sisältyy keskeisenä tavoite ja pyrkimys muuttaa yhteiskunnan rakenteita oikeudenmukaisemmaksi. Köyhyyden näkeminen sosiaalisena ongelmana tuottaa näkökulmaa sen yhteiskunnallisesta luonteesta. Siten yksittäisten vaikeuksien taustoja sekä taloudellista ja sosiaalipoliittista kontekstia tutkimalla autetaan yhteisöllistämään yksilön ongelmia. Samalla sosiaalityöntekijät tulevat siirtyneeksi yksilöllisestä lähestymistavasta yhteisöllisempään asenteeseen. (Weinberg 2008.)

Köyhyystietoinen sosiaalityö tämän tutkimuksen mukaan on köyhyyden näkeminen yksittäisen asiakkaan ongelmien kietoutumisena yhteiskunnallisiin ja hyvinvointipolitiikan kehyksiin. Sosiaalityön asiantuntijuus ja eettinen osaaminen yhdistyvät asiakkaiden oikeuksien tuntemisessa myös köyhyyden kohdalla. Sosiaalityössä tarvitaan kriittistä ajattelua ja rohkeutta tarkastella asiakkaidensa olemassa olevaa suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan; taju oikeudenmukaisuudesta huomioi eri näkökulmia sosiaalisen todellisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tarkastelussa. Rakenteellinen sosiaalityö osaltaan ehdottaa huomioimaan niin moraalisen kannan kuin arvopohjan yhteiskunnallisissa kysymyksissä, jolloin voidaan erottaa rakenteisiin kietoutuvia tekijöitä sosiaalisten ongelmien taustoilta. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisessa tarvitaan tietoa ja ymmärrystä niin rakenteiden kuin sosiaalityön toimintaympäristöjen merkityksistä yksilön ja yhteiskunnan välisissä suhteissa. Niin kauan kuin yhteiskunnassa esiintyy köyhyyttä, tarvitaan sosiaalityötä köyhyyden vähentämiseen ja poistamiseen, eikä tätä tehtävää voida toteuttaa silloin, kun köyhyys on normalisoitu sosiaalityön asiakkaan luonnolliseksi olotilaksi. Sosiaalityön köyhyysparadoksi tuottaa näkymättömyyden kasvot köyhyyteen.

7 YHTEENVETO

Tutkielmassa on integroivan kirjallisuuskatsauksen keinoin haettu vastausta siihen, miten köyhyys näyttäytyy tutkimuskirjallisuudessa ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana, ja mitä on köyhyystietoinen sosiaalityö. Näin ollen sosiaalityön oma tieteenala on määrittänyt tutkimuskohteen, ja köyhyyden ilmiön tutkimusta ovat ohjanneet kysymysmuodossa esitetyt tutkimusongelmat. Tutkimuksen viitekehystenä ovat toimineet köyhyyttä ja hyvinvointipolitiikkaa sekä pohjoismaista hyvinvointivaltiota käsittelevä yhteiskuntatieteellinen tutkimuskirjallisuus ja Jyväskylän yliopiston tietokannoista koottu aineisto on tulkittu, kuvattu ja tiivistetty kriittiseksi synteesiksi. Analyysimenetelmän valintaa on vahvasti ohjannut tutkimusongelman luonne. Kuvauksessa kirjallisuuskatsauksessa aineiston kokoamisen osalta on painotettu aikaisemman tutkimuksen sisällöllisessä valinnassa kirjallisuutta, jossa on ollut käynnissä jatkuva sekä vastavuoroinen pohdinta ja harkinta suhteessa tutkimuskysymyksiin, jolloin myös valittu aineisto on tarkentunut koko tutkimusprosessin ajan. (Kangasniemi ym. 2013, 296.)

Tutkielmassa on tarkasteltu moniulotteista köyhyyttä sen hyvinvointivaltiollisessa kontekstissa. Tutkielmalla on vastattu myös osaltaan hyvinvointipolitiikkaan ulottuvaan tiedon tuottamiseen. Köyhyyden rooli suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa koki muutoksen 1990-luvun laman aikana, sillä 1980–1990-luvuilla suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui siirtymä hyvinvoinnin yleisenä olleesta tasosta kohti huono-osaisuutta. Sosiaalipolitiikan ideologinen muutos vakiinnutti näkemyksen, kuinka huono-osaisuutta ja lisääntyvää köyhyyttä voi ilmetä myös kasvuun ja työllisyyteen keskittyneessä hyvinvointivaltiossa. (Saari 2005, 122–124.) Moniulotteinen köyhyys haastaa tutkijaa aina omana aikakautenaan, sillä köyhyyden ilmiö muuttuu yhteiskunnan muutoksien mukana.

Köyhyys on sosiaalityön tutkimusaiheena aina ajankohtainen, sillä kuten Anna-Maria Isola, Elina Turunen ja Heikki Hiilamo (2016) ovat todenneet, köyhyys näyttää jääneen pysyväksi ilmiöksi suomalaisessa todellisuudessa. Näin siitä huolimatta, että köyhyysongelma oletettiin voitetuksi pohjoismaisen sosiaalipolitiikan ja universaalien hyvinvointivaltion kehittämisen myötä. (mt., 2016, 150.)

Teoreettisena lähestymistapana tutkielmassa on hyödynnetty Merlinda Weinbergin (2008) rakenteellisen sosiaalityön teoriaa, joka moraaliteoriana ehdottaa yhteisöllistämään yksittäisiä ongelmia tutkimalla sosiaalipoliittista ja taloudellista kontekstia. (Weinberg 2008). Anneli Pohjola (2014) on todennut, kuinka kriittiseen sosiaalityöhön teoreettisesti liittyvä rakenteellinen sosiaalityö kohdistaa huomionsa yhteiskunnan epätasa-arvoisiin suhteisiin ja asettaa keskiöön yhteiskunnan sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten ulottuvuuksien tarkastelun. Siten rakenteelliseen sosiaalityöhön on liitettävissä oleellisena muutostyö sekä kriittinen suhde todellisuuteen. (mt., 2014, 17–22.) Tutkielmassa on katsottu uudistava rakenteellinen sosiaalityö ja tiedon tuottaminen keskeisimpänä muutokseen johtavana tekijänä verrattaessa eri lähestymistapojen vaihtoehtoja rakenteellisesta sosiaalityöstä.

Vastauksena tutkimuskysymykseen on köyhyyden yhteiskunnallisena ongelmana osoitettu tulevan ylläpidetyksi 1990-luvun lamaa seuranneilla hyvinvointipolitiikan muutoksilla, jolloin myös muodostuivat köyhyyden ja työn uudet tulkinnat. Siten ei enää katsottu sosiaaliturvaa köyhyyden torjumisen keinona, vaan aiheuttamassa hyvinvointitappiota synnyttäviä loukkuja, mikä puolestaan on siirtänyt sosiaaliturvan painopisteen kannustavuuden lisäämiseen. (Kuivalainen ym. 2005, 68–69). Työhön kannustaminen ja siihen velvoittava workfare-politiikka on lähtökohdiltaan pohjannut uusliberalismin näkökulmaan, jossa riippuvuus hyvinvointivaltiosta edustaa ongelmakansalaisuutta. Sosiaalityön kohdalla uusliberalismin hallinnon muodot ovat tuottaneet organisaatiolähtöisyyttä sekä taloudellista valvontaa, joiden edessä sosiaalityön ammattieettiset toimintaperiaatteet ovat joutuneet alistumaan. (Juhila 2006, 70–75.)

Köyhyyden syyt ovat siirtyneet hyvinvointivaltion muutosten myötä yksilön omalle vastuulle. Tämä tutkielma on osoittanut kaikista vakavimman köyhyyden osuvan pitkäaikaistyöttömiin. Anne-Maria Isolan ja Esa Suominen (2016, 43) mukaan työttömyys, työkyvyttömyys ja tuloköyhyys tekijöinä selittävät myös toimeentulotuen asiakkuutta sekä sen tarvetta. Suomalaisen hyvinvointivaltioprojektin kehityskulku 1990-luvun talouskriisiin ja sitä seuranneen laman myötä käynnisti pysyviä muutoksia hyvinvoinnin rakentumiseen, tämän seuraukset näkyvät 2000-luvulla heikentyneenä sosiaaliturvana. Pohjoismaainen universalismi on saanut väistyä epäoikeudenmukaisuutta ylläpitävään eriarvoisuuteen, missä yhteiskunta osaltaan tuottaa köyhyyttä kohdistamalla leikkaustarpeet heikompiosaisiin; siten yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja kulttuuri vaikuttavat myös tapaan hoitaa moraalikysymyksiä.

Tämän tutkimuksen mukaan köyhyyden edelleen on kohdentunut "laiska köyhä" ja "laiska työtön" kulttuurinen tulkinta, jonka näkyvä muoto ilmenee kaventuneessa solidaarisuudessa heikompiosaisia kohtaan sekä poliittisissa päätöksissä heikompiosasten toimeentuloon. Vastauksena siihen, mitä on köyhyystietoinen sosiaalityö, on tämän tutkimuksen mukaan köyhyyden näkeminen yksittäisen asiakkaan ongelmien kietoutumisena yhteiskunnallisiin ja hyvinvointipolitiikan kehyksiin. Sosiaalityöhön kohdistuu tarve uudelleen sitoutua köyhyyden torjuntaan ja vahvaan köyhyystietoisuuteen, sillä tämän tutkimuksen mukaan sosiaalityön käytännöissä köyhyys katsotaan asiakkaan luonnolliseksi olotilaksi, eikä köyhyyttä "nähdä" omana ongelmanaan. Sosiaalityössä asiakkaiden köyhyys on normalisoitu ja näin ollen sosiaalityön tutkimusta on vähän siitä, millaista erityistä köyhyystietoa sosiaalityö tarvitsee huolehtiakseen köyhästä väestöosasta. Siten sosiaalityön köyhyyssokeus on samalla myös "köyhyysparadoksi", jolla on kytkös myös tiedon tuottamisen kysymyksiin.

8 POHDINTA

Moniulotteinen köyhyys on tutkimuskohteena haastava eikä täydellistä ratkaisua köyhyyteen ole löydetty tässäkään tutkielmassa. Sen sijaan kirjallisuuskatsaus on tuottanut kuvaa köyhyydestä hyvinvointivaltion kontekstissa yhteiskunnallisena ilmiönä ja myös sosiaalisena ongelmana, joihin tutkimuskysymyksinä haettiin vastausta. Köyhyyden ilmiön tarkastelu sosiaalityön tutkimuksena on relevanttia ja aina ajankohtaista niin kauan kuin yhteiskunnassa esiintyy köyhyyttä. Rakenteellisen sosiaalityön teoria puolestaan muodostaa tarpeellisen kehyksen rajaamaan muutoin laajalle ulottuvaa tutkimuskohdetta. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys on tarpeessa saada aikaan muutosta rakenteellisiin epäkohtiin ja tunnistaa hyvinvointipoliittisia pyrkimyksiä, yhteiskunnassa vallitsevia arvoja sekä juurisyitä köyhyyden ilmiössä. Siten tämän tutkielman punaisena lankana voidaan pitää rakenteellisen sosiaalityön teoriaan (Weinberg 2008) sisältyvää sosiaalista oikeudenmukaisuutta, mikä moraaliteorianä johdattaa tarkastelemaan hyvinvointivaltiossakin esiintyviä, epätasa-arvoa tai eriarvoisuutta ylläpitäviä prosesseja.

Teoreettisen ja kriittisen ajattelun kehittyminen on Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen sosiaalityön professorin, Aila-Leena Matthieksen (2009, 14) mukaan avain paremmin ymmärtää ja myös selittää maailmaa. Matthies on myös todennut kriittisen ajattelun mahdollistavan sekä sosiaalisten että poliittisten prosessien tunnistamisen merkityksineen sekä pintaa syvemmillä menevän tietoisuuden tuottamisen.

Tutkimusmetodina integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa laajan ja monipuolisen kuvauksen tutkimuskohteesta. Tieteenfilosofisena pohdintana köyhyyden haastavaa tutkimuskohdetta olisi voinut tarkastella myös monella muulla tavoin, kuten kriittisen realismin pohjalta tai jopa tutkimusmenetelmän osalta historiallisen tutkimuksen keinoin. Yhdistämällä historiantutkimusta laadulliseen, hermeneuttiseen lähestymistapaan, köyhyyttä olisi voinut tarkastella sosiaalityön kehityksen myötä

merkityskysymyksineen ja kuvata sosiaalityön suhdetta köyhyyteen oman oppialan kehityksen kautta. Tällöinkin tutkijan tehtävänä olisi täsmentää merkityksien osalta, tutkiiko vain käsityksiin liittyviä merkityksiä vai kokemuksiin kiinnittyviä merkityksiä. Samoin kuin tämä sosiaalityön opinnäytetyönä tehty kirjallisuuskatsaus, myös historiantutkimus usein sisältää suuren määrän alkuperäislähteitä.

Tutkielmaa tehdään vallitsevassa ajassa, ja tämän tutkielman osalta aikakauteen ovat liittyneet maailmanlaajuinen pandemia sekä Venäjän aloittama hyökkäysota Ukrainaan. Kuten ei ole olemassa rakenteista vapaata sosiaalityötä, ei ole myöskään nykyisen maailman kriiseistä vapaata tutkielman tekijää. Siten arvioitaessa miten tämä tutkielma on onnistunut, on tutkielmassa edetty argumentoiden asioiden kautta ja vastattu tutkimuskysymyksiin tarkastelemalla köyhyyttä hyvinvointivaltion kehityksissä ja siten myös sosiaalityön toimintaympäristöissä. Subjektiivisuuden aiheuttamaa vinoumaa on tässä kirjallisuuskatsauksessa pyritty välttämään huolellisen taustatyön, tutkimuskysymysten muotoilun ja harkitun tarkastelunäkökulman valinnalla. Kuitenkin keskeinen haaste tämän tutkielman onnistumisessa on laajaan aineiston tulkinnaan liittyvät kysymykset, ja selkeästi rajatut tutkimuskysymykset olisivat osaltaan vähentäneet haasteita aineiston tulkinnaissa.

1990-luvun laman merkitykset köyhyyden ilmiöön näkyvät nykyisen sosiaalityön käytännöissä. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa edelleen ilmenee köyhyyttä ja leipäajonoja, jotka marginaaliseen sosiaalipolitiikkaan siirtyneessä yhteiskunnassa tuottavat osaltaan eettistä haastetta ja ristiriitaa sosiaalityön perinteisiin arvoihin ja tehtävään. Jatkotutkimuksena on mahdollista etsiä laadullisin keinoin vastauksia siihen, minkälaisena sosiaalityöntekijät näkevät toteuttaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoitetta yhtenä rakenteellisen sosiaalityön elementeistä, ja miten sosiaalityöntekijät onnistuneesti voisivat toteuttaa perinteistä tehtäväänsä köyhyyden vähentämiseksi ja poistamiseksi uudella, köyhyydestä ulospääsyn askeleita mahdollistavalla tavalla.

Siten tämän kirjallisuuskatsauksen eräänä merkityksenä on mahdollista nähdä hyvinvointivaltion rakenteellisten tekijöiden ja vallinneen poliittisen ideologian esiintuomista hyvinvointivaltiokehityksen taustoilta. Tutkielma on myös omalta osaltaan panos sosiaalityön tutkimukseen ja keskusteluun, sillä tutkimusraportti on sosiaalityön pro gradu -tutkielmana julkinen. Moniulotteisen köyhyyden ja sitä selittävien tutkimusten tarkastelu on tuottanut tietoa myös sosiaalityön käytäntöön ja sen kehittämiseen. Kirjallisuuskatsaus opinnäytetyönä osaltaan syventää sosiaalityön asiantuntijuutta ja erityisosaamista köyhyydestä ilmiönä ylitse yksilö- ja perhekohtaisten tarkastelujen. Tämä pro gradu -tutkielma yhtä hyvin lisää tietoa kaikille lukijoilleen, jotka jonkin ei-toivotun elämäntapahtuman seurauksena voivat olla niitä tulevia köyhiä.

LÄHTEET

- Aveyard, Helen (2014): *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide*. Maidenhead: Open University Press.
- Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari (2010) *Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa*. Teoksessa Heikki Hiilamo ja Juho Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Tampere: Juvenes Print, 45–46.
- Callahan Jamie L. 2014. *Writing Literature Reviews: A Reprise and Update*. *Human Resource Development Review* 13 (3). [online]. Luettu 19.2.2022.
< <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1534484314536705>>; Luettu 19.2.2022.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Cummins, Ian (2018). *Poverty, inequality and social work: The impact of neo-liberalism and austerity politics on welfare provision*. Policy Press.
- Davis, Ann & Wainwright, Sue (2005) *Combating Poverty and Social Exclusion: Implications for Social Work*. *Social Work Education*. Vol. 24, No. 3, April 2005, pp. 259–261.
- Dorling, Daniel (2010) *Injustice. Why Social Inequality Persist*. Bristol: Policy Press.
- Eskola, Marjatta (2003) *Aina voi tehdä toisin*. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Juva: WS Bookwell Oy, 114–115.
- Feldman, Guy (2019). *Towards a relational approach to poverty in social work: Research and practice considerations*. *The British Journal of Social Work*, 49(7), 1705–1722.
- Flinkman, Mervi & Salanterä, Sanna (2007) *Integroitu katsaus – Eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa*. Teoksessa Kirsi Johansson & Anna Axelin & Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja*. A:51/2007. Turun yliopisto. 84, 91, 94–95.
- Gilbert, Neil (2004) *Transformation of the Welfare State. The Silent Surrender of Public Responsibility*. Oxford University Press, New York & Oxford.

- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014):2. 152.
- Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (2010) Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa Heikki Hiilamo ja Juho Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. Tampere: Juvenes Print, 27.
- Hirvilampi, Tuuli & Mäki Sari Toimeentulovaikeuksia, yksinäisyyttä ja alemmuuden kokemuksia. Perusturvan saajien rajalliset toimintamahdollisuudet. Teoksessa Olli Kangas & Mikko Niemelä & Anu Raijas (toim.) *Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta*. Tampere: Juvenes Print.
- Hämäläinen, Juha (2017) Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014*. 3.painos. EU: Unipress, 64–77.
- Ilmakunnas, Ilari (2021) The peculiar patterns of age-specific at-risk-of-poverty rates: An analysis of poverty trends in 30 European countries. The Finnish Centre for Pensions, Helsinki, Finland. INVEST Research Flagship Center, University of Turku, Finland [online]
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143092/The-peculiar-patterns-of-age-specific-at-risk-of-poverty-rates-An-analysis-of-poverty-trends-in-30-European-countries.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. >;Luettu 30.11.2021.
- Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016): 2, 150.
- Isola, Anna-Maria & Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty–A Longitudinal Narrative Study From Finland. *Journal of Social and Political Psychology*, 2021, Vol. 9(2), 654.
- Jacobson, Jodi Frey & Sherraden, Margaret & Birkenmaier, Julie & Callahan, Christine (2017) Financial Capability and Asset Building in Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 53:1, 79.
- Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 140-141.
- Julkunen, Raija (2017) Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavana. *SoPhi* 137.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55748/978-951-39-7146-5.pdf?sequence=1>. Luettu 6.11.2021.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Tampere: Juvenes Print, 23.

- Kallio, Johanna & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2011) Suomalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhiin kohdistuvista auttamisstrategioista. *Janus* vol 19 (3) 2011, 251.
- Kangas, Olli & Rittakallio, Veli-Matti (2008) Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. 61/2008 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2005) Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Köyhyyspolitiikka johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 30-32.
- Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*: 2013, 25 (4), 233, 297-298, 295.
- Kantola, Anu & Kuusela Hanna (2019) *Huipputuloiset Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- Karisto, Antti (2016) Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 33-35.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Meltti, Tero (2005) Muutosprosesseissa ristiriitaistuva sosiaalityö. Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. SoPhi 76. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 43-45.
- Kauhanen, Arttu & Riihelä, Marja & Tuomala, Matti (2020) Köyhyys ja kyhyiden pitkittyminen Suomessa. *Kansantaloudellinen aikauskirja - 116. vsk. - 1/2020*.
- Kivipelto, Minna (2022) Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL. Raportti 1/2022, 13-16.
- Kokkonen, Tuomo (2019) *Politiikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä*. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Petrelius (toim.) *Yhteiskunnallisen paikkansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 65-66.
- Kokkonen, Tuomo (2016) *Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa*. T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuuskäsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. *Jyväskylä Studies in education, psychology and social research* 557.
- Korpela, Tuija & Heinonen, Hanna-Mari & Laatu, Markku & Raittila, Simo & Ylikännö, Minna (2020) *Johdanto*. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) *Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit*. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 10-15.
- Kotiranta, Tuija & Haaki, Raili & Niemi, Petteri (2011) *Sosiaalisuus ja sosiaalinen hyvinvointi*. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri niemi & Raili Haaki (toim.) *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 242-243.

- Kotiranta, Tuija & Mäntysaari, Mikko (2008) Johtopäätöksiä ja jatkokeskustelun aiheita. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta, Helsinki: Gaudeamus, 317–318.
- Krumer-Nevo, Michal & Monnickendam, Menachem & Weiss-Gal, Idit (2013) Poverty-aware Social Work Practice: A Conceptual Framework for Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 45:2, 225-227.
- Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2010): 4, 378.
- Kuivalainen, Susan & Airio, Ilpo & Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2005) Suomalainen köyhyyspolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki, 68-69.
- Laatu, Markku & Airio, Ilpo & Mattila, Hannu (2020) Perustoimeentulokiasiakkaiden käsityksiä ja kokemuksia toimeentulotukiuudistuksesta ja Kelan palveluista. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 116, 124.
- Laihiala, Tuomo (2018) Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista. Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevaisuus. Itä-Suomen yliopisto. *Dissertations in Social Sciences and Business Studies* No 163.
- Linnanvirta, Suvi & Kroll, Cristian & Blomberg, Helena (2020) Ruoka-avun saajien näkemykset toimeentulotukiuudistuksesta. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 154.
- Loke, Vernon & Birkenmayer, Julie & Hageman, Sally. A (2017) Financial Capability and Asset Building in the Curricula: Student Perceptions. *Journal of Social Work Education*, 53:1, 84-98.
- Matthies, Aila-Leena (2021) Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinnan: Gaudeamus, 276-277.
- Matthies, Aila-Leena (2009) Sosiaalityön aikuisopinnot koulutusyhteiskunnan virtauksissa. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Sirkka Alho-Konu & Tuomo Kokkonen (toim.) Sosiaalityö aikuisopintoina. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 14.
- Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1778.
- Mills, C. Wright (1990) Sosiologinen mielikuvitus. Käännös Antti Karisto & Esa Konttinen & Pentti Takala & Hannu Uusitalo. Helsinki: Yliopistopaino.

- Moisio, Pasi (2006) Suhteellinen köyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 6, 639.
- Mullainathan, Sendhil & Eldar Sharfir. 2013. *Scarcity. Why having too little means so much*. New York: Times Books, Henry Holt and company.
- Mullaly, Bob & Dupre, Marilyn (2019) *The New Structural Social Work. Ideology, Theory and Practice*. Fourth Edition. Oxford University Press.
- Mäntysaari, Mikko (2016) Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 75-85.
- Mäntysaari, Mikko & Kotiranta Tuija (2011) Sosiaalinen sosiaalipolitiikan historiassa. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 25.
- Määttä, Anne (2012) Perusturva ja poiskäännyttäminen. *Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja A. Tutkimuksia* 36.
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho (2013) Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto. Teemakirja 10. Tampere: Juvenes Print, 13.
- Niemi, Petteri (2008) Johdanto. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 10.
- Nieminen, Liisa (2001) *Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe*. Helsinki: Talentum.
- Niiniluoto, Ilkka & Haaparanta Leila (1995) *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsingin yliopiston filosofian osaston julkaisuja 3. Helsinki.
- OECD (2008) *Growing Unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*. Pariisi: OECD, 2008, 28.
- Payne, Malcolm (2014) *Modern Social Work Theory*. 4th edition. Palgrave Macmillan.
- Pohjola, Anneli (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*, 28.
- Pohjola, Anneli (2017) Muutoksen ja ajan moninaisuus sosiaalityössä ja sen tutkimuksessa. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim) *Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Juvenes Print, 70-73.
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen. *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014*. EU: Unipress, 17-25.
- Pohjola, Anneli (2003) Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Juva: WS Bookwell Oy, 159-161.
- Pohjola, Anneli (2018) Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Tarja Juvonen & Jari Lindh & Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018*. Painettu EU:ssa, 288.

- Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 92-94.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen. Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalitutkimuksen vuosikirja 2014. EU: Unipress, 292-293.
- Ranta-Tyrkkö, Satu & Mäntysaari, Mikko (2017) Epilogi. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Juvenes Print, 245.
- Raunio, Kyösti (2010) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Saar-Heiman, Yuval & Krumer-Nevo, Michal. (2020). 'You decide': Relationship-based knowledge and parents' participation in high-risk child protection crisis interventions. *The British Journal of Social Work*, 50(6), 1743-1757.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus Oy. Helsinki.
- Saari, Juho (2005) Köyhyyspolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 13.
- Saari, Juho (2020) Samassa veneessä. Jyväskylä: Docnto Oy.
- Saari, Juho & Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Tallinna: Gaudeamus.
- Saari, Juho & Taipale, Sakari & Kainulainen, Sakari (2013) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkealoulun julkaisuja A Tutkimuksia 38. Tampere: Juvenes Print.
- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kunnallisan alan kehittämistätiön Tutkimusjulkaisusarja-sarjan julkaisu nro 89. Vammala: Sastamalan kirjapaino Oy.
- Sallila, Seppo (2009) Hyvinvointivaltion optimaalisen köyhyyspolitiikan määrittelyä. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatuskirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4.
- Salonen, Toivo (2015) Metodi, teoria ja filosofia. Teoksessa Toivo Salonen & Seppo I Sotasaari (toim.) Ajatuksia tutkimiseen. Metodisia lähtökohtia. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 12.
- Sen, Amartya (1983). Poor, Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers* 35 (2): 153-169.
- Sennet, Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Tampere: Vastapaino.
- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Itä-Suomen

- yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja No 28.
- Sipilä, Jorma & Anneli Anttonen (2016) Universalismi ja sen vaihtoehdot. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttiniemi & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 57-67.
- Sosiaaliturvakomitean julkaisuja (2022) Ansiotyön ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen. Sosiaaliturvakomitean ongelmaraportti. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2022 (2). Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto. [online]
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163753/Sosiaaliturvakomitea_2022_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 12.3.2022.
- Spicker, Paul (1999). Definitions of Poverty: Eleven Clusters of Meaning. Teoksessa Gordon, D. ja Spicker, P. (toim.): The International Glossary on Poverty International Studies in Poverty Research: ss.Cape Town, Dhaka, Bangkok, London and New York: IPSR Books, The University Press, White Lotus, Zed Books.
- Spicker, Paul (2001). Cross-national comparisons of poverty: reconsidering methods. *International Journal of Social Welfare* 10 (3): 153-163.
- Strier, Roni & Nouman, Hani & Kantarovitch, Nuvit (2021) Knowing poverty: Social workers' perceptions of poverty knowledge. *Journal of Social Work* 1 issue: 1, 1-9. 2021.
- Stoeffler Stephen W. & Joseph, Rigaud (2020) Poverty and Social Justice: The Building Stones of Social Work Identity. *Journal of Poverty*, 24:4, 284-299.
- Suomen virallinen tilasto (2021) Elinolotilasto [online]
https://www.stat.fi/til/eot/2020/01/eot_2020_01_2021-02-09_tie_001_fi.html.
 Luettu 10.3.2022.
- Svenlin, Anu-Riina & Aila-Leena Matthies & Turtiainen, Kati (2021) Kohti tietoon perustuvaa aikuissosiaalityötä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinnan: Gaudeamus, 286-287.
- Taskutilasto Kela (2021) Perustoimeentulotuki. [online]
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331591/Taskutilasto_2021.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu 10.3.2022.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2019) Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015-2019. THL - Työpaperi 6/2019. Helsinki: Punamusta Oy.
- Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.
- Torraco, J. Richard (2005) Writing integrative literature reviews: Guidelines and examples. *Human Resource Development Review*, 4 (3), 361-363.
- Townsend, Peter (1979) Poverty in the United Kingdom. Lontoo: Penguin.
- Tuomela, Raimo & Mäkelä, Pekka (2011) Sosiaalinen toiminta. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 87-88.

- Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Marjatta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salo-vaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39-40, 53.
- Vaarama, Marja (2011) Sosiaalipolitiikka tänään. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka – Hukassa vain uuden jäljillä? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 12. Helsinki: Unigrafia Oy, 23.
- Vaininen, Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1664.
- Vilkka, Hanna (2005) Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Vornanen, Riitta & Hämäläinen, Juha & Törrönen, Maritta (2016) Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 202–209.
- Weinberg, Merlinda (2016) Critical Approaches to Ethics in Social Work: Kaleidoscope not bleach. Social Alternatives Vol. 35 No 4, 2016, 86.
- Weinberg, Merlinda (2008) Structural Social Work: A Moral Compass for Ethics in Practice. Merlinda Weinberg. Critical Social Work. Volume 9, No.1. [online] <<https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/view/5761>>; Luettu 12.2.2019.

LIITTEET

LIITE 1

TAULUKKO 1 Tutkielman aineistossa käytetyt lähteet

Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari (2010) Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Tampere: Juvenes Print, 45-46.
Cummins, Ian (2018). Poverty, inequality and social work: The impact of neoliberalism and austerity politics on welfare provision. Policy Press.
Davis, Ann & Wainwright, Sue (2005) Combating Poverty and Social Exclusion: Implications for Social Work. Social Work Education. Vol. 24, No. 3, April 2005, pp. 259-261.
Dorling, Daniel (2010) Injustice. Why Social Inequality Persist. Bristol: Policy Press.
Eskola, Marjatta (2003) Aina voi tehdä toisin. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Juva: WS Bookwell Oy, 114-115.
Feldman, Guy (2019). Towards a relational approach to poverty in social work: Research and practice considerations. The British Journal of Social Work, 49(7), 1705-1722.
Gilbert, Neil (2004) Transformation of the Welfare State. The Silent Surrender of Public Responsibility. Oxford University Press, New York & Oxford.
Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):2. 152.
Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (2010) Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa Heikki Hiilamo ja Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Tampere: Juvenes Print, 27.
Hirvilammi, Tuuli & Mäki Sari Toimeentulovaikeuksia, yksinäisyyttä ja alemmuuden kokemuksia. Perusturvan saajien rajalliset toimintamahdollisuudet. Teoksessa Olli Kangas & Mikko Niemelä & Anu Rajjas (toim.) Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta. Tampere: Juvenes Print.

<p>Ilmakunnas, Ilari (2021) The peculiar patterns of age-specific at-risk-of-poverty rates: An analysis of poverty trends in 30 European countries. The Finnish Centre for Pensions, Helsinki, Finland. INVEST Research Flagship Center, University of Turku, Finland [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143092/The-peculiar-patterns-of-age-specific-at-risk-of-poverty-rates-An-analysis-of-poverty-trends-in-30-European-countries.pdf?sequence=1&isAllowed=y. >;Luettu 30.11.2021.</p>
<p>Isola, Anna-Maria (2016) Suomalainen köyhyys. Helsinki: Into Kustannus Oy.</p>
<p>Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016): 2, 150.</p>
<p>Isola, Anna-Maria & Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty – A Longitudinal Narrative Study From Finland. Journal of Social and Political Psychology, 2021, Vol. 9(2), 654.</p>
<p>Jacobson, Jodi Frey & Sherraden, Margaret & Birkenmaier, Julie & Callahan, Christine (2017) Financial Capability and Asset Building in Social Work Education. Journal of Social Work Education, 53:1, 79.</p>
<p>Jokinen, Arja (2016)) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 140-141.</p>
<p>Julkunen, Raija (2017) Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavana. SoPhi 137. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55748/978-951-39-7146-5.pdf?sequence=1. Luettu 6.11.2021.</p>
<p>Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Tampere: Juvenes Print, 23.</p>
<p>Kallio, Johanna & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2011) Suomalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhiin kohdistuvista auttamisstrategioista. Janus vol 19 (3) 2011, 251.</p>
<p>Kangas, Olli & Rittakallio, Veli-Matti (2008) Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. 61/2008 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Vammala: Vammalan kirjapaino</p>
<p>Karisto, Antti (2016) Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 33-35.</p>
<p>Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Meltti, Tero (2005) Muutosprosesseissa ristiriitaistuva sosiaalityö. Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta</p>

Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi 76. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 43-45.
Kauhanen, Arttu & Riihelä, Marja & Tuomala, Matti (2020) Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa. Kansantaloudellinen aikauskirja - 116. vsk. - 1/2020.
Kokkonen, Tuomo (2019) Poliittika sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Petrelius (toim.) Yhteiskunnallisen paikkansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 65-66
Kokkonen, Tuomo (2016) Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa. T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuuskäsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 557.
Korpela, Tuija & Heinonen, Hanna-Mari & Laatu, Markku & Raittila, Simo & Ylikännö, Minna (2020) Johdanto. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) Ojista allikkoon? Toimeentulotuki uudistuksen ensi metrit. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 10-15.
Kotiranta, Tuija & Haaki, Raili & Niemi, Petteri (2011) Sosiaalisuus ja sosiaalinen hyvinvointi. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri niemi & Raili Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 242-243.
Kotiranta, Tuija & Mäntysaari, Mikko (2008) Johtopäätöksiä ja jatkokeskustelun aiheita. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta, Helsinki: Gaudeamus, 317-318.
Krumer-Nevo, Michal & Monnickendam, Menachem & Weiss-Gal, Idit (2013) Poverty-aware Social Work Practice: A Conceptual Framework for Social Work Education. Journal of Social Work Education, 45:2, 225-227.
Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990-2005. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010): 4, 378.
Kuivalainen, Susan & Airio, Ilpo & Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2005) Suomalainen köyhyyspolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki, 68-69.
Laatu, Markku & Airio, Ilpo & Mattila, Hannu (2020) Perustoimeentulotukiasiakkaiden käsityksiä ja kokemuksia

toimeentulotukiuudistuksesta ja Kelan palveluista. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 116, 124.

Laihiala, Tuomo (2018) Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista. Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevaisuus. Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 163.

Linnanvirta, Suvi & Kroll, Cristian & Blomberg, Helena (2020) Ruoka-avun saajien näkemykset toimeentulotukiuudistuksesta. Teoksessa Tuija Korpela & Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu & Simo Raittila & Minna Ylikännö (toim.) Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Teemakirja 18. Kela. Helsinki: Punamusta Oy, 154.

Matthies, Aila-Leena (2021) Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinnan: Gaudeamus, 276-277.

Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1778

Moisio, Pasi (2006) Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006): 6, 639.

Mullainathan, Sendhil & Eldar Sharfir. 2013. Scarcity. Why having too little means so much. New York: Times Books, Henry Holt and company.

Mäntysaari, Mikko (2016) Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 75-85.

Mäntysaari, Mikko & Kotiranta Tuija (2011) Sosiaalinen sosiaalipolitiikan historiassa. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 25.

Niemelä, Mikko & Saari, Juho (2013) Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Teemakirja 10. Tampere: Juvenes Print, 13.

Niemi, Petteri (2008) Johdanto. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus, 10.

Nieminen, Liisa (2001) Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki: Talentum.
OECD (2008) Growing Unequal? Income distribution and poverty in OECD countries. Pariisi: OECD, 2008, 28.
Pohjola, Anneli (2017) Muutoksen ja ajan moninaisuus sosiaalityössä ja sen tutkimuksessa. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Juvenes Print, 70-73.
Pohjola, Anneli (2003) Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Juva: WS Bookwell Oy, 159-161.
Pohjola, Anneli (2018) Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Tarja Juvonen & Jari Lindh & Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Painettu EU:ssa, 288.
Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 92-94.
Ranta-Tyrkkö, Satu & Mäntysaari, Mikko (2017) Epilogi. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Juvenes Print, 245.
Saar-Heiman, Yuval & Krumer-Nevo, Michal. (2020). 'You decide': Relationship-based knowledge and parents' participation in high-risk child protection crisis interventions. The British Journal of Social Work, 50(6), 1743-1757.
Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus Oy. Helsinki.
Saari, Juho (2005) Köyhyyspolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 13.
Saari, Juho (2020) Samassa veneessä. Jyväskylä: Docento Oy.
Saari, Juho & Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Tallinna: Gaudeamus.
Saari, Juho & Taipale, Sakari & Kainulainen, Sakari (2013) Hyvinvointivaltion

<p>moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkealoulun julkaisuja A Tutkimuksia 38. Tampere: Juvenes Print.</p>
<p>Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisusarja-sarjan julkaisu nro 89. Vammala: Sastamalan kirjapaino Oy.</p>
<p>Sallila, Seppo (2009) Hyvinvointivaltion optimaalisen köyhyyspolitiikan määrittelyä. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.</p>
<p>Sen, Amartya (1983). Poor, Relatively Speaking. Oxford Economic Papers 35 (2): 153-169.</p>
<p>Sennet, Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Tampere: Vastapaino.</p>
<p>Sipilä, Jorma & Anneli Anttonen (2016) Universalismi ja sen vaihtoehdot. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttiniemi & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 57-67.</p>
<p>Sosiaaliturvakomitean julkaisuja (2022) Ansiotyön ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen. Sosiaaliturvakomitean ongelmaraportti. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2022 (2). Valtioneuvoston julakisuarkisto Valto. [online]https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163753/Sosiaaliturvakomitea_2022_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 12.3.2022.</p>
<p>Spicker, Paul (1999). Definitions of Poverty: Eleven Clusters of Meaning. Teoksessa Gordon, D. ja Spicker, P. (toim.): The International Glossary on Poverty International Studies in Poverty Research: ss.Cape Town, Dhaka, Bangkok, London and New York: IPSR Books, The University Press, White Lotus, Zed Books.</p>
<p>Spicker, Paul (2001). Cross-national comparisons of poverty: reconsidering methods. International Journal of Social Welfare 10 (3): 153-163.</p>
<p>Stoeffler Stephen W. & Joseph, Rigaud (2020) Poverty and Social Justice: The Building Stones of Social Work Identity. Journal of Poverty, 24:4, 284.</p>
<p>Strier, Roni & Nouman, Hani & Kantarovitch, Nuvit (2021) Knowing poverty: Social workers' perceptions of poverty knowledge. Journal of Social Work 1 issue: 1, 1-9. 2021.</p>

<p>Suomen virallinen tilasto (2021) Elinolotilasto [online] https://www.stat.fi/til/eot/2020/01/eot_2020_01_2021-02-09_tie_001_fi.html. Luettu 10.3.2022.</p>
<p>Svenlin, Anu-Riina & Aila-Leena Matthies & Turtiainen, Kati (2021) Kohti tietoon perustuvaa aikuissosiaalityötä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinnan: Gaudeamus, 286-287.</p>
<p>Taskutilasto Kela (2021) Perustoimeentulotuki. [online] https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331591/Taskutilasto_2021.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu 10.3.2022.</p>
<p>Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2019) Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015-2019. THL - Työpaperi 6/2019. Helsinki: Punamusta Oy.</p>
<p>Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino</p>
<p>Townsend, Peter (1979) Poverty in the United Kingdom. Lontoo: Penguin.</p>
<p>Tuomela, Raimo & Mäkelä, Pekka (2011) Sosiaalinen toiminta. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 87-88.</p>
<p>Törrönen, Maritta (2016) Vastauoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Marjatta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salo-vaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39-40, 53.</p>
<p>Vaarama, Marja (2011) Sosiaalipolitiikka tänään. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka - Hukassa vain uuden jäljillä? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 12. Helsinki: Unigrafia Oy, 23.</p>
<p>Vaininen, Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1664.</p>
<p>Weinberg, Merlinda (2016) Critical Approaches to Ethics in Social Work: Kaleidoscope not bleach. Social Alternatives Vol. 35 No 4, 2016, 86.</p>
<p>Weinberg, Merlinda (2008) Structural Social Work: A Moral Compass for Ethics in Practice. Merlinda Weinberg. Critical Social Work. Volume 9, No.1. [online] https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/view/5761; Luettu 12.2.2019.</p>

LIITE 2

TAULUKKO 2 Tutkielman aineisto jaoteltuna aihepiirijäsennyksen mukaan

<p>MONIULOTTEINEN KÖYHYYS Mitä köyhyys on?</p>	<p>Hiilamo & Saari (2020); Ilmakunnas (2021); Kangas & Ritakallio (2005); Korpela, Heinonen, Laatu, Raittila & Yliknö (2020); Kuivalainen (2010); Laatu, Airio & Mattila (2020) Linnanvirta, Kroll & Blomberg (2020); Moisio (2006); Saari (2005); Saari (2020); Sallila (2009); (Sen (1983); Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL (2019);</p>
<p>Miten köyhyyttä on tutkittu?</p>	<p>Isola, Turunen & Hiilamo (2016); Kangas & Ritakallio (2005); Kainulainen & Saari (2013); Kauhanen, Riihelä & Tuomela (2020); Raunio (2010); (Ritakallio (1994); Saari (2015); Saari (2020); Saari, Taipale & Kainulainen (2013); Sallila (2009); Townsend (1979)</p>
<p>Köyhyyden riskitekijät</p>	<p>Hiilamo & Saari (2010); Hirvilammi & Mäki (2013); Isola & Suominen (2016); Isola, Turunen, Hänninen, Karjalainen & Hiilamo (2015); Isola, Virrankari & Hiilamo (2021); Karvonen, Kestilä & Mikkilä (2019); Kauhanen, Riihelä & Tuomela (2020); Mullainathan & Safir (2013); Raunio (2010); Saari (2015); Suomen virallinen tilasto (2021); Taskutilasto Kela (2021)</p>
<p>HYVINVOINTIVALTIOILLISTA KÖYHYTTÄ Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja universalismi</p>	<p>Dorling (2010); Juhila (2006); Julkunen (2017); Kokkonen (2016); Matthies (2021); Metteri (2012); Nieminen (2001); Saari (2015); Saari (2020); Sipilä & Anttonen (2016); Vaarama (2011)</p>
<p>Yhteiskuntapolitiikkaa hyvinvointivaltiossa</p>	<p>Björklund & Sarlio-Siintola (2010); Hakovirta & Kallio (2014); Laihiala (2018); Kuivalainen, Airio, Hiilamo & Niemelä (2005); Niemelä & Saari (2013); Saari (2005); Saari (2015); Saari, Eskelinen & Björklund (2020); Sosiaaliturvakomitean julkaisuja (2022);</p>

Yhteiskunnan jakolinjat	Hiilamo, Kangas, Manderbacka, Mattila-Viro, Niemelä & Vuorenkoski (2010); Kantola & Kuusela (2019); Karisto (2016); Pohjola (2016); Saari (2015); Saari (2020); Sallila (2009); Tuomela & Mäkelä (2011);
Sosiaalinen ongelma	Eskola (2003); Ikäheimonen (2008); Jacobsen, Sherraden, Birkenmaier & Callahan (2017); Jokinen (2016); Kotiranta & Mäntysaari (2008); Lämsä (2009); Mäntysaari & Kotiranta (2011), Pohjola (2003); Törrönen (2016); Vaininen (2011); Weinberg (2008)
Sosiaalityö ja köyhät asiakkaat	Cummins (2018); Davis & Wainwright (2005); Eräsaari (2016); Feldman (2019); Kallio, Blomberg & Kroll (2011); Karvinen-Niinikoski & Meltti (2005); Kokkonen (2019); Kotiranta, Haaki & Niemi (2011); Krumer-Nevo, Monnickendam & Weiss-Gal (2013); Metteri (2012); Mäntysaari (2016); Niemi (2008); Pohjola (2018); Ranta-Tyrkkö & Mäntysaari (2017); Raunio (2010); Saar-Heiman & Krumer-Nevo (2020); Sennett (2004); Stier, Nouman & Kantanovitch (2021); Stoeffler & Joseph (2020); Svenlin, Matties & Turtiainen (2021); Weinberg (2008)